

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARİ MEKANDA KULLANILAN SU ÖĞESİNİN KULLANICI ÜZERİNDEKİ
PSİKOLOJİK ETKİLERİNİN İNCELENMESİ

YILDIRAY ÇELİKKIRAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ TASARIM PROGRAMI

DANIŞMAN
PROF. DR. NAZLI FERAH AKINCI

İSTANBUL, 2018

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MİMARİ MEKANDA KULLANILAN SU ÖĞESİNİN KULLANICI ÜZERİNDEKİ
PSİKOLOJİK ETKİLERİNİN İNCELENMESİ**

Yıldray ÇELİKKIRAN tarafından hazırlanan tez çalışması 21.06.2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Nazlı Ferah AKINCI
Yıldız Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Nazlı Ferah AKINCI
Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Tan Kamil GÜRER
İstanbul Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Münevver DAĞGÜLÜ
Yıldız Teknik Üniversitesi

ÖNSÖZ

“Mimari Mekanda Kullanılan Su Öğesinin Kullanıcı Üzerindeki Psikolojik Etkilerinin İncelenmesi” adlı bu çalışma Y.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimari Tasarım Bölümü Yüksek Lisans programında yürütülmüştür.

Tez danışmanlığımı üstlenerek çalışma süreci boyunca bilgi birikimleri ve önerileriyle beni yönlendiren Prof. Dr. Nazlı Ferah Akıncı' ya, gerek fikirsel gerekse manevi anlamda desteklerini esirgemeyerek bu zorlu süreci keyifli hale getiren Esmâ Tuğçe Karaer ve Özlem Yarımaya, tüm öğrenim hayatımda olduğu gibi bu süreçte de her konuda desteğini hissettiğim aileme sonsuz teşekkürler ederim.

Haziran, 2018

Yıldray ÇELİKKIRAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
ÇİZELGE LİSTESİ	x
ÖZET	x
ABSTRACT	xii
BÖLÜM 1	
GİRİŞ.....	1
1.1 Literatür Özeti	1
1.2 Tezin Amacı	3
1.3 Hipotez	4
BÖLÜM 2	
MEKAN-İNSAN-SU ETKİLEŞİMİ	5
2.1 Mekan	5
2.1.1 Mekan Tanımlamaları	6
2.1.2 Mekanın Tarihsel Süreç İçindeki Gelişimi	7
2.1.3 Mekanın Sınıflandırılması	10
2.1.3.1 Oluşumuna Göre	10
2.1.3.2 İçerisinde Barındırdığı Davranış Ortamına Göre	12
2.2 Mekan ve İnsan	13
2.2.1 Mekan ve İnsan Etkileşiminde Temel Kuramlar	14
2.2.1.1 Nörobiyolojik Kuram	14
2.2.1.2 Davranışçı Kuram	14
2.2.1.3 Bilişsel Kuram	15
2.2.1.4 Psikoanaliz Kuram	15
2.2.1.5 Fenomenolojik Kuram	16
2.2.2 Mekanın İnsan Tarafından Değerlendirilme Süreci	16
2.2.2.1 Gereksinim	17

2.2.2.2	Algılama.....	18	
2.2.2.3	Kavrama	20	
2.2.2.4	Davranış.....	20	
2.3	Mekan ve İnsan Etkileşiminde Su Öğesinin Rolü	23	
BÖLÜM 3			
SU ÖĞESİNİN TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDEKİ ANLAM VE YORUMLANIŞI.....			25
3.1	Su Öğesinin Farklı Kültürlerde Yorumlanması.....	25	
3.1.1	Yaratılış Kaynağı Olma	26	
3.1.2	Dinsel Açıdan Önemi	27	
3.1.2.1	Kutsal Su İnanışı	27	
3.1.2.2	Su İle Ritüel Olarak Yıkanma	29	
3.1.3	Yok Edici Etkisi	31	
3.1.4	Su Öğesinin Yerleşim Yerlerine Etkisi	33	
3.2	Türk Kültüründe Su Ögesi	34	
3.2.1	İslam Dini Öncesi Türk Kültüründe Su Ögesi	35	
3.2.2	İslam Dini Sonrası Türk Kültüründe Su Ögesi	38	
BÖLÜM 4			
SU ÖĞESİNİN TASARIMA DAHİL OLMA NEDENLERİ.....			41
4.1	Estetik Nedenler.....	41	
4.1.1	Görsel Değerler.....	42	
4.1.2	İşitsel Değerler	43	
4.1.3	Temassal Değerler	44	
4.2	İşlevsel Nedenler.....	46	
4.2.1	Rekreasyon Elemanı Olarak Kullanım.....	46	
4.2.2	Sirkülasyon Düzenleyicisi olarak Kullanım.....	47	
4.2.3	Gürültü Kontrolü Amaçlı Kullanım.....	49	
4.2.4	İklimsel Konfor Sağlamaya Yönelik Kullanım	51	
4.2.5	Faydacı Kullanım	51	
4.3	Felsefik ve Anlamsal Nedenler	52	
4.4	Psikolojik Nedenler	54	
BÖLÜM 5			
ALAN ÇALIŞMASI			56
5.1	Varsayım	56	
5.2	Yöntem.....	57	
5.3	Çalışma Alanlarının Seçimi ve Tanımlanması.....	59	
5.4	Anket Sonucu	64	
BÖLÜM 6			
SONUÇ VE ÖNERİLER			76

KAYNAKLAR..... 80

EK-A

ANKET FORMU..... 86

ÖZGEÇMİŞ..... 94

KISALTMA LİSTESİ

BKÇL	Behçet Kemal Çağlar Lisesi
EEG	Elektroensefalografi
EÜ	Ege Üniversitesi
IRCICA	Research Center For Islamic History, Art and Culture
ISTYAM	İstanbul Tarihi Yarımada Uygulama ve Araştırma Merkezi
İDGS	İstanbul Devlet Güzel Sanatlar
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
KTÜ	Karadeniz Teknik Üniversitesi
LLC	Limited Liability Company
MÖ	Milattan Önce
TDK	Türk Dil Kurumu
YEM	Yapı Endüstri Merkezi
YTÜ	Yıldız Teknik Üniversitesi

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2. 1	Maslow'un gereksinimler hiyerarşisi diyagramı 18
Şekil 2. 2	İnsan-mekan ilişkisi blok diyagramı 19
Şekil 2. 3	Temel duygulara karşılık gelen davranış yönelimleri 21
Şekil 2. 4	Plutchik tarafından oluşturulan duygu çemberi ve piramidal yapısı 22
Şekil 3. 1	Fransa'da bulunan Lourdes suyu 28
Şekil 3. 2	Müslümanlar için kutsal olan zemzem suyu 28
Şekil 3. 3	Hristiyanların kutsal suda yıkanma ritüelinde kullandıkları metal havan 29
Şekil 3. 4	İslam'da beş vakit namaz öncesi için su ile abdest alınması..... 30
Şekil 3. 5	Ganj Nehri'nde kutsal suyla yıkanan bir yerli 31
Şekil 3. 6	Nuh Tufanı'nı sembolize eden bir resim 32
Şekil 3. 7	Pasifik Okyanusu'nda gerçekleşen tsunami dalgası..... 33
Şekil 3. 8	Beylerbeyi Sarayı'nda ana mekanın merkezinde kullanılan havuz 40
Şekil 3. 9	Anadolu'da iç avlu havuzu kullanım örneği (Sırçalı Medresesi) 40
Şekil 4. 1	Taj Mahal Önünde Bulunan Havuz..... 43
Şekil 4. 2	Şifahane ve içerisinde bulunan havuz 44
Şekil 4. 3	Eunoia adlı performans sanatından bir görüntü 45
Şekil 4. 4	İstanbul Vialand su parkından görüntü..... 47
Şekil 4. 5	Esenyurt-Beylikdüzü Bölgesi havuzlu kavşak..... 48
Şekil 4. 6	İstanbul/Üsküdar/Sultantepe'de, Özbekler Tekkesi söyleşi eyvanı..... 49
Şekil 4. 7	Paley Park, New York, oturma alanı ve su ögesi ilişkisi 50
Şekil 4. 8	Alhambra Sarayı bahçesinden bir görüntü 51
Şekil 4. 9	Geleneksel bir Diyarbakır evi (Gazi Köşkü)..... 52
Şekil 4. 10	Mimar Tado Ando'nun Su Kilisesi 54
Şekil 5. 1	1 no'lu video görüntüsü Water Temple yapısı süs havuzu 59
Şekil 5. 2	2 no'lu video görüntüsü Osaka Tren İstasyonu su perdesi 60
Şekil 5. 3	3 no'lu video görüntüsü New Jersey kent meydanı su oyunları 61
Şekil 5. 4	4 no'lu video görüntüsü Capacity Alışveriş Merkezi süs havuzu 61
Şekil 5. 5	5 no'lu video görüntüsü New York kent parkı su oyunları..... 62
Şekil 5. 6	6 no'lu video görüntüsü Benesse House havuzu 63
Şekil 5. 6	6 no'lu video görüntüsü Benesse House havuzu 63
Şekil 5. 7	7 no'lu video görüntüsü Modern Sanatlar Müzesi bahçe havuzu 63
Şekil 5. 8	8 no'lu video görüntüsü Las Vegas su gösteri parkı..... 64

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 5. 1	Hissedilen duygulara yönelik grafik..... 65
Çizelge 5. 2	Duygularda etkili olan kullanım özelliklerine yönelik grafik..... 65
Çizelge 5. 3	İstek uyandıran eylemlere yönelik grafik 66
Çizelge 5. 4	Hissedilen duygulara yönelik grafik..... 66
Çizelge 5. 5	Duygularda etkili olan kullanım özelliklerine yönelik grafik..... 67
Çizelge 5. 6	İstek uyandıran eylemlere yönelik grafik 67
Çizelge 5. 7	Hissedilen duygulara yönelik grafik..... 68
Çizelge 5. 8	Duygularda etkili olan kullanım özelliklerine yönelik grafik..... 68
Çizelge 5. 9	İstek uyandıran eylemlere yönelik grafik 68
Çizelge 5. 10	Hissedilen duygulara yönelik grafik..... 69
Çizelge 5. 11	Duygularda etkili olan kullanım özelliklerine yönelik grafik..... 69
Çizelge 5. 12	İstek uyandıran eylemlere yönelik grafik 70
Çizelge 5. 13	Hissedilen duygulara yönelik grafik..... 70
Çizelge 5. 14	Duygularda etkili olan kullanım özelliklerine yönelik grafik..... 71
Çizelge 5. 15	İstek uyandıran eylemlere yönelik grafik 71
Çizelge 5. 16	Hissedilen duygulara yönelik grafik..... 72
Çizelge 5. 17	Duygularda etkili olan kullanım özelliklerine yönelik grafik..... 72
Çizelge 5. 18	İstek uyandıran eylemlere yönelik grafik 72
Çizelge 5. 19	Hissedilen duygulara yönelik grafik..... 73
Çizelge 5. 20	Duygularda etkili olan kullanım özelliklerine yönelik grafik..... 73
Çizelge 5. 21	İstek uyandıran eylemlere yönelik grafik 74
Çizelge 5. 22	Hissedilen duygulara yönelik grafik..... 74
Çizelge 5. 23	Duygularda etkili olan kullanım özelliklerine yönelik grafik..... 75
Çizelge 5. 24	İstek uyandıran eylemlere yönelik grafik 75

MİMARİ MEKANDA KULLANILAN SU ÖĞESİNİN KULLANICI ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİLERİNİN İNCELENMESİ

Yıldıray ÇELİKKIRAN

Mimarlık Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nazlı Ferah AKINCI

Su ögesinin tarihsel süreç içerisinde, birçok farklı kültür için önemli boyutta anlamsal değeri olmuştur. Zamanın akışı, insanların su ile ilgili kültürel bağlarını değiştirmemiştir. Modern çağ başlangıcında, Dünya'nın doğal kaynaklarının hızla tükenmesi ve kirlenmesi, tersine bu bağı güçlendirmiştir. Kültürel temelinde güçlü bağları olan bu ilişki, su ögesini mimari tasarımın bir parçası, belirleyicisi olduğunda da önemini devam ettirmiştir. Günümüzde su, tasarımcılar için büyük önem taşımaktadır. Geçmişte olduğu gibi özel ve kamuya açık peyzaj düzenlemelerinde, meydanlarda, bina içerisinde ve yakın çevresinde; estetik niteliği, işlevsel niteliği, psikolojik ve anlamsal değeri açısından tasarıma dahil olabilmektedir. İnsan, hayatı boyunca fiziksel bir çevre içerisinde yer almaktadır ve bu çevre içerisinde sürekli olarak mimari öğelerle etkileşim halinde olmuştur. Bu etkileşim süresince; insanın görmüş olduğu her bir tasarım uyaran olarak psikolojik tepkilere neden olmaktadır. Bu tepkiler genel olarak kullanıcı-mimari tasarım ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Su ögesinin mimari tasarımda kullanımıyla, uyaran durumunda olması kullanıcı psikolojisi açısından oldukça önem teşkil etmektedir. Bu tez çalışmasında; tasarım ögesi olarak kullanılan suyun kullanım özelliklerine bağlı olarak kullanıcılar üzerinde farklı psikolojik etkiler oluşturabileceğinin ve bu özelliklere bağlı olarak hangi tür etkinliklere hizmet edebileceğinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde giriş kısmına yer verilmiş; iki, üç ve dördüncü bölümünde ise literatür taramaları yoluyla konu ile ilgili temel kuramlar ve görüşler ortaya konmuştur. Bu bölümlerde sırasıyla; mekan, insan ve su etkileşimi, su ögesinin tarihsel süreç içerisindeki anlam ve yorumlanması, su ögesinin tasarıma dahil olma nedenleri incelenmiştir. Çalışmanın beşinci bölümü uygulama kısmını oluşturmaktadır. Bu bölümde; su ögesinin farklı kullanım özelliklerinin hangi duygusal hisleri çağrıştırdığını ve hangi tür etkinliklere uygun olduğunu saptamaya yönelik görsel anket çalışması yapılmıştır. Çalışmanın altıncı ve son bölümünde, yapılan anket çalışmasının sonuçları analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, su ögesinin farklı kullanım özelliklerinin farklı psikolojik etkileri ortaya konmuş ve hangi etkinliklere uygun oldukları belirtilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlar neticesinde suyun tasarım ögesi olarak kullanımına yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Su Ögesi, Mekan-İnsan Etkileşimi, Duygular

**EXAMINING THE PSYCHOLOGICAL AFFECTS OF THE WATER ELEMENT
USED IN ARCHITECTURAL SPACE ON THE USER**

Yıldıray ÇELİKKIRAN

Department of Architecture

MSc. Thesis

Adviser: Prof. Dr. Nazlı Ferah AKINCI

Throughout history, the element of water has carried meaningful value to an important degree in many different cultures. Whilst time has changed many inventions, it has not changed the cultural connection that people have with water. At the beginning of the modern age, the rapid consumption of the Earth's natural resources and its pollution has quite contrarily strengthened people's relationship with water. This relationship, which has strong connections in its cultural foundation, has also continued to be important when it has become the water element as part of, and determinant of, architectural design. In our present day, water is greatly important for designers. As in the past, it continues to be included in design with its aesthetic quality, and its psychological and semantic value, in public and private landscape design, in squares, inside buildings and surrounding them. People spend their whole lives within a physical environment and they are constantly affected by the architectural elements within this environment. During this time, every design that a person sees causes psychological reactions. These reactions are generally caused by the user-architectural design relationship. With the use of the water element in architectural design, it's very important in terms of the user's psychology for it to be a stimulus. In this thesis, the aim is to show the different psychological affects on the user depending on the properties of the use of water as a design element, and what kinds of affects can be brought about by using these properties of the design feature.

The first section will introduce the aim, content and method of this work; the second, third and fourth sections present foundational theories and arguments concerning the topic with the use of literature reviews. In these sections, in order; space, the interaction of people and water, the meaning and interpretation of the water element throughout history, and the reasons for the inclusion of the water element in design have been analysed. The fifth section of the thesis consists of implementation. In this section, there are visual surveys to determine which different emotional reactions are evoked by the different uses of the water element and which kinds of affects are they suitable for. The sixth and final section of the thesis consists of the analyses of the results of the visual surveys and their evaluations. In this regard, the different psychological affects caused by the different uses of the water element have been put forward, and which affects they are suitable for has been determined. As a result of the outcomes, suggestions for the ways in which to use water as a design element have been presented.

Keywords: Water Element, Interaction of Space-Person, Emotions

GİRİŞ

Su ögesi, birçok dini kitap ve mitolojik hikayelerde anlatılan ve bilimsel olarak da kanıtlanan yaşamsal bir güce sahiptir. Bu güç, hemen hemen yaşamın her alanında ve mimaride etkili olmuştur. Suyun mimarideki etkisi, tarihteki ilk kentlerin oluşumu ve yerleşim yerlerinin seçimine kadar uzanmaktadır. Günümüzde de geniş kıyı şeridinde sahip olan kentler, başta konum olmak üzere suyun sağladığı birçok özelliğinden dolayı en önemli yerleşim yerleri olarak gösterilmektedirler.

Suyun insanlar üzerinde son derece kuvvetli ve manyetik bir çekim gücü vardır. İnsanoğlunun suya karşı duyduğu yakın olma isteği, su ve mimarlık ilişkisini geliştirmiş, farklı boyutlara taşımıştır. Su ögesi, Dünya'nın 4/3'ünü, insanoğlunun bedeninin %70'ini kaplamayla yetinmemiş, yaşamın var olduğu ya da olmadığı tüm mekanlara ulaşmayı başarmıştır. Bu güçlü ilişki, su ögesinin mimari tasarımın önemli bir parçası haline gelmesini beraberinde getirmiştir.

Su, mimarlık alanı kapsamında var olabilecek sonsuz tasarım ögesi içerisinde ayrı bir etki gücüne sahiptir. Bu nedenle; tasarım ögesi olarak bilinçli şekilde kullanımı, mekan kalitesi açısından son derece önemli olmaktadır. Aksi takdirde, amacına hizmet etmeyen, tasarıma zarar veren bir öge konumunda olması mümkün olacaktır.

1.1 Literatür Özeti

Tez çalışmasıyla ilgili olarak literatür taramasına başlamadan önce İstanbul'da bulunan ve konuyla ilgili araştırma yapılabilecek halk ve üniversite kütüphanelerinin listesi çıkartılmıştır. Bu bağlamda; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk Kitaplığı, Salt Araştırma Merkezi, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi, Mustafa

İnan Kütüphanesi, IRCICA kütüphanesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Kütüphanesi, Yıldız Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ve İSTYAM kütüphanesi öncelikli olarak araştırma yapılan merkezler olmuştur. Bu merkezlerde bulunan kitap, dergi, makale, bildiri, ansiklopedi, ders notları ve yayımlanmış tezlerle birlikte elektronik ortamdaki sitelerde yer alan yayınlar üzerinden incelemeler yapılmış ve gerekli notlar alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde yer alan mekan tanımlamaları çoklu kaynak taraması yardımıyla yapılmış, *Doğan Kuban'ın "Mimarlık Kavramları"* ve *Şengül Öymen Gür'ün "Mekan Örgütlenmesi"* adlı kitapları temel kaynaklar olmuştur. Bu bölümün ana kurgusu için önemli olan mekan ve insan davranışı üzerindeki incelemeler için *Melek Göregenli'nin "Çevre Psikolojisi"* adlı kitabı önemli bir kaynak olup bölümün zenginleşmesinde faydalı olmuştur.

Bruno Zevi'nin "Architecture As Space" adlı kitabı mekanın tarihsel süreç içindeki gelişimi hakkında detaylı bilgi edinme konusunda yararlı olarak diğer kaynaklardan bilgi aktarımı konusunda ışık tutmuştur.

Christian Norberg Schulz'un "Existence, Space & Architecture" ve *Edward Twitchell Hall'un "The Hidden Dimension"* adlı kitapları mekanın sınıflandırılması konusunda farklı bakış açıları içerdiğinden bu hususta temel kaynaklar olarak referans alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümüyle ilgili olarak; mekan, mekan-insan ve mekan-insan-su etkileşiminin ayrı ayrı konu olduğu tezler incelenerek konunun belli bir sistem altında irdelenmediği, çoğunluklu olarak iç içe geçtiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda; mekanın kavramsal olarak tanımlanması, tarihsel süreç içindeki gelişimi ve sınıflandırılması ilgili farklı bakış açıları dikkate alınarak sistematik olarak anlatılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde yer alan su ögesinin tarihsel süreç içerisindeki anlam ve yorumlanması ile ilgili olarak *Nezih R. Ayse'ın "Mimari Tasarımın Biçimlenmesinde Bir Çevre Faktörü Olarak Su ve Boğaziçi Örneği"* ve *Muhittin Aykut'un "Türk Sivil Mimarlığında İç Mekanda Su Ögesi ve Değerlendirilmesi"* başlıklı doktora tezleri yapmış olduğum tarihsel sınıflandırmada önemli bilgiler edinmemi sağlamış, tezde kullanılan kaynak araştırmalarımda yardımcı olmuştur. Ayrıca, *Nezih R. Ayse'ın "Mimari Tasarımın Biçimlenmesinde Bir Çevre Faktörü Olarak Su ve Boğaziçi Örneği"* başlıklı 2004 yılında

yapılan doktora tezinin, mimari ve su ilişkisi üzerine yapılan en güncel bilimsel çalışma olduğu görülmüştür.

Çalışmanın dördüncü bölümünde yer alan su ögesinin tasarıma dahil olma nedenleri ile ilgili olarak *Nicholas T. Dines* ve *Charles W. Harris*'in "*Time-Saver Standards for Landscape Architecture*" kitabı ana sınıflandırma açısından yararlı olmuştur. Bölümde yer alan ana fikrin desteklenmesi ve örneklerin zenginleştirilmesi konusunda *Cengiz Bektaş*'ın "*Su ve İnsan*" başlıklı kitabı diğer bölümlerle birlikte bu bölüm içinde önemli açıdan kaynak olmuştur.

Çalışmanın beşinci bölümünde görsel anket çalışması yapılmıştır. Bu anket kapsamında kullanılan çalışma alanları elektronik ortamdaki "*Youtube*" video paylaşım sitesi üzerinden seçilerek deneklere sunulmuştur.

Kütüphane ve internet ortamında yapılan araştırmalar dışında "*İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü*" öğretim görevlileriyle birlikte psikoloji alanında uygulamalı olarak çalışan uzman kişilerle iletişim kurulmuş ve kaynak bazında bilgiler edinilmiştir. Ayrıca tez çalışması sürecinde çalışma konusuyla birlikte katılmış olduğum "*Uluslararası Mimarlık ve Tasarım Sempozyumu*" kapsamında yapılan yorumlar oldukça yararlı olmuştur.

1.2 Tezin Amacı

Doğal ve yapay su öğelerinin mimari ve farklı kültürlerle ilişkisini incelemeye yönelik çeşitli çalışmalar söz konusu olmuştur. Bu çalışmalarla birlikte mekan tasarımında yer alan su ögesinin insanlar üzerindeki psikolojik etkileri çoğunlukla mekan tercihi kapsamında incelenmiş, su ögesinin doğal ya da yapay bir elaman olarak kullanılması önemli olmamıştır. Bu bağlamda, tasarım ögesi olarak kullanılan yapay su elemanlarının insanlar üzerindeki psikolojik etkilerini inceleyen ayrıntılı bir çalışmaya rastlanamamıştır.

Çalışma kapsamında; tasarımda yer alan yapay su öğelerinin insanlar üzerindeki psikolojik etkileri duygular ve eylemler bazında incelenerek, hangi kullanım özelliklerinin hangi duyguları çağrıştırdığı ve hangi eylemlere uygun olduğu konusunda görüş elde edilmesi amaçlanmıştır.

1.3 Hipotez

Belirlenen ihtiyaçlara göre şekillenen mekan kavramı ile fiziksel dünya içerisinde yaşamını sürdüren insanın birbirinden bağımsız düşünülmesi olanaksızdır. Tasarlanan mekan ve içerisindeki öğelerin gereksinimlere cevap verebilmeleri yanında kullanıcı üzerindeki psikolojik etkilerinde bilinmesi mekanın yaşanılabilirliği açısından oldukça önemli olmaktadır. Suyun bütün canlılar için yaşam kaynağı olmasının yanında farklı açıdan birçok önemi olduğu bilinen bir gerçektir. Su öğesi, geçmişte olduğu gibi günümüzde de mekanın içinde veya çevresinde bulunarak tasarıma dahil olabilmektedir.

Tüm bu hususlar dikkate alındığında çalışmanın hipotezi şu şekilde olmaktadır: “Tasarım öğesi olarak kullanılan yapay su elemanları, mekan kullanıcıları üzerinde psikolojik etkiler oluşturabilmektedir.”

MEKAN-İNSAN-SU ETKİLEŞİMİ

Tasarlanan bir mekan ile iletişimde bulunan insanın, mekan ile arasında bazı etkileşimler var olacaktır. Mimarlığın unutulmaması gereken en önemli noktalarından biride; mekanın insan ile etkileşiminin ara kesitinde bulunmasıdır. Mimarlığın en temel görevlerinden biri ise; tasarımda kullanılan malzemelere duygu ve düşünce yükleyerek, canlılık ve öznel bir değer kazandırmaktır [1].

Schulz, mimarlık ve mekan arasındaki ilişkiyi açıklarken; “Mimarinin sürekliliğini sağlayan mekan; bina içinde kişi tarafından algılanan mimarlıktır. Durağan veya statik bir kavram olarak mimarlık, mekana ve zamana bağlı olarak farklılaşmakta, hareket ve canlılık kazanmaktadır. Mimarlık, insan ile dünya arasında var olan çevrenin ilerisine uzanan bir imgenin gerçeklik kazanmasıdır.” ifadelerini kullanmıştır [2].

İnsan ve mekan arasındaki ilişkide, su ögesi önemli bir rol üstlenmektedir. Su ögesi, kullanım özelliklerine bağlı olarak insan üzerinde bazı psikolojik tepkiler meydana getirmektedir. İnsan-mekan etkileşiminde su ögesinin üstlendiği rolü anlayabilmek için bu etkileşimin nasıl ve hangi koşullar altında oluştuğunu incelemek gerekmektedir. Mekan, insan ve su etkileşimi sıralı bir düzen içinde açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1 Mekan

Evrenin en önemli ve en temel öğelerinden olan mekan kavramını insandan bağımsız düşünmek neredeyse olanaksızdır. İnsanla güçlü bir ilişkisi olan mekanı, hem kuramsal düzeyde incelemek hem de bir mekan kuramı oluşturmak, mimari mekanı somut olarak

yaratmak ve biçimlendirmek mimarın görevidir. Bu nedenle mekanın, mimarlığın en önemli olgularından biri olduğu söylenebilir. Mekan kavramı, çok yönlü tanımlamalarla açıklanmaya çalışılmış, tarihsel süreç içindeki gelişimi ele alınmış ve sınıflandırılması yapılarak irdelenmiştir [3].

2.1.1 Mekan Tanımlamaları

Mekan kavramı, tarihsel süreç içerisinde birçok farklı şekilde tanımlanmış ve farklı alanlarda kullanılmıştır. Türk Dil Kurumu - Türkçe Sözlüğünde, “Yer, bulunulan yer”, “Ev, yurt”, “Uzay” olarak anlamı belirtilmiştir [4]. Mekan kavramının kökenine bakıldığında, Arapça’da var olma anlamına gelen ‘kevn’ sözcüğünden türediği görülmektedir [5]. Mekan kavramını irdellemek adına birçok farklı kuramcı ve düşünürün tanımlamalarına göz atmak yararlı olacaktır.

Schulz’e göre; mekan, mimarlık dalında asla yeni bir terim değildir. Bir çok farklı anlama gelebilir. En genel anlamda, üç boyutlu veya algısal alan olarak açıklanabilir. Mimari teori tanımlarına bakıldığında; mekan, somut ve niteliksel terimlerle ifade edilmiştir. Kevin Lynch; yol, kenar, sınır ve noktalarla, Giedion; iç ve dış arasındaki sınır ile, Paolo Portoghesi ise; “yer sistemi” ile mekanı açıklar. Schulz ise; mekanı içinde yaşayan kullanıcıların fizyolojik, psikolojik ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılayan bir uzay parçası olarak tanımlar. Mekan, kullanıcının birden fazla ihtiyacına cevap vermek zorundadır [2],[6].

Çubuk ise; mekanı çevreyle ilişkilendirerek tanımlar. Çevre, toplum ve kültürün beraber şekillenmesiyle mekan olgusu ortaya çıkar [7].

Gür’e ise; mekanı “insanın insanla, insanın nesneyle ve nesnenin nesneyle olan aralıklarının ve ilişkilerinin kısacası bizi saran evrenin üç boyutlu bir uzantısı” olarak tanımlar [8].

Tümer’e göre; mekan, evrenin en temel öğelerinin başında gelmektedir. İnsanoğlu açısından, evreni mekansız düşünmek imkansızdır; çünkü evrenin kendisi de bir mekandır. Evren içerisinde var olan insan, mekanla sürekli ilişki halindedir. İnsan, mekan içinde var olur, yer kaplar ve hareket eder [9].

Kuban, mimarinin ortaya çıkışıyla beraber mekan kavramının belirginleştğini ifade eder. İnsan, kendisini doğal çevreden ayırma ihtiyacını hissetmiş, içinde yaşayacağı özel boşluğu yani mekanı ortaya çıkarmıştır [10].

Kıran'a göre; mekan, "en küçük mimarî bütün" olarak tanımlanır. Mimari tasarım sürecinde ortaya çıkan ihtiyaçlara göre farklı boyutlarda mekanlar gelişir ve bir yapay çevre birimi ortaya çıkar [11].

Mekanla ilgili olarak; kuramcı, mimar ve düşünürlerin kendilerine has yapmış oldukları birçok tanımlamaya ve yoruma yer verilebilir. Yukarıda verilen ve literatürde geçen bir çok bilgiye göre oluşturulacak sentez, mekan tanımlaması açısından toparlayıcı ve yararlı olacaktır.

Kahvecioğlu'nun literatürdeki farklı mekan tanımlamalarına göre oluşturduğu sentez şu şekilde olmuştur:

Mekan, yaşama hizmet eden bir olgudur. İnsan yaşamına ait izleri taşıyan ve bu izleri kuşaktan kuşağa taşıyan bir kültür ögesidir [12].

Mekan, algılanabilir sınırları olan bir boşluktur. Bu sınır, her zaman kütesel bir öge olmayabilir ancak duyu organlarıyla algılanabilir nitelikte olmalıdır. Işık, renk, hava akımı, vb. özellikler yardımıyla çevreden ayrılan ortamlar da mekan olarak tanımlanabilir [12].

Mekan ve İnsan ayrılmaz bir bütündür. Mekan, insanın gereksinimlerinden dolayı ortaya çıkar ve ona göre biçimlenir. Mekanın kendisi ve sınırları insan tarafından algılanır. Tüm bu olgulara göre mekanın varlığı ancak insanın varlığıyla mümkün olur [12].

2.1.2 Mekanın Tarihsel Süreç İçindeki Gelişimi

Günümüzden 10.000 yıl öncesine kadar mekan kavramından uzak yaşayan insanlar, gerekli olan tüm ihtiyaçlarını doğadan karşılamışlardır [13]. İlk çağ insanları, iklim koşulları ve yırtıcı hayvanlardan korunmak amacıyla mağara, ağaç kovuğu gibi doğal ortamlara sığınmışlardır [14]. İlk çağ insanları, kendi akıl güçlerini kullanarak mekan oluşturma çabasında bulunmamışlardır [13]. Zaman içerisinde, yaşadıkları coğrafyaların sunduğu doğal imkanlarla birlikte çeşitli aletler yapıp çevrelerini şekillendirmeye başlamışlardır. Bu şekillenmenin sonucunda, ilk yapay mekanlar olan sazdan çadırlar,

kerpiçten evler gibi korunaklı ortamlar meydana gelmiştir [14]. Ortaya çıkan ilk mekanlar, gelişen insan hayatı ve toplum anlayışıyla beraber değişime uğramıştır. Bireysel kullanımdan ortak kullanıma hizmet eden mekanlara doğru bir gelişme görülmüş, bu gelişme daha büyük ölçekteki yapı ve yerleşim yerlerinin şekillenmesine kadar devam etmiştir [13]. Tarihsel süreç içerisinde yaşanan bu şekillenmeyle beraber mekan kavramına farklı anlamlar yüklenmiş ve çeşitlendirilmiştir. Mekan kavramının tarihsel sürecini irdelemek adına farklı çağlardaki anlam ve çeşitliliğine değinmek yararlı olacaktır.

Eski Yunan' da ortaya çıkan iki mekan kavramı önemli olmuştur. İlk mekan kavramı nesnelere arasındaki algılanan kişiye göre şekillenmiş, geometri biliminin temeli olan ölçü ve yön kavramlarıyla açıklanmıştır [15]. İnsan vücudunun anatomik oranlarından ortaya çıkan sayılar, mekan formlarında kullanılmaya çalışılmıştır. Bu anlayış ile beraber, Yunan mimarisindeki mekan kavramı oran ve ölçek bakımından insani bir yöne sahip olmuş, kullanıcılar üzerinde dinlendirici bir etki yaratmıştır [14]. İkinci mekan kavramı ise objeleri kapsayan bir yer olarak tanımlanmış, daha çok felsefecileri ilgilendirmiştir. Filozofların ortaya attığı ilk düşüncelere göre, madde ve mekanın birbirinden ayrılamaz durumda olması mümkün bir durumdu. Bu düşünceyi, boşluk olan havanın bir mekan olduğunu belirterek desteklediler. İlerleyen süreçlerde filozoflar, mekan ve maddeyi ayırmaya başladılar. Archytas, mekanı sonsuz bir boşluk olarak görmüştür. Lucretius ise bu boşluğu formüle etmiştir. Bu formüle göre doğadaki herşey iki temel öge üzerine kurulmuştur: nesnelere ve içinde hareket edilen boşluk, yani mekan. Aristo, mekan ve yer arasında net bir ayırım yapmıştır. Bu ayırma göre; mekan, içinde nesnelere bulunan bulunduğu bütün yerlerin toplamı, yer ise içinde bulunan nesnenin sınırlarıyla belirlenmiş mekân parçası olmuştur [15].

Roma mimarisinde mekan, statik bir öge olarak yer almıştır. Duvarlarla çevrilen farklı geometrilerde mekanlar oluşturulmuş, simetri anlayışı ön planda tutulmuştur. Güç ve otorite simgesi haline gelen anıtsal nitelikte, insan ölçeğine aykırı mekanlar tasarlanmıştır. Ezici büyüklükte olan bu mekanlar, içerisinde bulunan insanlara boşluk duygusu hissettirmiştir. Bununla beraber kullanıcıyla bütünleşmeyen, aidiyet duygusundan yoksun mekanlar ortaya çıkmıştır [14].

Gotik mimaride ise, mekanda yaratılmak istenen boşluklar ön planda olmuştur. Duvarlar, ortadan kalkarak az yer kaplayan nervürlü zayıf ayaklar kullanılmıştır. Bu ayaklarla beraber mekanda dinamizm ve süreklilik sağlanmıştır [16].

Ortaçağ mimarisindeki mekan kavramı gelişme göstermiş, kentleşme ortaya çıkmıştır. Mekanlar, 15.yy'a kadar dikdörtgen bir geometri göstermesine karşın, çoğunluklu olarak dairesel bir plan gelişimi göstermiştir. Sokaklar, kent merkezine doğru yönelim göstermiştir. Mekanlar, sonsuzluğu ve sürekliliği yansıtmıştır [17].

Rönesans mimarisinde çeşitli kurallar ve ölçüler kullanılmıştır. Bu kural ve ölçüler, sundukları matematiksel ilişkiyle herhangi bir iç mekana girildiğinde, mekanın ölçülebilmesine imkan sağlamışlardır. Bu ölçülebilirlik, mekanın algılanması için önemli bir kriter olmuştur. 16. yy'da plastik ve hacimsel temalara dayalı mekan anlayışının oluşmasıyla, iç ve dış arasındaki ayırım belirgin hale gelmiştir [16], [17].

17. ve 18. yy'da, geleneksel orantı kavramlarına dayanan mekan anlayışı Barok mimarlıkla beraber eleştirilmiş ve farklılaşmaya başlamıştır. Rönesans mekanının statikliği, Barok mimarlığın devreye girmesiyle hareketlilik ve organiklik kazanmıştır. Barok mimarlıkla beraber mekan; simetriden, hareketsizlikten, iç ve dışın ayrılmasından kurtarılarak özgürleşmiştir [16], [18]. 19. yy'da sanat tarihçiler, Riegl ve Schamarsow tarafından yeni mimarlık teorileri ortaya atılmıştır. İki teoride birbirine yakın görülmüştür. Riegl'in teorisi algı kavramının görsel ve dokunsal etkileri üzerine olmuştur. Mekanda bulunan yüzey ve biçimlerin, görsel ve dokunsal deneyimler sonucu algılandığını savunmuştur. Riegl; mekanı, mimarinin temeli olarak görmüş, mekan ve yüzey kavramlarını kullanarak mimari form anlayışına yeni bir bakış açısı getirmiştir. Schamarsow'un teorisine göre ise kullanıcının mekandaki hareketi, mekanı algılamasında önemli bir olgu olmuştur [19].

19.yy Endüstri Devrimi sonucu ortaya çıkan gelişmelere dayalı olarak modernizm hareketi doğmuştur. Geleneksel kent yapıları, modernizm kavramının ortaya çıkmasıyla beraber değişime uğramıştır. Modern mekan kavramıyla beraber serbest plan anlayışı oluşmuş, çelik ve betonarme kullanılarak taşıyıcı elemanların bir iskelet sisteme dönüşmesi serbest plan anlayışına ışık tutmuştur [17].

20. yy başlarında gelişme gösteren modern mimarlık anlayışında, fonksiyonalizm ve organik mimarlık stilleri ön planda bulunmuştur. Serbest plan anlayışına olanak sağlamaları iki stilin ortak özelliği olmuştur ancak fonksiyonalizm akılcılığa, organik mimari ise hümanizme dayanmıştır [16].

20. yy sonlarında, mimarlığın içine bilgisayar programlarının dahil olması, tasarım süreci ve işleyişine farklı bir boyut getirmiştir. Bu programlarla birlikte mekanları birbirine bağlayan aksların yerini hızı, yönü ve yoğunluğu olan vektörler almıştır. Birbirinden farklı koşullar, zaman, mekan hareketleri ile ifade edilebilir olmuştur [20].

Günümüzde, insanın gelişen teknolojiyle beraber zaman ve mekan sınırlarını aşarak "sanal gerçeklik" âleminde yaşamaya başlaması, kendisiyle ve başkasıyla olan ilişkisini temelden değiştirmiştir [21].

2.1.3 Mekanın Sınıflandırılması

Mimarlık alanında önemli bir yeri olan mekan kavramı ile ilgili çok sayıda tanımlamalar ve incelemeler yapılmıştır. Mekan kavramıyla ilgili yapılan çalışmaların çok yönlülüğü ve farklı bakış açılarına sahip olması nedeniyle çeşitli sınıflandırmalara gidilmiştir. Schulz ve Hall, mekan ile ilgi yapmış oldukları incelemeler neticesinde farklı bakış açılarına sahip sınıflandırmalar getirmişlerdir. Schulz, sınıflandırmasında mekanın oluşumunu, Hall ise davranış ortamlarını referans almıştır [14], [2]. Tüm bu sınıflandırmaları daha iyi kavrayabilmek adına alt başlıklar altında irdelemek yararlı olacaktır.

2.1.3.1 Oluşumuna Göre

Schulz, mekanı sınıflandırırken oluşum süreci ve şartları üzerinde incelemelerde bulunmuştur. Mekanları birbirinden ayıran en önemli nokta nasıl oluştuklarıyla ilgilidir. Schulz' a göre mekan, beş temel başlık altında toplanmalıdır. Mekan; pragmatik, algısal, varoluşsal, kavramsal ve mantıksal olarak sınıflandırılmış ve incelenmiştir [2].

- **Pragmatik Mekan**

Mimari öğelerle sınırlandırılmış, belirli ortam koşullarına sahip mekandır. Mekanın fiziksel boyutu ön plandadır. Ortam, kişiyi doğayla bütünleştirip davranışına etkide bulunur [2]. İnsanlar, gereksinimleri doğrultusunda yaşadığı çevreyi biçimlendirerek mekan oluşturma eyleminde bulunurlar. Bu tutum, pragmatik mekan anlayışının en önemli göstergelerindendir [22].

- **Algısal Mekan**

Simgesel, izlenimsel ve duyuşsal bir bütünü yansıtan mekandır. Bu bütün, mekanı oluşturan elamanların kişi tarafından algılanmasıyla oluşur. Birey, mekansal uyarımlarla birlikte uzun süreli hafıza merkezinde farklı bilgi birikimlerini oluşturur. Bu birikimler, hislerle bir araya gelip algısal mekan oluşumunda etkili olurlar. Algısal mekan, kişiye özgü ve değişken bir yapıdadır [2], [23].

- **Varoluşsal Mekan**

Bireyin sürekli olarak içinde yaşadığı, eylemlerde bulunduğu ve çevresiyle iletişim kurabildiği mekandır. Varoluşsal mekan, kişinin çevreyle kurduğu iletişim sonucu oluşur ve sürekli olarak gelişir. Bu mekan, kişinin dünyadaki varlığının simgesi olarak görülür. Zihnimize yarattığımız bir mekan imajı vardır. Bu imajla beraber mekan bir kimlik kazanmıştır. Varoluşsal mekan; anılarımızda önemli yeri olan, hafızamızda derin izler bırakan mekandır. Bu kavramın temelinde mekanın ölçülebilir boyutlarından çok yaşam ve var oluştan kaynaklanan boyutlar önemli olmaktadır [2], [12].

- **Kavramsal Mekan**

Kavramsal mekan, insanların içerisinde hareket edip farklı eylemlerde bulunabileceği, farklı düzlemlerin birleşmesi veya üçüncü boyutta var olan elemanların şekillendirilmesiyle oluşan bir öge olarak yorumlanabilir [23]. Varoluşun diğer boyutları hakkında yorum yapabilme imkanı sağlayan soyut düzeydeki mantıksal ilişkileri içerir. Mekanın en yalın halidir. Mekan, kendi hariç her şeyden bağımsızdır. Geometrik olarak tanımlanabilen bir mekan anlayışı vardır [2].

- **Mantıksal Mekan**

Mekan olgusunu bilimsel olarak inceleyen kişilerin fiziksel evren ve mekansal ilişkiler üzerine oluşturdukları zihinsel şemalar olarak da yorumlanabilir. Kişinin mekan hakkında düşünebileceğini gösterir. Mantıksal mekanı birden fazla duyumuzla algılayabiliriz. Bu algılar sayesinde zihnimizde yarattığımız imajla ana mekan oluşur [2].

2.1.3.2 İçerisinde Barındırdığı Davranış Ortamına Göre

Hall, mekanı sınıflandırırken davranış ortamları üzerinde incelemelerde bulunmuştur. Mekanları birbirinden ayıran en önemli nokta hizmet ettiği davranış şekli olmuştur. Hall' a göre mekan, üç temel başlık altında toplanmalıdır. Mekan; devingen, durağan ve yarı durağan olarak sınıflandırılmış ve incelenmiştir [24].

- **Devingen Mekan**

Devingen mekân, sirkülasyonun egemen olduğu, içinde aktif eylemleri barındıran ve destekleyen mekânlardır. Bu yüzden ; Kitap okuma, oturma gibi pasif eylemlere hizmet edemez. Mekanın geometrik formu, genelde lineer olarak tasarlanır. Sirkülasyon ise, çizgisel olarak lineer form boyunca yönlendirilmeye çalışılır. Durağan mekanlar genelde kare form olarak tasarlanır ancak diagonal yönde sirkülasyona hizmet veren kare formdaki bir mekanda devingen mekan olarak adlandırılabilir [24].

- **Durağan Mekan**

Düşük aktiviteli eylemlere hizmet eden mekanlardır. Güçlü mekan duygusu ve bütünlük etkisi vardır. Sirkülasyon çözümü kullanımı etkilemez. Durağan mekanlarda, işlevlere getirilen ayırım kullanıcıların davranışlarını şekillendirebilir. Geometrik form olarak genelde asal formlar tercih edilir ancak çok farklı çeşitlerde de karşımıza çıkabilirler [24], [25], [27]. Kullanıcıya, çevreyi rahatça algılama imkanı sunarken mahremiyet seviyesinide üst noktada tutar [27].

- **Yarı Durağan Mekan**

Kullanıcılar arasında iletişim kurulmasına olanak sağlayarak davranışa etkiyen mekandır. Yarı durağan mekanda bulunan birey, ortamı kişiselleştirebilir. Bu mekanın özelliklerini kavrayabilmek için sosyo-petal ve sosyo-fugal alanları irdelemek yararlı olacaktır. Sosyo-fugal alanlar, kullanıcıların birbiriyle iletişim kurmasına olanak sağlamazken sosyo-petal alanlar iletişimi güçlendirir. Bu alanları ve kullanıcılar üzerindeki etkilerini mekan örneği üzerinden yorumlayabiliriz. Kamu binalarındaki bekleme salonlarında, oturma birimleri genel olarak yan yana dizilmiştir. Bu şekil diziliş, kişilerin birbiriyle iletişim kurmasına olanak sağlamaz; çünkü yan yana oturan kişiler birbiriyle göz teması kuramaz. İletişime başlayabilmek için göz teması kurma önemli bir etkidir. Bu özellikteki mekamlarda yapılan deneyler mekandaki farklılığın davranışı etkileyebileceğini göstermiştir. Oturma birimlerinin yerleri değiştirilip, kullanıcıların birbiriyle göz teması kurması sağlandığında iletişim seviyesinin arttığı gözlemlenmiştir. Bu durumda; mekan, sosyo-fugal alandan sosyo-petal alana dönüşmüştür. Sosyo-fugal ve sosyo-petal alan , davranışsal ve mekansal değişkenlere göre ortaya çıkmaktadır. Bu kriterler dikkate alınarak, mekandaki davranış ortamları doğru tasarlanmalıdır; ancak bu şekilde yaşayan mekamlar oluşabilir [24], [26], [28].

2.2 Mekan ve İnsan

İnsanlar, dünyaya bir birey olarak gelir ve çeşitli yaşam biçimlerine sahip olurlar. Her insan dinamik bir varlık olarak yaşamına devam eder. Yaşam; toplumsallaşmayı, çevreyi, kültürü ve daha bir çok öğeyi beraberinde getirir. İnsanın kendisini toplumsal bir varlık olarak ifade edebileceği, farklı bireylerle iletişime geçip bütünleşebileceği yer mekandır. Bu bağlamda, insan kavramını mekansız düşünmek pek mümkün değildir. Mekani etkileyen en önemli kavram insandır [29].

Mekan ile iletişimde bulunan insan, sahip olduğu biyolojik yapı gereği mekanı değerlendirir ve etkileşimde bulunur. Bu etkileşimi daha iyi anlayabilmek için mekan ve insan etkileşimiyle ilgili ortaya çıkan temel kuramları ve insanın mekanı değerlendirme mekanizmasını irdelemek yararlı olacaktır.

2.2.1 Mekan ve İnsan Etkileşiminde Temel Kuramlar

İnsanın mekan ile etkileşimi sonucu ortaya çıkan davranış pek çok farklı bakış açısıyla ele alınmış ve kuramsal olarak incelenmiştir. Bu kuramları genel olarak; nörobiyolojik, davranışçı, bilişsel, psikoanaliz ve fenomenolojik olarak sıralamak mümkündür. Davranış; bu kuramlar tarafından beyin ve sinir sistemi, çevre koşulları, bilişsel süreç, temel eğilimler ve öznel deneyimler ile açıklanmaya çalışılmıştır. Tüm bu kuramları daha iyi kavrayabilmek adına alt başlıklar altında irdelemek yararlı olacaktır.

2.2.1.1 Nörobiyolojik Kuram

Bireylerin davranışlarını beyin ve sinir sisteminde gerçekleşen etkileşimlerle açıklayan yaklaşım tarzıdır. Davranışın, karmaşık sinirsel süreçlerden sonra sergilendiğini savunur [28]. Beyinde başlayan sinirsel aktiviteler, insan bedeni içinde belirli bir yol izledikten sonra kasları harekete geçirerek davranış göstermemizi sağlar [30]. Davranışın ortaya çıkış sürecinde; bireyin biyolojik yapısı, beslenme düzeni gibi veriler oldukça önemli olmaktadır. Örneğin, bireylerin ani hava değişimlerine maruz kalmasıyla davranışlarında farklılık ve yorgunluk hissiyatı görülebilir. Bu durum, sinir sisteminin değişen iklimsel koşullara uyum sağlamaya çalışmasıyla açıklanmaktadır. Nörobiyolojik yaklaşımın davranışa etkisi hakkındaki bilgiler, insan beyninin karmaşık yapısı ve bu alanlarda yapılan deneysel çalışmaların yetersizliği nedeniyle sınırlı kalmıştır [30], [31], [32].

2.2.1.2 Davranışçı Kuram

Bireylerin davranışlarını, içinde buldukları çevre koşullarıyla açıklamaya çalışan yaklaşım tarzıdır. Bu yaklaşım, zihinde olup biten düşünce ve duygularla hiç ilgilenmeden, bireyin gözlenebilen davranışlarını incelemeyi amaçlar. Öznel ve nesnel yanıtları mevcuttur. Deney esnasında bireyin kendinden başka kimsenin gözlemleyemeyeceği duygu ve düşünceler öznel yanıtları, ortaya çıkan davranışın herkes tarafından gözlemlenir olması ise nesnel yanıtları temsil eder [29]. Bu davranış kuramı içerisinde uyarıcı etkeni de incelenmektedir. Davranışın türü, kuvveti ve frekansı, uyarıcının şekli, şiddeti ve tekrarıyla ilişkilendirilir.

Bu kuram, davranışı pekiştiren ödüllendirme koşullarını da ele alır. Uyarıcı- davranış psikolojisi , organizmanın içinde olup biten biyolojik veya bilişsel süreçlerle ilgilenmez. Amaç; çevredeki uyarıcı koşullarla, ortaya çıkan davranış arasındaki ilişkiyi incelemektedir [30], [32], [33].

Skinner, davranışları yasaların yönlendirdiğini ve bu durumun hayat boyunca tekrarlandığını dile getirir. İnsanın tam olarak özerk bir varlık olmadığını savunur. Bu görüşe göre; davranışlar, dış dünyadaki koşullara göre şekillenmektedir. Herhangi bir birey, kendisine ve topluma karşı yararlı işler yapabiliyorken, başka bireyde tam tersi bir tutum sergileyebilir. Koşullara göre şekillenen davranış, bir ürün olarak ortaya çıkar ve bu ürünün oluşmasında çeşitli yasalar etkili olur. Kişilerin davranışları, yasalar çerçevesinde denetlenebilir olmaktadır. Bireyler için asıl önemli olan bulunduğu koşullar altında fark yaratabilmektir [32], [33].

2.2.1.3 Bilişsel Kuram

Davranışın oluşmasını bilişsel süreçlerin işleyişiyle yorumlayan yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre; insan edilgen bir varlık asla değildir. Diğer canlılardan farklı olarak dış dünyadan gelen uyarıları algılayıp, değerlendirir. Algılama, bellek ve düşünme işlemleri, bilişsel sürecin ana evrelerini oluşturur. Kişi, çevresi ve kendi hakkında yeni bilgiler edinmek için farklı bilişsel süreçlerden geçer. Bu süreçler sayesinde; geçmişe yönelik olayları hatırlar, mevcut durumdaki sorunlara çözüm getirir ve gelecekle ilgili planlar yapar. Bu yaklaşıma göre; insanların davranışlarının tam olarak açıklanabilmesi için, içinde yaşadığı toplumun yapısı, kendini algılama şekli ve inançlarının net olarak bilinmesi gereklidir [30], [32].

2.2.1.4 Psikoanaliz Kuram

Freud, doğuştan gelen bazı temel eğilimlerin davranış üzerinde etkili olduğunu savunur ve psikoanaliz yaklaşımını ortaya koyar. Bu yaklaşım, iki temel eğilim olan cinsellik ve saldırganlık üzerinde şekillenir. Freud' a göre; cinsellik ve saldırganlık, toplum tarafından hoş görülmez ve kişi tarafından bilinç altına itilir. Bilinç içinde yer kaplayan duygu ve düşünceler, kişi üzerinde gerginlik hissi yaratır. Bilinçaltına itilen bu duygular bireyin davranışları üzerinde etki oluştururlar. Bu kuram; davranışlarda görülen dil sürçmesi,

unutmalar, hatalar ve bu gibi durumları bilinçaltındaki arzuların etkisi olarak ifade eder gereklidir [30], [32].

Freud'un geliştirdiği kurama göre; kişilik, zaman içinde gelişip farklılaşabilir. Bu durum, daha çok bireyin çevresiyle olan etkileşimine göre şekillenir. Bireyler arasındaki toplumsal ilişkilerin mekansal ilişkilere yansımaları psikoanaliz kuram çerçevesinde incelenmektedir. Bu kurama göre, mekan kullanıcılarının çevresiyle olan ilişkileri çocukluk deneyimleriyle bağdaştırılır çünkü bilinaltına itilip bastırılmış duygular, sonraki süreçlerde kişinin davranışlarını etkiler [34].

2.2.1.5 Fenomenolojik Kuram

Bu kurama göre , kişinin öznel deneyim ve güdüleri oldukça önemlidir. Bireyin davranışını tam olarak anlayabilmek için; kendine özgü algılayış biçimi ve yaşantısını çok iyi bilmek gerekir. Davranış, çevre koşulları ya da biyolojik dürtüler tarafından biçimlenmez. Davranışı oluşturan en önemli etken, kişinin o andaki fenomeni yani çevreyi anlamlandırış biçimidir [30], [31]. Bazen, tanıdığımız kişilerin farklı davranışlarına tanık olduğumuzda, o kişiyi doğru tanıdığımız hakkında şüphe duyarız çünkü o kişiden o davranışı beklemeyiz. Bu kuram, kişiden beklenmeyen o davranışı farklı koşullardaki fenomenile açıklar. Fenomenoloji, kişinin içinde bulunduğu şartlara önem veren bilişsel yaklaşımla benzeşir ancak bireyin özel yaşantısına önem vermesiyle beraber farklı bir boyut alır [8].

2.2.2 Mekanın İnsan Tarafından Değerlendirilme Süreci

Mekanda bulunan kullanıcı ve fiziksel uyarıların iletişimi sonucu bir takım bilgiler zihnimize ulaşır. Bu bilgiler, bilişsel bir süreçten geçtikten sonra tepkiye neden olur. Uyarımdan tepkiye kadar geçen süreci kullanıcı odaklı süreç olarak açıklayabiliriz [24].

Davranışlar, insan gereksinimleri sonucu ortaya çıkar ve kullanıcı odaklı farklı süreçlerle gelişir. Kullanıcının, gereksinimlerini tatmim etmek amacıyla yapmış olduğu davranışlar üç önemli süreç doğrultusunda ortaya çıkar. Bu süreçler sırasıyla; algılama, kavrama ve davranıştır. Bu üç temel olgu kişinin mekan içindeki davranışını anlamak için oldukça önemlidir. Algılama; uyarımlarla iletişime geçme ve bilgilerin alınması, Kavrama;

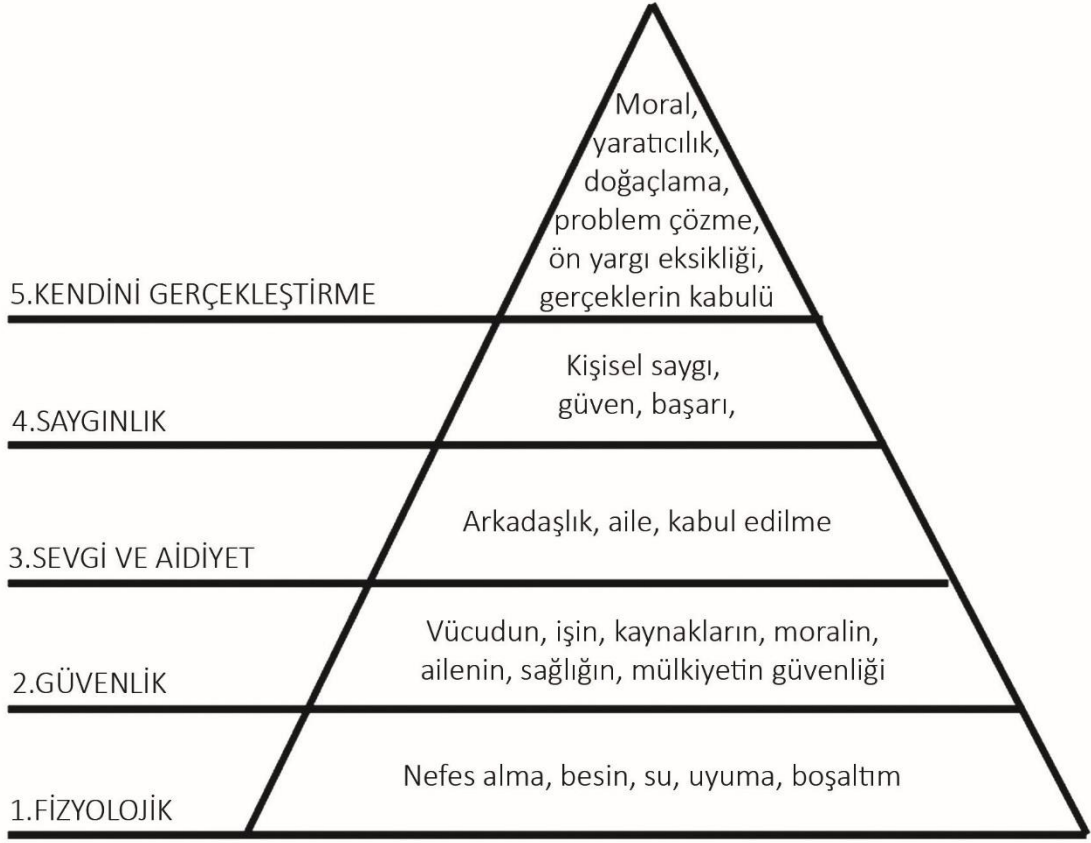
düşünme, hatırlama ve hissetme ile ilişkili bir süreç, Davranış ise; herhangi bir organizmanın eylem ve tepkilerinin dışı vurumudur [35], [36].

Kullanıcı odaklı süreç gereksinimlerle beraber ortaya çıkar. Bu süreci daha iyi anlayabilmek için gereksinim, algılama, kavrama ve mekansal davranış olgularını irdelemek yararlı olacaktır.

2.2.2.1 Gereksinim

Kullanıcı gereksinimleri; bireyin mekan içindeki yaşamının fizyolojik, toplumsal ve psikolojik etkenler nedeniyle olumsuz etkilenmemesine , bulunduğu eylemlerde verimli olmasına imkan sağlayacak çevre koşullarıdır [37]. Kullanıcı gereksinimleri, mekan tasarımında düşünülmesi gereken en önemli etkidir. Tasarımda, kullanıcının bütün gereksinimleri mutlaka karşılanmalıdır. Bu gereksinimler karşılanmazsa, birey dış etkenlerden korunamaz ve eylemlerini başarıyla yerine getiremez [38], [39]. Mekan kullanıcısının isteği ve gereksinimi net olarak ayrılmalıdır. Gereksinim; bir zorunluluğa, mekanın minimumda barındırması gereken özelliklere karşılık gelir. Bu özelliklerden bir ya da birkaçından ödün verilirse, kullanıcıyı rahatsız edecek mekan tasarımı ortaya çıkar. İstek ise, daha çok kişisel bir kavram olup sınırsız sayı ve özellikte olabilir [37]. İstek, kullanıcının tüm gereksinimleri karşılandıktan sonra başlar. Gereksinimler, istekler gibi olmasada yaş, teknoloji, moda ve sosyal çevre gibi bazı etmenler çerçevesinde değişebilir [40].

Maslow'a göre; insan davranışının temelinde gereksinimler yatar. Gereksinimler, en zorunlu olandan en az zorunlu olana doğru bir dizilim içinde yer alırlar. Maslow'un gereksinimler hiyerarşisi; fizyolojik, güvenlik, sevgi ve aidiyet, saygınlık ve kendini gerçekleştirme şeklinde sıralanır. Farklı kültür ve toplumlarda yaşayan bireyler, bir çok konuda birbirinden ayrılırsa fizyolojik gereksinimleri sağlayan etkinlikler bakımından birbiriyle aynıdır. Piramidin üst basamağına çıktıkça gereksinimleri sağlayan etkinlikler değişebilir. Bireyler, üst düzeyde bulunan aynı gereksinimleri farklı yollarla karşılayabilirler [41].

Şekil 2.1 Maslow'un gereksinimler hiyerarşisi diyagramı [36].

İnsanlar, diğer tüm canlılar gibi gereksinimlerini karşılamak için çevrelerini şekillendirmiş, yaşayacağı ve eylemlerini gerçekleştirebileceği mekanlar yaratmışlardır. Bireyler, ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda sürekli olarak değiştirdiği çevre tarafından etkilenmiş ve yeni gereksinimlere sahip olmuştur. Bu bağlamda, İnsan- çevre etkileşim sistemi bir döngü halinde devam etmiştir [22].

2.2.2.2 Algılama

Algı kelimesinin sözlükteki karşılığı bir şeyi anlamak olarak geçmektedir. Psikoloji biliminde ise bir bilginin duyu organları yardımıyla alındıktan sonra yorumlanması, seçilmesi ve düzenlenmesi anlamına gelmektedir [42].

Algı kavramı psikolojinin temel çalışma alanlarından birisi olmakla birlikte bir çok disiplini de ilgilendirmiştir. Mimari ile ilgili çalışmalarda ise; daha çok çevresel algı, mekan algısı veya mekansal algı olarak incelenmektedir [42].

Bireylerin algılama sistemleri; kişilik, sosyal grup, kültür ve çevreye göre şekillenmektedir. Kişinin gerçekleştirdiği eylem, algılama olgusu açısından önemlidir. İnsanın bulunduğu çevrede farklı farklı uyaranlar mevcuttur. Bu uyaranlar vasıtasıyla çevreden bilgi alınır. Uyarının kişiye etkisi bilişsel ve duyuşsal olmak üzere iki şekilde olmaktadır [38].

Duyusal Uyarıcı → Duyu Organları → Sinir Sistemi → Beyin → Sinir Sistemi → İç ve Dış Organlar → Tepki

Bilişsel Uyarıcı → Bilgi → Algı → Zihinsel Süreç → Reaksiyon → Tepki → Hafıza

Şekil 2.2 İnsan-mekan ilişkisi blok diyagramı [41]

Algılama öznel bir kavram olup birçok etken ışığında değişiklik gösterebilir. Kişinin yaşı, cinsiyeti, karakteri, eğitimi, sosyal çevresi, geçmişte yaşadığı deneyimler ve dışarıdan gelen etkiler algı biçiminde farklılık oluşturabilir [42].

Birey, içinde bulunduğu çevreyi ve diğer öğeleri duyu organları yardımıyla algılar. Çevreden gelen fiziksel enerji, duyu organları yardımıyla alınıp, sinirler aracılığı ile beyine gönderilir. Daha sonra, duyum ve algılama dediğimiz deneyimleme meydana gelir. Algı, çevreden gelen uyaranların belleği uyarmasıyla ortaya çıkan karmaşık bir olgu olup; çevreden anlamlı bilgiler edinme, tanıma, düşünme, hatırlama ve hissetmeyi kapsayan aşamalı bir süreçtir [44], [45]. Bu süreç, fizyolojik ve bilişsel olmak üzere iki ayrı aşamadan oluşmaktadır [46].

1.Fizyolojik süreç: İletişimde bulunduğumuz çevrede nesnel uyaranlar mevcuttur. Bu uyaranlarla etkileşimde bulunmamızla beraber duyu organlarımız yardımıyla bir takım veriler alırız. Bu süreç fizyolojik süreç olarak ifade edilir. Mekanla ilk karşılaşmamızda veya kısa süreli mekansal deneyimler sırasında gerçekleşen süreçtir [46].

2.Bilişsel süreç: Fizyolojik süreç sonunda aldığımız verilerin zihinsel olarak anlamlandırılması ve yorumlanmasıdır. Kişi, geçmiş deneyimlerine bağlı olarak bir takım bilgileri zihninde tutar. Bu bilgiler sayesinde mekanı tekrar hatırlayabilir. Bu süreç, uzun süreli mekansal deneyimler sonucunda oluşabilir [46].

Sonuç olarak, fiziksel ve bilişsel süreç sonrasında mekansal algı ortaya çıkar. Bireylerin psiko-sosyal durumu, mekanla kurulan iletişim süresi ve mekanın fiziksel özellikleri algıyı

doğrudan etkilemektedir. Bu algı süreci sonrasında mekan, fiziksel ve zihinsel olarak bireylerin hafızasında yer alır ve bilişsel haritalar ortaya çıkar [45].

2.2.2.3 Kavrama

Kavramın sözlükteki anlamlarından birisi ; “Bir nesne veya düşüncenin her yönünü anlamak, iyice anlamak” şeklindedir [4]. Kavrama olgusu daha çok zihinsel bir süreci anlatır. Bu süreç içinde; hissetme, düşünme, hatırlama ve öğrenme işlemleri yer alır.

Zevi’ ye göre; kullanıcının iletişimde bulunduğu mekanı kavraması ve onunla ilgili bir yargıda bulunması için hareket halinde olması önemlidir. Bu durumu, bir ressamın herhangi bir kutuyu resmetmesiyle örneklendirir. Ressam, sadece bir yönden bakarak kutuyu çizebilir ama kutunun etrafında dolaşırsa, farklı bakış açılarından farklı resimler çizmesi gerekir. Zaman içinde ortaya çıkan farklı bakış açıları, dördüncü boyut olarak zaman kavramını ortaya çıkarır. Bu bağlamda, kullanıcının herhangi bir mekanı kavraması için yer değiştirmesi ve zamana ihtiyacı olur. Hiçbir mekan, zaman olmaksızın tam olarak kavranamaz [16].

2.2.2.4 Davranış

TDK sözlüğüne göre davranış üç şekilde [4] açıklanmıştır;

1. Davranma işi veya biçimi, tutum, davranım, muamele, hareket
2. Dıştan gözlemlenebilecek tepkilerin toplamı
3. Organizmanın uyarılar karşısındaki tepkilerinin bütünü olarak tanımlanmaktadır.

Davranış, kişinin çevresiyle kurduğu iletişimin bir fonksiyonu olarak ortaya çıkar. Çevrenin davranış üzerindeki etkisi asla göz ardı edilemez [40]. Kullanıcının mekan içindeki davranışı, algılama ve kavrama sonucu ortaya çıkan tepkiler olarak açıklanabilir. Davranış; algılama ve kavrama süreçleri ile yakın ilişkilidir. Her süreç diğeri tarafından etkilenmektedir [47].

Mekanla iletişimde bulunan birey, tepki vermeden önce duygusal bir süreç geçirir. Bu süreç, duyu organlarının uyarılmasıyla başlar, duyu kümelerinin oluşmasıyla sonuçlanır. Mekan içindeki uyarılardan alınan bilgi, duyu organları yardımıyla alınır. Kişi, önceki

deneyimleriyle oluşturduğu bilgi hafızasını yeni edinmiş olduğu hisleriyle karşılaştırır ve bilişsel bir süreç içine girer. Bu süreç sonunda ortaya çıkan duygulara göre eylemlerde bulunulur. Bu yüzden, bilişsel süreci nasıl geçirdiğimiz sergileyeceğimiz davranış açısından oldukça önemlidir [23].

Davranışın temelini oluşturan duygular, birincil ve ikincil duygular olmak üzere iki farklı şekilde ifade edilir. Uyarıcının duyu organları tarafından hissedilmesiyle beraber ilk uyarılan duygular ikincil, sonradan ortaya çıkan duygular ise birincil duygulardır. Birincil duygu ifadeleri temel duygular olup; sevinç, üzüntü, nefret, reddetme, öfke, korku, merak gibi sözcüklerle anlatılırlar. Bu duygular bazı davranışların oluşmasına zemin hazırlar (şekil 2.1). İkincil duygu ifadeleri ise; sıcak-soğuk, güzel-çirkin, neşeli-sıkıcı, değişken-tekdüze, uyumlu-uyumsuz, değişken-tekdüze gibi nitelikleri tanımlayan ifadelerle anlatılırlar [23], [48].

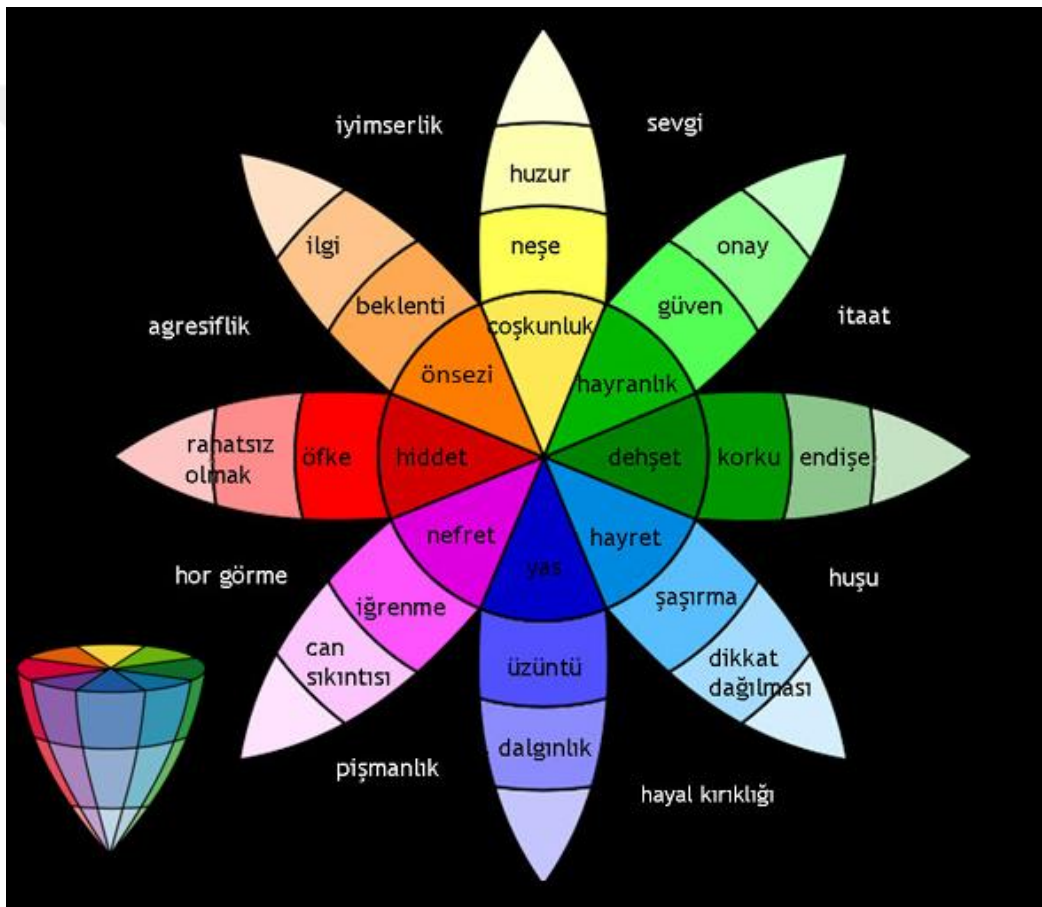
DAVRANIŞ			DUYGU
Alışma	→	→	Hayret
Araştırma	→	→	Merak
Yıkıntı	→	→	Öfke
Yenileme	→	→	Sevinç
Reddetme	→	→	Nefret
Katılma	→	→	Kabul
Koruma	→	→	Korku
İhtiyaç	→	→	Sıkıntı

Şekil 2.3 Temel duygulara karşılık gelen davranış yönelimleri [48].

Plutchik, 1980 yılında duygularla ilgili önemli çalışmalar yaparak belli kategoriler oluşturmuş ve temel duyguları sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma, 8 temel duygu kategorisini içerip bir çember (şekil 2.4) ile ifade edilmiştir [49].

Bu çembere göre [49];

- Farklı kategorideki duygular şiddet ve yoğunluk açısından kendi içinde derecelendirilmektedir. (hayranlık, güven, onay vb.)
- Komşu kategorideki duygular diğerlerine göre birbirleriyle daha fazla benzerlik göstermektedir.
- Karşılıklı kategoride yer alan duygular birbirinin zıttı olarak tanımlanmaktadır. (beklenti-şaşıрма, neşe-üzüntü vb.)
- Farklı kategorideki duygular birleşerek farklı kapsamdaki duyguları oluşturmaktadır. (öfke+iğrenme=hor görme vb.)

Şekil 2.4 Plutchik tarafından oluşturulan duygu çemberi ve piramidal yapısı [49].

Davranışın kaynağı gereksinimdir. Gereksinimleri karşılamak için organizma içinde bir güç oluşur. Bu güç; dürtü olarak tanımlanır. Dürtüyle beraber, bir eylemde bulunmaya yöneliriz. Bu durumda güdü denir. Güdülenme sonucunda ise davranışta bulunuruz [50].

Gereksinim → Dürtü → Gdü → Davranış [50].

Fiziksel çevre ve insan davranışları arasındaki karşılıklı ilişkilerin incelenmesi çevre psikolojisinin uzmanlığı kapsamındadır [40]. Bunun yanında; “İnsan davranışını oluşturan biyolojik temelleri, tıp biliminin değişik dallarındaki gelişmelerle anlama imkanımız olmaktadır. Tıp biliminin, fizyoloji, nöroloji gibi dalları ile, psikoloji ve davranış bilimleri arasında sıkı bir bilgi alışverişi vardır” [30].

2.3 Mekan ve İnsan Etkileşiminde Su Ögesinin Rolü

İnsan-mekan etkileşimi çerçevesinde yapılan tüm tanımlamara göre; birey, hayatı boyunca fiziksel bir çevre içerisinde yer almaktadır. Bu çevre içinde sürekli olarak farklı nesnelere etkileşim halinde olabilir. Bu etkileşim süresince bireyin görmüş olduğu her nesne, bir uyaran olarak psikolojik tepkiler meydana getirebilir. Bulduğumuz çevre ya da mekan, bütünüyle bir uyaran olabileceği gibi, içinde yer alan her öğe birer uyaran olabilir. Mekanı bir bütün olarak ele alırken onu oluşturan öğeleri de bireysel olarak ele almamız gerekir. Bu bağlamda, çevre içinde yer alan veya bir tasarım öğesi olan suyu uyaran olarak ele almamız gerekmektedir [40].

Çevre ve içerisinde yer alan her bir öğenin bireyin algısına hitap edebilmesi için duyu organları yardımıyla algılanabilmesi gerekir. Su öğesi, yapısı itibarıyla tüm duyumlarımıza seslenebilecek özelliktedir. Duyular vasıtasıyla algılanan su, mekan kullanıcısı üzerinde farklı duyguları çağrıştırıp farklı davranışları ortaya çıkarabilir.

Su öğesinin görsel algısı, kullanıcılar üzerinde farklı etkiler yaratabilir. Su, kimyasal yapısı itibarıyla saydam bir yapı gösterir. İnsanoğlu; suyu görmeyi, onunla görsel temas kurmayı her zaman tercih etmiştir. Durgun veya hareketli suyu izlemek farklı duyu ve düşünceleri çağrıştırabilir. Durgun su öğesi, sakinlik ve dinginlik etkisi verirken, hareket halinde olan su öğesi heyecan ve dinamizm etkisi verebilir [51].

İnsanlar, görsel olduğu gibi tinsel olarak da suyu hissetmeyi sever. Suyu dokunmak, psikolojik olarak bazı duyguları çağrıştırır. Suyu dokununuz ve hissedebiliriz ama bir obje gibi tutamayız. Bu durum; suyun elde edilmesi zor, değerli bir varlık olduğu düşüncesini yansıtır. Suyun sesini işitsel olarak algılamak da önemli derecede etkili olmaktadır. Su; dalgalandığı, çalkalandığı, aktığı, damladığı, fışkırdığı zaman farklı etkiler uyandırır. Bir çok farklı kültürde, suyun sesinin dinlendiricilik özelliğinden yararlanılmıştır. İnsanoğlu;

suyun akışını düzenleyerek, üzerinde akacağı nesneye biçimler vererek, sesini istenilen yükseklikte, istenilen aralıklarda, istenilen ritimde algılayabilmiştir [51].

Su, fiziksel ve psikolojik açıdan en önemli çevresel elemanlardan birisidir. Çevreyi tasarlar ve geliştirirken suyun yarattığı etkilerin bilinmesi, bu bağlamda irdelenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, tasarım amacı ve işlevine hizmet edemeyen, tasarıma zarar veren bir öge konumunda olur.

SU ÖĞESİNİN TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDEKİ ANLAM VE YORUMLANIŞI

Tarih boyunca, yaşamın başlangıcı ve devamlılığı için suyun varlığı daima önemli olmuştur. Su; hayat verici gücünden dolayı kutsal bir öğe olarak görülmüş, dinler açısından değişik anlamlar yüklenmiştir. Kutsal olarak kabul edilen suyun kimi zaman şifa verdiği, kimi zaman da dinsel temizlenme amacı olarak görüldüğü inanışlar ortaya çıkmaktadır. Bazı toplumlarda, suyun hayat verici gücü, kuvvetin de sembolü olmuş ve Tanrısal bir figür olmaya kadar varmıştır. Suyun yaşam veren gücü aynı zamanda yok edici de olmuştur. Birçok dini kitap ve efsanelerde suyun kontrol edilemez gücünden bahsedilmektedir. Yok eden ya da var eden güç figürü olmakla birlikte, insanoğlunun yaşamını kolaylaştırmış, yerleşim alanlarının vazgeçilmez bir öğesi olmuştur.

3.1 Su Öğesinin Farklı Kültürlerde Yorumlanması

Su öğesinin tarihsel süreç içerisindeki anlam ve yorumlanışını farklı kültürler açısından ortaya koyabilmek adına, konuyu çeşitli perspektiflerden ayrı ayrı incelemek gerekmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırmalar neticesinde; yaratılış, din, yerleşim, yok etme gibi kavramlar ortaya çıkmaktadır. Suyun tarihsel sürecini bu kavramlar ışığında inceledikten sonra Türk kültür yapısı içerisinde nasıl şekillendiğini anlamak yararlı olacaktır.

3.1.1 Yaratılış Kaynağı Olma

Canlı organizmaların hücrelerden meydana gelmesi ve bu hücrelerin yaşamsal faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için suya gereksinimlerinin olması, suyun yaşam için öneminin en önemli göstergesidir [52].

Hançerlioğlu, dünyanın oluşum süreci ve suyun bu süreçteki yeriyle ilgili olarak bazı açıklamalarda bulunmuştur. Dünya'nın oluşum sürecinde yaşamamız için gerekli olan su, kalın bir bulut halinde yeryüzünü çevrelemiştir. Dünya'mız soğuyup; ısı, kaynama derecesinin altına düştüğü zaman bulut içerisindeki su yağmur şeklinde yeryüzüne boşalmıştır. Bunun sonucunda yeryüzündeki belirli boşluklar suyla dolup okyanuslar oluşmuştur. Böylece canlılığın başlaması için suyun var olduğu ortamlar meydana gelmiştir [53].

Birçok farklı kültürün yaratılış efsanelerinde de her şeyin suyla başladığı gözükmektedir. Sümerler'e göre evrenin ilk oluşumunda "İlksel Deniz" kavramı mevcuttur. İlksel deniz, gök ile yerin birleşmesinden oluşan kozmik dağ meydana getirir. Böylelikle, yaşamın başlaması için gerekli olan üç temel öge (kara, hava ve su) var olmuştur [54]. İskandinav yaratılış efsanelerinde; tanrılar buzlu sis ve sıcak buhar karışımından meydana gelir [53]. Kur'anda bahsedilen "yaşayan her şeyi su'dan var ettik." [Enbiya, 21:30] ifadesi de suyun var etme özelliğini desteklemektedir [55]. Mısır yaratılış efsanelerinde ise güneş tanrısının "Nun" adı verilen ilk okyanusta yattığından bahsedilir. Asur'lulara ait efsanelerde ise tanrıların tatlı ve tuzlu suyun birleşmesinden yaratıldığı, Hinduların kutsal kitaplarında ise yeryüzündeki ilk insanların sudan var oldukları anlatılır [56].

Su ögesi birçok farklı kültürde var oluşun temel kaynağı olarak ifade edilmiştir. Bunun yanında yaşamsal faaliyetlere ve doğal çevreye olan etkisiyle beraber canlılığın devamı içinde oldukça önemli olduğu gözükmektedir. Günümüzde, Güneş Sistemi etrafında birçok gezegende suyun varlığıyla ilgili olarak yaşama elverişlilik özellikleri aranmaktadır. Yaşamın ve suyun varlığı geçmişte olduğu gibi gelecekte de ayrı düşünülemez kavramlar olacaktır.

3.1.2 Dinsel Açıdan Önemi

Tarih boyunca birçok madde farklı kültürler açısından kutsal olarak görülmüştür. Su ise hemen hemen bütün dinsel inanışlarda kutsallaştırılmış ve üzerine farklı anlamlar yüklenmiştir. Kutsal kitaplarda adından sıkça söz edilmiş, dinlerin bir parçası olarak yenilenme ve arınma aracı olarak kullanılmıştır. Dinle ilişkili olan su öğesinin kutsallığı farklı bir mertebede tutulmuştur. Bu kutsallık; suyun kaynağına, kutsayan dinsel bir figüre ya da din adamına göre şekillenmiştir. Bunun yanında, su ile yapılan dinsel ritüellerin kutsallığına da inanılmıştır [57]. Bu bilgiler doğrultusunda suyun dinler açısından önemi incelendiğinde, kutsal su ve su ile ritüel olarak yıkanma kavramları ortaya çıkmaktadır.

3.1.2.1 Kutsal Su İnanışı

Birçok din ve inanışta suyun kutsal olduğu düşünülmektedir. Roma Katolikliği'nde Lourdes suyu, Hristiyan kiliselerinde Ürdün Nehri, İslam'da Zemzem suyu ve Hinduizm'de Ganj Nehri kutsal olarak ifade edilen su örneklerindedir. Kutsal suların içen kimselere şifa verdiğiğine inanılmaktadır. Fransa'da bulunan Lourdes suyunun (Şekil 3.1) Meryem Ana tarafından kutsandığı kabul edilir. Bu sudan içip, onunla yıkanmak için birçok farklı ziyaretçi her yıl bu kaynağa gelmektedir. Müslümanlar için de Zemzem suyunun kutsal olduğu inancı vardır. Zemzem suyunun ayakta, besmele çekilerek ve kibleye dönülerek içilmesi neticesinde şifa verdiğiğine inanılmaktadır [57].

Şekil 3. 1 Fransa'da bulunan Lourdes suyu [58].

Şekil 3. 2 Müslümanlar için kutsal olan zezem suyu [59].

3.1.2.2 Su ile Ritüel Olarak Yıkanma

İslam, Hristiyanlık, Budizm, Bahai Dini, Taoizm, Hinduizm, Sihizm, Yahudilik, Şinto gibi birçok dinde temizlenmenin ve arınmanın sembolü su olarak görülür. Dinsel ritüeller esnasında suyla yıkanıp, temizlenir insanlar. Hristiyanlıkta yeni doğan bebeğin kutsal suyla (Şekil 3.3) yıkanması vaftiz olarak adlandırılır. Bu ritüel Yahudilik (mikvah) ve Sihizm (Amrit Sanskar) dahil olmak üzere diğer dinlerde de uygulanmaktadır. Vaftizde kullanılan su, din adamı tarafından kutsanır. Bu kutsal suyla vaftiz edilen kimsenin ruhsal temizliğe ulaşması amaçlanır. Anglikan ve Roma Katolikleri de birçok kötülüğe karşı korunmak için kutsal su kullanır. İslam ve Yahudilik gibi dinlerde vefat eden kimsenin temiz su ile yıkanıp, bedeninin temizlenmesi şeklinde dinsel bir ayin gerçekleştirilir. İslam'da beş vakit namaz öncesi için su ile abdest (Şekil 3.4) alınarak bedensel temizliğin yapılması İslam dinine özgü ayrı bir ritüeldir [57].

Şekil 3. 3 Hristiyanların kutsal suda yıkanma ritüelinde kullandıkları metal havan [57].

Şekil 3. 4 İslam’da beş vakit namaz öncesi için su ile abdest alınması [60].

Hindular için kutsal bir nehir olan Ganj içerisinde yıkanmak (Şekil 3.5), günahlardan arınmayı beraberinde getirir. Hindular’ a göre su “her şey”dir. Su, sürekliliğin sembolü ve yaşamın kaynağıdır. Doğumdan ölüme kadar geçen sürede tüm ritüellerin yansıtıcısı Ganj nehridir [61]. Doğa dinleri inanışlarında da dinsel ayinlerin yapıldığı kutsal havuzlar yer almıştır. Doğa dinlerinde su, toprak ve güneş ile birlikte doğanın üç bereket sembolünü ifade eder. Bu inanış doğrultusunda dinsel törenlerde kullanılan suyun bereket getirdiğine inanılırdı [62]. Mısır Uygarlığı’nın tapınaklarında da dinsel ayinlerin yapıldığı kutsal havuzlar kullanılmıştır. Bu havuzlar ile Nil Nehri arasında kanallar yapılmıştır. Bu sayede nehir seviyesiyle havuz seviyesi eşdeğer olabilmıştır. Nehrin yükselişiyle havuzlarda yapılan dinsel ritüeller bağlantılı olmuştur [63].

Şekil 3. 5 Ganj Nehri'nde kutsal suyla yıkanan bir yerli [57].

3.1.3 Yok Edici Etkisi

Su ögesinin birçok farklı kültürde canlılığın devamı için vazgeçilmez etkisi olduğu kadar sonlandırıcı etkisi de olmuştur. Kutsal kitaplarda ve efsanelerde tufanların yok edici gücü olarak anlatılmış ve insanlığı yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır.

Kutsal kitaplarda bahsedilen “Nuh Tufanı” (Şekil 3.6) suyun doğa üzerindeki yok edici etkisini gösterir. Tufana göre; Tanrının insanlara kızarak, insan soyunu yok etmek amacıyla meydana getirdiği büyük seller meydana gelmiş ve yeryüzü sular altında kalmıştır [54].

Tufan, Kur'an'da da tasvir edilmiştir; “Andolsun ki Nuh'u kavmine gönderdik de, onların arasında bin seneden elli yıl eksik kaldı. Onlar zalim kimseler iken nihayet tufan onları yakaladı. Fakat Nuh'u ve gemi halkını kurtardık ve bu hadiseyi âlemler için bir ibret kıldık” [Ankebut: 14-15]. Ve denildi ki: “Ey yer, suyunu yut. Ey gök, suyunu tut” [Hud, 11:25-48].

Tevrat'da da tasvir edilmiştir; “Rab baktı, yeryüzünde insanın yaptığı kötülük çok, akli fikri hep kötülükte. İnsanı yarattığına pişman oldu. Yüreği sızladı. “Yarattığım insanları, hayvanları, sürüngenleri, kuşları yeryüzünden silip atacağım” dedi, “Çünkü onları yarattığıma pişman oldum.” Ama Nuh Rab'bin gözünde lütuf buldu” [Tekvin 6:5-8].

Şekil 3. 6 Nuh Tufanı'nı sembolize eden bir resim [13].

İnsanoğlu, kutsal kitaplarda bahsedilen Nuh Tufanı sonrasında da birçok sel felaketiyle karşı karşıya kalmıştır. Dünya'nın değişen iklim ve coğrafi koşullarıyla beraber farklı bölgelerde sel felaketleri ortaya çıkabilmektedir. Özellikle, 21.yy'da yaşanan tsunami felaketleriyle önemli derecede büyük yerleşim alanları yok olmuş, insanların yaşamları tehdit altında kalmıştır [64].

'Tsunami' sözcüğü Japonca'da 'liman dalgası' anlamına gelmektedir. Tsunami (Şekil 3.7) tek bir dalgadan oluşmayıp, seri dalgalar şeklinde meydana gelmektedir. Büyük bir tsunami felaketindeki dalga serisi bir saatten uzun bir süre için devam edebilir ve dalgaların şiddeti gittikçe artabilir. Tsunaminin, deniz altında meydana gelen depremlerden dolayı ortaya çıktığı açıklanmaktadır. Bu dalgalarla beraber suyun kontrol edilemez gücü zaman zaman kendini hatırlatmaktadır [65].

Şekil 3. 7 Pasifik Okyanusu'nda gerçekleşen tsunami dalgası [65].

İnsanoğlu, geçmişte olduğu gibi bugün de suyun kontrol edilemez gücü karşısında çaresiz kalmaktadır. Suyun yok edici etkisi, yaşam kaynağı olması gibi her zaman insanoğlunun hafızasında yer alacaktır.

3.1.4 Su Öğesinin Yerleşim Yerlerine Etkisi

Su, yaşamın kaynağı olmasının yanında devamlılığı içinde gerekli olmuştur. Bu gereklilik sayesinde insanoğlu her zaman suya yakın olmak istemiş, yeryüzünün farklı noktalarında yaşam alanı seçerken çoğunlukla su kıyılarını tercih etmiştir. İnsanoğlunun su kıyısına yakın olma isteği sudan yararlanma biçimlerine göre değişiklik göstermiştir. Biyolojik ihtiyaçlar, tarım, ticaret, savunma, ulaşım gibi faktörler suyun sağladığı başlıca avantajlar olmuştur [66].

Suyun yaşamı kolaylaştıracak tüm avantajlarının yanında, biyolojik olarak mutlak gerekliliği, yerleşim alanlarının seçiminde önemli bir referans olmuştur. Bu yüzden ilk yerleşim alanları bir tatlı (nehir, ırmak, pınar) su kaynağına daha yakın oluyordu. Herhangi bir afet, savaş, vb. durumda yerleşim alanı yaşanamaz duruma geldiğinde başka yere taşınılmazdı. Mevcut yaşam alanı, suya yakınlığından dolayı en verimli yer olarak görülürdü. Gerektiğinde, yerleşim alanı yeniden yapılandırılır ve yaşama o bölgede devam edilirdi [67].

İlk uygarlıkların ortaya çıkışında suyun çok önemli bir rol oynadığı gözükmektedir. Su, kalabalık toplulukların, bir arada yaşayabilmesinin temel koşullarının başında gelmiştir. İlk kentler Güney Mezopotamya'da kurulmuştur. Zamanla büyüyen, kaynak tüketen ve ihtiyaçlarını karşılamak durumunda olan bu topluluklar suya ihtiyaç duymuştur. Binlerce kişinin belirli bir düzen içerisinde yaşamaya başladığı ilk kentler, su kaynaklarına çok yakın bir bölgede ortaya çıktı. İlk kentlerin nüfusu, çevresel koşulları, sosyal organizasyonları, beslenme alışkanlıkları gibi konular düşünüldüğünde suyun tek başına varlığı da bu ihtiyaçları karşılamaya yetmemekteydi. Bu kentler büyük toplulukları içermiş; büyük mimari planlar, yapılar, yönetim biçimleri ve benzeri birçok verinin toplamı olarak oluşmuştur. Kentleri oluşturan bu unsurlar içinde hidrolik mühendislik, kenti yaratan en önemli etmenlerden biri olmuştur. Hidrolik mühendislikle beraber; kıyı ve liman yapılarının tasarımı, atık ve temiz suyun dağıtımı gibi konular düşünülmeğe başlanmış ve belirli bir düzen içinde yaşanılabilmiştir. Kültürler ona göre şekillenmiştir. Günümüzde de ilk kentlerin olduğu bu bölgeler ve diğer birçok bölgede suyun kontrolü hala toplulukların hayatını biçimlendirmektedir [68].

Suyun yerleşim alanlarındaki kontrolü ve yönlendirilmesi savunma aracı olarak da kullanılmasını beraberinde getirmiştir. İlk kentleşme gösteren uygarlıklardan itibaren, şehir surlarının etrafı yapay su kanalları ile çevrilerek surlar oluşturulmuş ve düşman uygarlıkların istemsizce yaklaşması engellenmeye çalışılmıştır. Su, ikinci bir yapı gibi saldırı esnasında engel oluşturmuştur. Bu anlayış ile beraber, kentler bir ada içerisinde yer alarak her yönden korunmayı amaçlamıştır. Özellikle antik dönemde, birçok kent savunma kolaylığı ve ticaret açısından suyu kullanmayı tercih etmiştir. Denize açılan vadi ağzları, koy içi, yarımada gibi korunaklı, kara yönünden zor ulaşılan bölgelere yerleşmek güvenlik açısından oldukça önemli olmuştur. Suyun tek ulaşım yolu olduğu kentlere sahip devletler diğerlerine göre coğrafi açıdan her zaman daha avantajlı olmuştur. Günümüzde de bu coğrafi özelliklere sahip devletler siyasi açıdan ön planda olmaktadır [69].

3.2 Türk Kültüründe Su Ögesi

Su, diğer tüm kültürlerde olduğu gibi Türk kültüründe de yaşamın başlangıcı ve devamlılığı için belirleyici olup, kutsal bir öge haline gelmiştir. Türklerin tarihte yer

almaya başladıkları ilk anlardan itibaren inanç sistemleri ve kültürleri içerisinde etkili bir kavram olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde suya yüklenen anlam ve etkileşim, dini inançlara göre yer yer farklı noktalara ulaşmış ancak hiçbir zaman önemini yitirmemiştir. Türklerin İslam dinini benimsemesiyle birlikte suyun inanç sistemindeki yeri belirginleşmiş ve farklı bir boyut kazanmıştır. Bu bağlamda, İslam öncesi ve sonrası su ögesi kavramını irdelemek tez kapsamı açısından yararlı olacaktır.

3.2.1 İslam Dini Öncesi Türk Kültüründe Su Ögesi

Tarih sahnesinde ilk olarak M.Ö. 3000 yıllarında ortaya çıktığı bilinen Asya Türk toplumları hakkında çeşitli bilgiler yer almaktadır. Bu toplumlar; beslenme, ulaşım, ticaret gibi yaşamsal ve ekonomik faaliyetlerini sürdürmek amacıyla nehirler, göller ve denizleri kullanmaya başlamışlardır. Bu dönemlerde Altay-Sayan, Semerci-Orhun bölgelerinde, Kazakistan, Baykal ve Aral gölleri etrafında yaşamışlardır. Kısmen yerleşik kısmen göçebe olarak yaşayan Türk toplumları, su üzerinde ulaşımı sağlayan sallar ve avlanma amaçlı balık oltaları kullanmışlardır. Sonraki dönemlerde Türk toplumlarının suyla olan iletişimi daha da güçlenmiştir [70].

M.Ö. 3000-2000 tarihleri arasında, Işık ve Aral gölleri çevresinde balık avcılığı, ulaşım ve ticaretin geliştiği bilinmektedir. M.Ö. 2000 yıllarında, yolların güzergahları su çevresine göre şekillenmeye başlamıştır. M.Ö. 1000'de siyasi alanda da ilerleme görülmüş ve askeri örgütlenme başlayarak Asya'da güç merkezi oluşturmuşlardır. Asya'daki bilinen güç merkezleri; Altaylar, Aral Gölü ve çevresi, Çin'in kuzey ve kuzeybatı bölgeleri ve Ordos kısımları olmuştur. Bu güç merkezlerinin ortak özellikleri suyla beraber şekillenen ticaret yollarıyla ilişkili olmalarıdır. Tüm bu gelişmelerle beraber; su, göçebe yaşam tarzından yerleşik düzene geçiş sürecinde yaşamsal ve ekonomik faaliyetleri sürdürmede temel bir unsur olmuştur. Denizler, göller, nehirler ve ilişkili oldukları tüm akarsuları; balıkçılık, ulaşım ve ticaret amacıyla kullanmışlardır [71], [72], [73].

Türklerin tarih sahnesinde ortaya çıkışıyla beraber yaşamlarının birçok alanında esas unsur olan su, hayat verici ve şekillendirici gücünden dolayı kutsallaştırılmış ve bir Tanrı olarak görülmüştür. Suyun tanrısal bir nitelik kazanmasıyla beraber, Türklerde yer-sub kültü ortaya çıkmıştır. Bu kült, imparatorlukların kurulmasıyla beraber şekillenmiş ve önemli bir inanış haline gelmiştir. Özellikle Orhun Kitabeleri'nde Göktürklerin yer-sub

inanişlarına rastlanmıştır [72]. Türk kültür ve tarihi için önemi büyük olan Göktürk Yazıtları'nda "su" kelimesi "SUB" olarak kullanılmış ve metinlerde "SuB" sembolüyle ifade edilmiştir [73]. Bu inaniş sistemine göre; denizler, gller, ırmaklar, pınarlar ve tüm akarsular kutsal su olarak bilinmektedir [74].

Göktürklerin, yer-su-ıduk ve yer-sub kavramlarıyla hem koruyucu ruhları hem de yaşadıkları yerleri anlattıkları düşünülmektedir. "Emz apamız tutmış yer-sub" (atalarımızın idare ettiği yer-su) sözleri ile anlattığı yer-su, yaşadıkları yerlerdir. İnanışlarında bir simge haline gelen yer-su, Ötügen ve Budun İnli dağlarını ve ormanlarını ifade etmektedir. Bu kutsal yer-su ruhları, inanişa göre Göktürklerin kaderini belirlemede ve onları tüm ktlklere karşı korumaktadır. Göktürklerin vatanının düşmanlara karşı korunmasıyla ilgili olarak Tonyukuk yazıtlarında bilgiler yer almaktadır. Göktürk vatanına saldıran düşman kimseler, yer-su ruhları ve Umay tanrıçası yardımıyla yenilmiştir [72]. Göktürk yazıtlarıyla beraber, eski Türk inaniş ve destanlarında suyun kutsal bir kavram olarak geçtiği birçok farklı örnek mevcuttur.

Türk inaniş sisteminde önemli bir yeri olan Yaradılış Destanı'ndan da bahsetmek gerekmektedir. Bu destan Altay Türkler'i düşünce sistemine ait olup, Türkler tarafından kabul edilen eski ve yeni dinlerin izlerini taşır. Özellikle şamanizm inanişinin etkilerini bu destanda görmek mümkündür. şamanizm, Türkler arasında yayılan ilk önemli inanişlar arasında yer alır. Bu dine göre, ölen iyi ruhlar gökteki ışık alemine, kötü ruhlar ise yer altındaki karanlıklar alemine gider. şamanizm inanişinin etkilerini taşıyan Yaradılış Destanı'nda su kavramı oldukça geçmektedir [75].

Yaradılış Destanı'nda su kavramının geçtiği kısa bir kesite yer verecek olursak; Evrende ilk olarak "Tanrı Kara Han" ile "su" vardı. Kara Han yalnızlıktan sıkılır. Su aniden dalgalanır ve içerisinden "Ak Ana" ıkar. Ak Ana, Kara Han'a "yarat" deyip, yine suya dalar. Bunun sonucunda Kara Han "Kişi" yi yaratır. Kara Han ile kişi ebedi suyun üstünde iki kara kaz gibi uçarlar. Kişi bu durumdan memnun değildir; çünkü Kara Han'dan daha yüksekte uçmak ister. Onun bu isteğinin farkına varan Kara Han, Kişi'den uçmak kabiliyetini alır. Bunun zerine uçamayan Kişi sonsuz suya yuvarlanır ve boğulurken yaptığına pişman olarak Tanrı Kara Han'dan bağışlanmasını ister. Bunun zerine Tanrı Kara Han Kişi'ye

sudan yükselmesini buyurur [75]. Türklerin Yararılış Destanı'ndan sonra bilinen ilk destanı olan Alp Er Tunga Destanı'nda da su kavramı geçmektedir [76].

Alp Er Tunga, MÖ 7. yüzyılda yaşamış olan bir Saka hükümdarıdır. Destanda, Türk-İran savaşları ve Alp Er Tunga'nın savaşta göstermiş olduğu yiğitlik maceralarından bahsedilir. Eski İran inancı olan Zerdüşçülüğün kutsal kitabı Avesta'da Alp Er Tunga kötü insan tipini temsil eder ve İran ırkının baş düşmanı olarak gösterilir. Bu bakış açısını Avesta kutsal kitabındaki şu ifadeler desteklemektedir: "Akıl ferasetli Goştasıp Fars denilen yerde nehir kıyısına geldi ve burada yüz at, bin inek ve onbin koyunu Su Tanrısına kurban ederken, şu dileklerde bulunmuştur: Ey yüce ve merhametli Su Tanrısı!... Kötülükte doruğuna çıkan büyük düşman Peşeng ile Arjasp'ı yenmeme yardım et!" [76]. Bu ifadelerde geçen Su Tanrısı kavramı suyun kutsallığını desteklemektedir. İslamiyet'ten önce yazılmış Alper Tunga destanıyla birlikte kutsal su inancını destekleyen birçok destan ve hikaye mevcuttur.

Kutsal su kavramının geçtiği diğer destan ve hikayelere de değinmek suya karşı oluşan bakış açısını vurgulayıcı olacaktır. Oğuz Kağan Destanı'nda Gök, Dağ, Deniz adında doğan üç erkek çocuktan bahseder. Kökin Erkey Destanı'nda kaybolan kız kardeşini arayan Kökin Erkey'in yer altına indiğini ve burada kutsal sayılan yeraltı suyundan içtiği anlatılır. Altay Buuçay Destanı'nda da kutsal yeraltı sularından bahsedilmiş, Altay Buuçay'ın bu yeraltı sularını içerek yaşadığı anlatılmıştır [77]. Er Sogotoh Destanı'nda ise savaşta okla kalbinden vurulan Er Sogotoh ölür. Tanrı hayat suyundan bir damla kalbine damlatır ve yeniden hayata döner [78]. Örnek verilen tüm bu destan ve hikayelerden anlaşılacağı üzere su ögesi doğa üstü bir kavram olarak Türk düşünce sisteminde yer almıştır.

Su kavramının İslamiyet öncesi Türk toplumlarındaki yerini, tez kapsamında değinilmiş olan bilgi ve örnekler ışığında özetlemek faydalı olacaktır. Tarih süreci içerisinde, Türk toplumlarının inanmış olduğu tüm dinlerde su, kutsal bir varlık olarak görülmüş, saflığın, canlanışın, temizliğin, yeniden var olmanın, kısacası hayatın kaynağı olarak ifade edilmiştir. Yer-su tanrıları inanışlarının olduğu ortaya çıkmaktadır. Su, inanışları yanında yaşamlarının vazgeçilmez bir parçası olarak ticari hayatlarını şekillendirmiş, beslenme ve ulaşım konularında vazgeçilmez bir araç olmuştur.

3.2.2 İslam Dini Sonrası Türk Kültüründe Su Ögesi

İslamiyet öncesi Türk inanışlarında, suyun ne denli kutsal bir varlık olduğu verilen örnekler neticesinde tez kapsamında belirtilmiştir. İslam inancıyla beraber de suyun kutsallığı değişmemiş, Türk kültür yapısı içerisindeki kutsal mertebesi korunmuştur. İslam dini başlangıcıyla suyun kutsallığının vurgulandığı en önemli referans, Kur'an' da, suyla ilgili geçen ayetlerin varlığıdır.

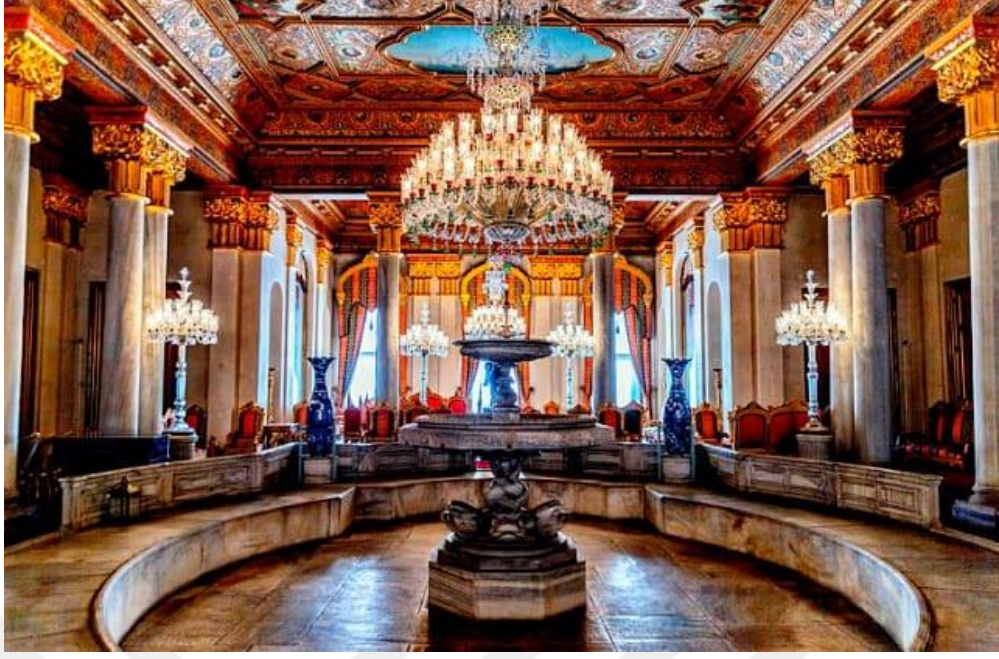
Kur'an da bahsedilen "Allah, sizin için Dünya'yı bir döşek, Göğü bina kıldı. Ve Gök'ten yağmur olarak su indirdi, bununla sizin için rızık olarak, ürünlerden çıkardı. Bunları bildiğiniz halde, Allah'a ortaklar kılmayın. " [Bakara, 2:22] ifadesi ile yaşamın devamlılığı için, suyun önemi ve bereketin kaynağı olduğu anlatılır. Kur'an da diğer bir ayette bahsedilen "Allah, her canlıyı sudan yarattı. Bunlardan kimisi, karnı üzerinde, kimisi, iki ayağı üzerinde ve kimisi de dört ayağı üzerinde yürümektedir. Allah, neyi dilerse, onu yaratır. Muhakkak Allah, her şeye güç yetendir. " [Nur,24:45] ifadesi ile de suyun yaratılış kaynağı olarak kutsallığı belirtilmektedir [79]. Kur'anda, suyun yaşamın devamlılığı ve başlangıcı için gerekliliğinden bahsedildiği gibi yaşamdan sonraki alem için de huzur ve mutluluk verici varlığı anlatılır. Kur'anda bahsedilen " Kötülükten sakınanlara vaad edilen cennetin durumu şöyledir: Orada bozulmayan temiz sudan ırmaklar, tadı değişmeyen süttten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır. Onlar için cennette her çeşit meyve ve Rablerinden bir bağışlanma vardır. Bunların durumu, ateşte ebedî olarak kalacak olan ve bağırsaklarını parçalayacak kaynar su içirilen kimsenin durumu gibi olur mu? " [Muhammed,47:15] ifadeleriyle bu çıkarımı yapmak mümkündür [80].

Kur'anda suyun geçtiği ve betimlendiği birçok ayete yer verilmiştir. Özellikle, cennet tasviri yapılırken tertemiz akan, hoş sesler çıkaran sular ve bu suların yer aldığı havuzlardan bahsedilmiştir. Bu havuzlarla beraber farklı bitki türlerinin yer aldığı güzel bahçeler, cennet tasvirinin ana çizgilerini oluşturmuştur. İslamiyet sonrası mimari yapılarda, Kur'anda yapılan cennet tasvirinin izleri görülmüştür. İnsanoğlu, yaşamdan sonraki alemini her zaman merak etmiş ve orası hakkındaki bilgileri önemsemiştir. Bu merak ve önemseme hissi cennete ait tasvirleri yaşadıkları mekanlara yansıtma nelerine neden olmuştur. İslamiyet'in etkisinin görüldüğü yapı tasarımlarında, suyun kullanıldığı

sanat eserleri üretilmiştir. Suyun mekanlardaki sembolik kullanımı kutsal mekânlarda olduğu gibi devlet yöneticilerinin evlerinde de izlerini göstermiştir. Çoğunlukla iç mekanlarda kullanılan su ögesi, yapı içerisinde odak nokta oluşturacak şekilde kullanılmıştır. Suyun tasarıma dahil olmasıyla beraber ustaca yapılan taş işçiliği örnekleri ortaya çıkmıştır. Tüm bu görsel düzenlemeler mekana önemli bir ruh katarken, cennet tasvirini yansıtan suyun fonetiği mekan kullanıcıları üzerinde önemli etkiler bırakmıştır [81].

Yaşanılan mekanlarda cennet tasvirinin izlerini görmek Uygur Kağanlıkları (911-1016) tarihine kadar dayanır. Bu kültüre ait edebiyat ve sanat dallarında cennet tasvirine oldukça sık rastlanmaktadır. Batı denizi kıyılarındaki yalılar ve bahçeler adeta cennetin yeryüzündeki izleri olarak anlatılmaktadır. İslamiyet'i kabul eden ilk Türk devletlerinden olan Uygurların (850-1220) kültüründe de, hafif tahta yalılarının mevcudiyetine dair bilgiler mevcuttur. Suyun yaşam alanlarına dahil olması sonraki uygarlıklarda görülen bir yaklaşım olmuştur. Selçuklu Türkleri de bahçeler içinde, havuzlar kenarında yaşamaya devam etmişlerdir. Havuz imgesi, özellikle Osmanlı dönemi köşk yapılarında oldukça fazla kullanılmıştır [82].

Osmanlı dönemi yapıları merkezi mekânlarında, divanhanelerinde havuz kullanımı (Şekil 3.8), iç mekânda su kullanımı geleneğini yansıtan en belirgin örneklerdir. Osmanlı dönemi yapılarında su kullanımı sadece başkentte değil Anadolu yapılarında da görülmüştür. Anadolu'da iç avlu havuzları (Şekil 3.9) mekânların vazgeçilmez ögesi olmuşlardır. Bu havuzlar, avlu etrafında tasarlanan yapı gruplarının tümünden algılanacak şekilde yerleştirilmiştir. Özellikle Güneydoğu Anadolu'da avluya açılan eyvanların içerisinde de havuz kullanımı görülmüştür [81]. Anadolu Türk şehirciliğinde, farklı su yapıları ortaya çıkmış ya da kullanımını sürdürmüştür. Bu su yapıları arasında hamamlar, kuyular, çeşmeler, şadırvanlar, yunaklar ve sarnıçlar yer almaktadır [83]. Suya yönelik tasarlanan bu kullanım örnekleri Türk Mimarlığının en önemli karakteristik uygulamaları arasında olmuştur.

Şekil 3. 8 Beylerbeyi Sarayı'nda ana mekanın merkezinde kullanılan havuz [84].

Şekil 3. 9 Anadolu'da iç avlu havuzu kullanım örneği (Sırcalı Medresesi) [85].

SU ÖĞESİNİN TASARIMA DAHİL OLMA NEDENLERİ

Geçmişten günümüze kadar yapılan başarılı tasarımlarda su, önemli tasarım öğelerinden biri olarak yerini daima korumuştur. Su ile ilgili tasarımlar her zaman insanları cezbetmiş ve ilgiyi üzerinde toplamıştır. Su öğesinin tasarıma dahil olma nedenleri estetik, işlevsel, psikolojik, felsefik ve anlamsal değeri olarak açıklanabilir.

4.1 Estetik Nedenler

İslamiyet Su öğesi insanın sahip olduğu beş duyuşal özellik açısından algılanabilir niteliktedir. Bu bağlamda; görme, işitme, dokunma, koklama ve tatma duyuları suyun estetik değeri ölçmeye yarayan parametreler olarak görülebilir. Görme, işitme ve dokunma duyuları suyun tasarım öğesi olarak kullanıldığı durumda ön plana çıkar. Tasarım öğesi olarak kullanılan suyu, sahip olduğumuz duyularımız yardımıyla nasıl algıladığımız önemlidir. Kullanıcı, her bir duyuşal parametre açısından algıladığı suyu bilişsel olarak değerlendirir. Bu değerlendirme neticesinde kullanıcı açısından suyun estetik niteliği ortaya çıkar.

Tasarım öğesi olarak kullanılan suyun çoğunlukla görsel özelliği ön planda tutulur. Suyun tasarımdaki estetik değeri genellikle görsel olarak nasıl bir algısal etki bıraktığıyla ilişkilendirilir. Oysaki, suyun estetik niteliği görsel algıdan çok daha kapsamlı bir olgudur. Görsel algıyla beraber suya temas etme hissi ve çıkardığı sesleri işitsel olarak algılama suyun estetik değeri açısından önemli niteliklerdir [86].

Bu bağlamda, suyun estetik niteliğini tek bir duyuşal özelliğe göre değerlendirmek doğru olmamaktadır. Suyun kullanım özelliğine göre hitap ettiği tüm duyuşal parametrelere göre değerlendirme yapılmalıdır. Örneğin; görsel olarak kullanıcı açısından hoş görüntüler ortaya çıkararak su öğesi işitsel anlamda sesiyle rahatsız edici olabilir. Bu durumda, suyun estetik niteliği yüksek demek pek mümkün olmayacaktır. Tasarım öğesi olarak yüksek estetik nitelikte su öğesi kullanmak çok yönlü inceleme ve duyuşal parametreler ışığında mümkün olmaktadır. Suyun estetik niteliğini daha iyi kavrayabilmek için görsel, işitsel ve dokunsal duyuşlar açısından incelemek yararlı olacaktır.

4.1.1 Görsel Nedenler

Suyun görsel olarak algılanması farklı kullanım özelliklerine göre değişebilmektedir. Suyun hareketi görsel algıda önemli olmaktadır. Su öğesinin durgun, yavaş, hızlı hareket etmesi veya hareketinin basit ya da karmaşık olması farklı görüntüler ortaya çıkarır. Suyun hareket özelliğiyle beraber bulanık ya da berrak görünümde olması da görsel algıda değişkenlik yaratır.

Su, kimyasal yapısına bağlı olarak yansıtıcı bir öğe olarak kurgulanabilir. Tasarımcılar etkili bir görsel algı oluşturmak istediklerinde genellikle suyun yansıtıcılığını kullanmaktadırlar. Su öğesinin ışık oyunları ile beraber kullanılmasıyla etkili görsel yansımalar ortaya çıkar. Bu durum çeşitli mimari fantaziler yaratmaya olanak sağlar. Tasarım öğesinde adeta bir tablo görünümü oluşur. Örneğin, Taj Mahal'deki durgun havuz suyunun (Şekil 4.1) mekanı yansıtması mimariye ayrı bir gizem katmaktadır. Bu havuzdaki su yerine üzeri çim ekilmiş toprak katmanı olsaydı, çok daha zayıf bir görsel etki oluşurdu. Bu tarz durgun sularda yansıma oluşturabilmek için, suyu çevresel öğelerden daha karanlık hale getirmek veya hareketsiz olarak tasarlamak gerekmektedir [87], [88].

Şekil 4. 1 Taj Mahal önünde bulunan havuz [89].

Sert bir mekan karakteri suyun görsel değeriyle beraber yumuşayabilir. Su ögesi mekan içinde bir odak noktası oluşturarak dikkat çeker. Bu yüzden, suyun görsel değeri kullanıcı üzerinde yaratmak istenilen etki bağlamında önemli olmaktadır [86].

4.1.2 İşitsel Nedenler

Suyun işitsel değeri, kullanım özelliklerine göre değişebilmekte ve kullanıcı üzerinde çeşitli etkiler yaratabilmektedir. Tasarımda kullanılan su ögesi, hareket hızı ve biçimine bağlı olarak farklı şekillerde akar ve etrafındaki nesnelere çarpar. Bu akış hareketleri sonucunda çeşitli derecelerde sesler çıkarır. Tasarımda kullanılan suyun işitsel değeri mekanın işlevine bağlı olarak düzenlenmelidir. Aksi takdirde kullanıcı üzerinde negatif bir etki oluşturabilir. Örneğin, cafe yada alışveriş merkezleri gibi kapalı alanlarda kullanılan su öğelerinin uzun süre çok yüksek derecede ses çıkarması olumsuz etkiler yaratabilir [86].

Suyun sesinin insanlar için çekici bir yanı vardır. Su, farklı hareketlere göre farklı sesler çıkarır. Coşkun bir suyun gürüldemesi ya da yavaş akan bir suyun fısıltısı mekana işitsel zenginlik katabilir. Su, çıkarmış olduğu seslere göre huzur ya da coşkunluk etkisi verebilirken rahatsız edici bazı sesleride perdeleyebilir [90], [86].

Bazı tasarımlarda suyun sessizliği veya hafif bir fısıltı olarak ses çıkarışı tercih edilir. Bu şekilde insanların duygusal bir huzura eriştiği düşünülür. II.Beyazıt Şifahanesi içerisinde su sesi ve güzel kokulardan yararlanılarak ruh hastalarının tedavi edildiği bilinmektedir [91].

Bektaş, şifahane (Şekil 4.2) ile ilgili olarak “Günün birinde Mimar Hayrettin'i, onun II. Beyazıt Şifahanesini tanıdığımda hemen en yakınım oldular ikisi de... Kara sevdalılara dışı taş üzerinden geçirdiği suyun sesini dinletiyordu Hayrettin, sağalmaları için, “us”lanmaları için...” ifadelerini kullanmıştır [51].

Şekil 4. 2 Şifahane ve içerisinde bulunan havuz [91].

Suyun işitsel değeri, estetik nitelik açısından oldukça önemli olmaktadır. Mekanın işlevine bağlı olarak uygun kullanıldığı takdirde estetik zenginlik katar.

4.1.3 Temassal Nedenler

Tasarım içerisinde yer alan su ögesiyle dokunsal veya duygusal temas kurabilmek tasarımın estetik niteliğini etkileyecek önemli etmenlerdendir. Kişinin suya dokunması, tensel olarak hissetmesi veya duygusal temas kurması güçlü bir deneyim yoludur.

Su, insanoğlunu her zaman kendine çekmiş, insanoğluda her zaman suya yakın olmayı tercih etmiştir. İnsanların suya yaklaşım , tensel temas kurmadan duygusal temasa geçmeleri "zihni eğilim" olarak tanımlanmaktadır. Suyla duygusal temasa yönlendirilen

tasarımlarda en önemli nokta sınır kavramıdır. Tasarımcı, kullanıcı ve su ögesi arasında istediği duygusal teması olarak sağlayabilecek sınırlar oluşturmalıdır [87].

Güney Koreli sanatçı Lisa Park “güzel düşünme” anlamına gelen Eunoia adlı performans (Şekil 4.3) sanatında beyin dalgalarıyla su ögesi üzerinde etki kurmuştur. Performansında, 48 duygudan ilham alarak tasarladığı 48 çanak dolusu su ve EEG (elektroensefalografi) kullanmıştır. EEG, sanatçının beyin dalgalarını ölçüp ses frekansı olarak dışarıya yansıtmasına yarayan bir alettir. Sanatçı, suyla yakın konumda bulunarak duygusal iletişim kurmuş ve farklı duygular hissetmiştir. Hissetmiş olduğu farklı duygularla beraber farklı beyin dalgaları dışa vurmuştur. Bu dalgalar, EEG sayesinde sularda titreşimler yaratmış ve ortaya inanılmaz görüntüler çıkmıştır [92].

Şekil 4. 3 Eunoia adlı performans sanatından bir görüntü [92].

Suyla dokunsal olarak iletişim kurmak; çoğunlukla ruhsal zenginlik katan bir deneyim olmuş, bazende dini huzura erişmede araç olarak kullanılmıştır. İnsanların suyla temas etmesi, birçok dinde bedensel ve ruhsal arınmanın sembolü olarak görülmüştür. Su, kendi doğal yapısı itibarıyla dokunsal iletişim kurmak için insanları adeta davet eder. Herhangi bir mimari tasarım içerisinde bu daveti arttırmak için renk, doku, yansıma gibi öğeler kullanılmakla beraber aktif su gösterileri etkili olmaktadır [86].

Suyun temassal değeri de görsel ve işitsel değer gibi estetik nitelik açısından oldukça önemli olmaktadır. Mekanın işlevine bağlı olarak uygun kullanıldığı takdirde tasarıma estetik zenginlik katmakla beraber kullanıcıya farklı bir deneyim imkanı sunar.

4.2 İşlevsel Nedenler

Su ğesi , estetik niteliğinden farklı olarak bir işleve yönelik amaçla tasarıma dahil olabilir. İşlevsel nitelikler genel olarak; rekreasyon elemanı olarak, sirkülasyon düzenleyicisi olarak, gürültü kontrolü amaçlı, iklimsel konfor sağlamaya yönelik ve faydacı kullanım olmak üzere açıklanabilir.

4.2.1 Rekreasyon Elemanı Olarak Kullanım

Suyun rekreasyonel amaçlı kullanımı çok çeşitli olup kullanıcıların farklı ihtiyaçlarına göre Şekillenmektedir. Suyla yapılan rekreatif etkinlikler; suyun altı, içi, üzeri veya etrafında suya temas edilerek ya da edilmeden yapılan etkinlikler olarak tanımlanabilir. Özellikle çeşitli su oyunları, yüzme, avlanma gibi aktiviteler için rekreasyonel amaçlı su kullanımı görülmektedir [85], [93].

Açık alan etkinliklerine ve suya dayalı rekreatif etkinliklere olan talepler, rekreatif ürünlerin çeşitlendirilmesi için oldukça etkili olmuştur. Genç bireyler başta olmak üzere çoğunluk nüfusta, tatil esnasında daha eğlenceli ve enerjik vakit geçirme arzusu görülmektedir. Özellikle dalış, rafting, kano, rzgr sörfü, uçurtma sörfü gibi suya dayalı rekreatif etkinliklere olan ilgi gün geçtikçe artmaktadır. Kitle turizmine dhil olmak istemeyen ve tatillerini aktif olarak geçirmek isteyen bireylerin talep ve ihtiyaçları doğrultusunda suyun rekreasyonel amaçlı kullanımı oldukça talep görmektedir [93].

Şekil 4.4 İstanbul Vialand su parkından görüntü [94].

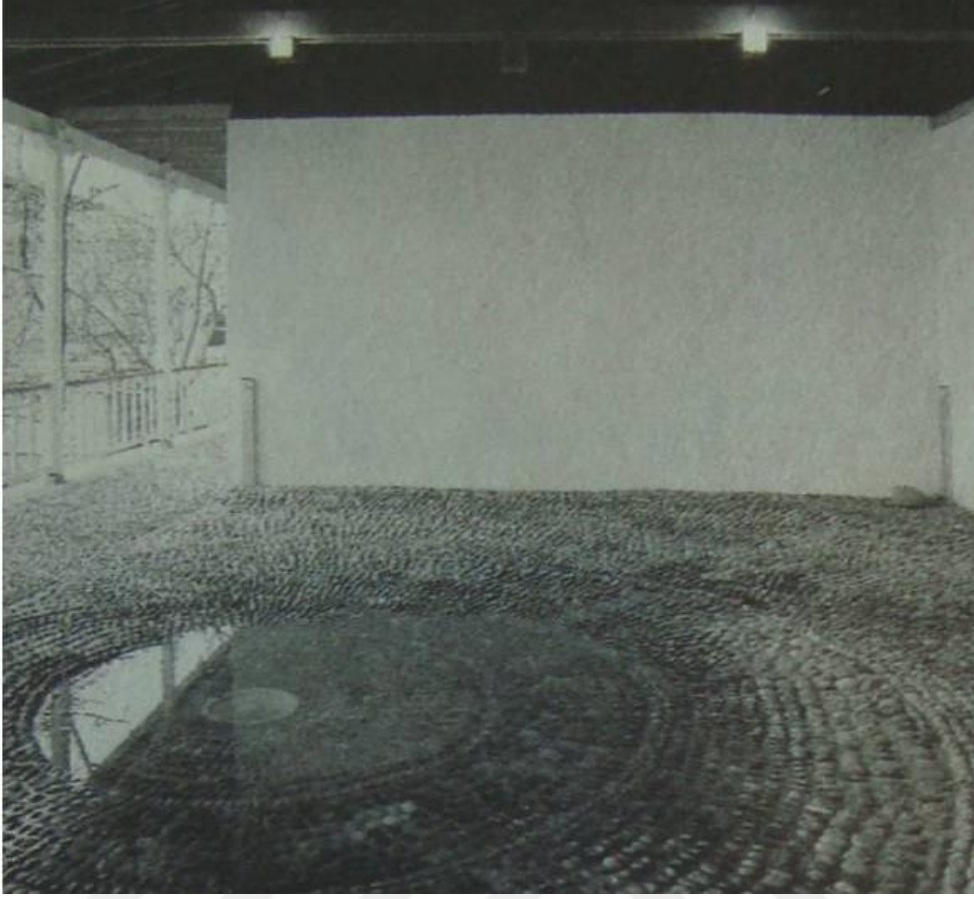
4.2.2 Sirkülasyon Düzenleyicisi Olarak Kullanım

Su ögesi, mekanın işlevine bağlı olarak yönlendirme amaçlı kullanılabilir. Mekan içinde yer alan su ögesine sınırlandırıcı bir görev yüklenip sirkülasyon kontrolü sağlanmaktadır. Mekan kullancısı, su ögesiyle karşılaştığında suya temas etmeden çevresinden dolaşmayı veya biçimlenişi doğrultusunda yönelmeyi tercih eder. Trafik düzenlemelerinde su ögesinin yönlendirici elaman olarak kullanımı oldukça tercih edilmektedir. Özellikle, kavşak noktalarında kullanılan su ögesi önemli bir yönlendirici elaman niteliğinde olmaktadır [85], [95].

Şekil 4.5 Esenyurt-Beylikdüzü Bölgesi havuzlu kavşak [96].

Tanımlı geometrik formlara sahip mekanların merkezinde su ögesinin yer aldığı havuz tasarlanması sirkülasyon kontrolü açısından önemli olmaktadır. Bu şekilde, mekanın bütünsel olarak görünen boyutu azalmakta ve hareket eksenini tanımlanmaktadır [95].

Şekil 4.6 İstanbul/Üsküdar/Sultantepe’de, Özbekler Tekkesi söyleşi eyvanı [51].

Özbekler Tekkesi söyleşi eyvanı ortasında bir havuz tasarlanmıştır. Söyleşiye katılan kimselerin havuz (Şekil 4.6) etrafında toplanarak bir çember oluşturması düşünülmüştür. Katılımcı sayısı artınca, merkezdeki su kaynağı açılıp suyun yayılması sağlanmıştır. Su alanı büyüyünce, insan halkasının da hiç kimseye “ Arkadaşlar açılalım! ” demeden büyümesi sağlanmıştır [51].

Su ögesi kullanımıyla sirkülasyon kontrolünün yapılması, tasarımcılara işlevsel açıdan kolaylık sağlamakla beraber mekanın estetik açıdan zengin görünmesine olanak sağlamaktadır.

4.2.3 Gürültü Kontrolü Amaçlı Kullanım

Su ögesi kullanımıyla beraber gürültü kontrolü sağlanarak istenmeyen seslerin önüne geçmek mümkün olmaktadır. Gürültü kontrolü amaçlı su ögesi kullanımıyla birlikte, işitsel açıdan daha huzurlu mekanlar yaratılarak kullanıcı konforu üst seviyeye

çıkılmaktadır. Özellikle, trafik gürültüsünün yüksek olduğu kentsel mekanlarda gürültü kontrolüne ihtiyaç duyulmaktadır [97].

Trafik gürültüsüyle iç içe olan kentsel mekanlarda oturma alanlarıyla yakın ilişkide bulunan su ögesi kullanımı oldukça fazla görülmektedir. Suyun sesi, çevredeki trafik gürültüsü baz alınarak gürültüyü perdeleyecek şekilde ayarlanmaktadır [98].

Şekil 4.7 Paley Park, New York, oturma alanı ve su ögesi ilişkisi [99].

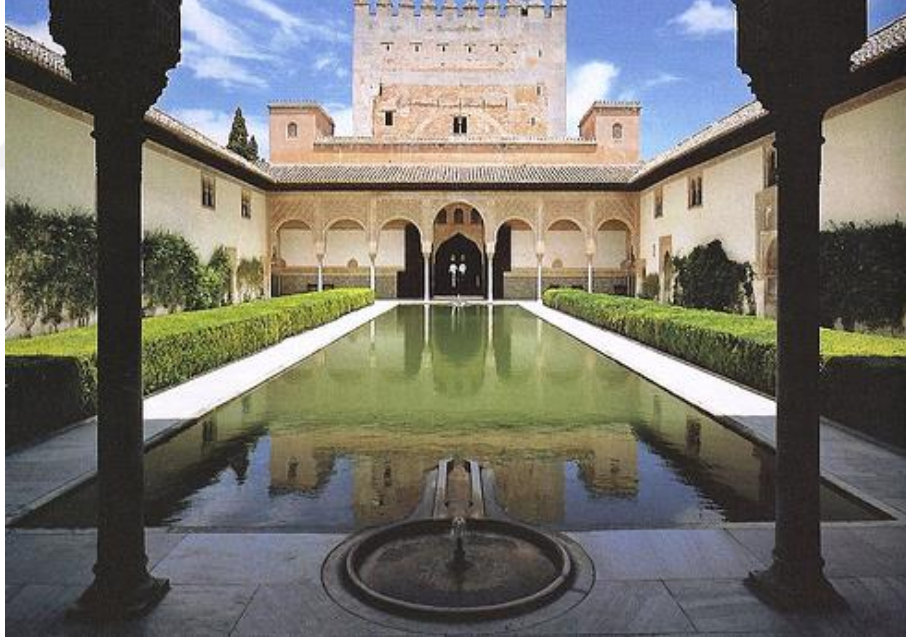
New York'taki Paley Park (Şekil 4.7) içerisinde kullanılan su ögesi gürültü perdesi olarak kullanımda önemli bir örnektir. Park, şehrin ortasında yer alarak üst seviyede trafik gürültüsüne maruz kalmaktadır. Kullanılan su perdesiyle beraber trafik gürültüsü engellenmiş, kent kullanıcılarına yönelik huzurlu ve rahat bir ortam yaratılmıştır [97].

Kentsel alanların kullanımı, kentin yoğun ve karmaşık yaşantısı içerisinde nefes almak isteyen bireyler açısından oldukça önemlidir. Bu alanlarda su ögesinin kullanımıyla beraber bir nefes alma noktası oluşması kent psikolojisi açısından yararlı olmaktadır.

4.2.4 İklimsel Konfor Sağlamaya Yönelik Kullanım

Su; gerek iç, gerekse dış mekan düzenlemelerinde mekanın yaşanabilirliğini arttıran önemli bir öğedir. Su öğesinin kimyasal yapısı itibariyle hava ve sıcaklık üzerinde düzenleyici etkisi vardır. Bu etki, suyun kapladığı alan arttıkça doğru orantılı olarak yükselmektedir. Büyük su yüzeyine sahip olan alanlar, az olanlara göre daha yavaş soğur ve ısınır. Bu bağlamda, genel bölgesel sıcaklıktan farklı bir sıcaklık etkisi oluşur [95], [100].

Suyun hava ve sıcaklık üzerindeki etkisi, ortam şartlarına göre havuz, fiskiye gibi daha minimal alanlarda da etkili olmaktadır. Bu alanlardaki su yüzeylerinde, buharlaşmayla beraber hava sıcaklığında azalma görülmektedir. Bu sebeple; su öğesinin kullanıldığı alanlar, kullanılmayan alanlara göre daha serin olur. Suyun üzerinden etkinlik alanlarına doğru esen rüzgar bu etkiyi daha da yükseltir. Bu prensip, Alhambra sarayında (Şekil 4.8) kullanılarak iç ve dış mekan arasında iklimik etki yaratılmıştır [100].

Şekil 4.8 Alhambra Sarayı bahçesinden bir görüntü [101].

Geleneksel Türk evlerinde de suyun serinletici özelliği sık sık kullanılmıştır. Özellikle sıcak ve kuru iklime sahip bölgelerde bu kullanım tarzı çoğunlukla görülmektedir. Diyarbakır evleri avlularında (Şekil 4.9) serinletme ve nemlendirme amacıyla genellikle bir havuz bulunmaktadır [81].

Şekil 4.9 Geleneksel bir Diyarbakir evi (Gazi Köşkü) [102].

4.2.5 Faydacı Kullanım

Su öğesinin kullanımı birçok farklı alanda, birçok farklı şekilde mevcuttur. İşlevsel nitelikler başlığı altında bahsedilen; rekreasyon elemanı, sirkülasyon düzenleyicisi, gürültü kontrolü ve iklimsel konfor sağlamaya yönelik nedenler dışındaki kullanımları kapsar. Bu kullanım çeşidi genel olarak; yangın söndürme ya da sulama sarnıcı, saha drenajını sağlayan koruma havuzu ya da mekanik bir ekipman şeklindeki kullanımlar olarak çoğaltılabilir.

4.3 Felsefik ve Anlamsal Nedenler

Su ögesi felsefik bir düşünce sistemi ya da yüklenmiş olduğu anlamsal değeri nedeniyle tasarıma dahil olabilir. Su, çağlar boyunca bir çok önemli düşünürün akıl yürüttüğü bir kavram olmuştur.

Önemli filozoflardan Thales, suyu 'var oluşun ilk nedeni' olarak görmüştür. Thales'e göre herşey sudan gelmiş ve herşey suya dönüşecektir. Dünya, sonsuz genişlikte var olan su ögesi içinde yüzmektedir [103].

Çin’de önemli bir yeri olan Feng Shui felsefesine göre su elementi; sükunet, kolaylık, saflık, tazelik gibi hislerle birlikte genel bir canlanma enerjisi getirir [104].

Mevlana’nın su felsefesinde, insan ile su ögesi özdeşleştirilmiştir [105].

“Haydi... Sen şimdi ” su olduğunu” düşün ve kendini ” su gibi ” hisset... Su gibi özel, su gibi güzel, su gibi berrak, su gibi yararlı... Su gibi yaşam kaynağı ve su gibi bitmez tükenmez olduğunu anımsa... Ama yine su gibi ” küçük bir bardağın içine” sığdır ki kendini girebilmeyi öğren insanların damarlarına.”

Sümerlerin felsefe evreninde de su her şeyden önce yaratılmıştır. Bir çok kutsal kitapta da her şeyin sudan yaratıldığından bahsedilmektedir. Yaklaşık olarak bir çok dinde de su temizliğin ve arınmanın sembolüdür [69].

Hinduların Ganj nehri kıyısındaki kutsal kentleri, Hitit kültürüne ait bir çok anıtın su kenarında yer alması, Antik Mısır Uygarlığı tapınaklarında yer alan kutsal havuzlar suya yüklenen anlamsal değerinin mimariye yansımalarını gösteren önemli örneklerdir. Suyun tarihsel süreç içerisindeki anlamsal değerinin, en çağdaş yorumlarından biri Japon Mimar Tadao Ando’nun Su Kilisesidir (Şekil 4.10). Tasarımda; suyun kültürle, gelenekle, tarihle ve inançla olan ilişkisi, dinin güven duygusu ve dinginliği ile bütünleştirilmiştir [69].

Suya yüklenen felsefik anlamlar bazen somut bir hal alarak mimariye yansımış, bazen de felsefenin sonsuz düşünce evreninde yüklendiği anlamla beraber önemli bir yer edinmiştir.

Şekil 4.10 Mimar Tado Ando'nun Su Kilisesi [106].

4.4 Psikolojik Nedenler

Su, pek çok fiziksel özelliğe sahip olmasıyla beraber yaşamın kaynağı ve devamlılığının simgesidir. Suyun doğadaki diğer materyaller ve elemanlarla kıyaslanamayacak derecede manyetik gücü ve psikolojik etkileri vardır. İnsanların su ögesine karşı gösterdiği ilgi çoğunlukla suyun görselliği, sesi ve temasının yarattığı etkiden kaynaklanmaktadır [107].

Su, doğal ya da yapay bir eleman olarak insan yaşamına dahil olur. Her iki durumda da suyun farklı fiziksel ve kullanım özellikleri görülür. Suyun değişen özellikleri insanlar üzerinde farklı duygular uyandırır. Örneğin; durgun suyun daha çok meditasyon etkisi vardır. Barış ve huzur duygusu yayar. İnsanları derin düşüncelere yöneltir. Şiir, müzik gibi çağrışımlar yaratır ve bir dinlenme ortamı oluşturur. Tüm bu çağrışım ve etkiler suyun düşük enerjisini ve dinginliğini yansıtır [107], [108].

1960'lardan beri yapılan algısal çalışmalarda suyun çevresel algıda güçlü bir etkiye sahip olduğu ortaya konmuştur. Brown ve Daniel'in (1991) Colorado' da yaptıkları çalışmalarında, suyun akış hızının artmasıyla mekanın algısının arttığını ortaya

koymuşlardır. Loomis (1987) tarafından yapılan araştırmalarda, suyun akış hızının artmasıyla insanların memnun olduğu ancak bu durumun mekanın aktivitesinde bağlı olduğu ortaya koyulmuştur [109].

Ulrich'in 1981 yılında yaptığı araştırma, çevre psikolojisi alanı için önemli veriler içermektedir. Çalışmasında görsel anket yöntemini tercih ederek üç farklı özellikteki çevre grubunu deneklerine sunmuştur. Bu çevre grupları; su içeren, bitki ağırlıklı, su veya bitki olmayan doğa örnekleri şeklinde olmuştur. Deneklere sunulan bu doğa örneklerinin farklı sıfatlara göre değerlendirilmesi istenmiştir. Bu çalışma neticesinde; su öğesinin dinlendirici etkisinin olduğu, zihinsel yorgunluğu azalttığı, öfkeyi hafiflettiği ve ilgi çekici olduğu ortaya koyulmuştur [110].

T. Herzog ve Bosley'in çalışmasında ise; su yüzeyinin artmasıyla huzur seviyesinin arttığı ancak en yüksek tercihi hızlı akan suların aldığı görölmüştür. Hızlı akan suyun hareketi ve gürültüsü huzuru azaltmış ancak dikkat çekici olmuştur. Geniş su yüzeylerinin hareketsizliği ve sessizliği ise huzur seviyesini arttırmıştır [111].

İnsanların yaşamlarını belirli bir kalitede sürdürebilmesi için fizyolojik ve psikolojik gereksinimlerinin karşılanması gereklidir. Yaşayan mekanların oluşabilmesi için, bu gereksinimler asla göz ardı edilmemeli ve bir arada değerlendirilmelidir. Aksi takdirde, yaşamayan ölü mekanlar ortaya çıkar. Bu bağlamda, önemli bir mekansal bileşen olan suyun, kullanım şekline bağlı olarak yarattığı psikolojik etkileri ve mekansal aktivitelerle olan bağlantısını irdelemek yararlı olacaktır.

ALAN ÇALIŞMASI

Alan çalışması kapsamında, tasarım ögesi olarak kullanılan yapay su elemanlarının kullanıcılar üzerindeki psikolojik etkileri, anket çalışması yardımıyla saptanmaya çalışılacaktır. Anket çalışması, ortaya çıkan varsayım ve belirlenen yöntem ışığında gerçekleştirilmiş ve değerlendirilmiştir.

5.1 Varsayım

Su ögesi, çeşitli eylemlere hizmet eden farklı mekanlar içerisinde, değişik kullanım özelliklerine göre tasarlanabilmekte ve kullanıcılar üzerinde farklı psikolojik etkiler yaratabilmektedir. İnsanoğlu, her zaman suya yakın olma isteğinde bulunmuştur. Suyu dinlemeyi, izlemeyi ve dokunmayı farklı durum ve mekanlara göre tercih etmiştir. Bu bağlamda, şu araştırma soruları ortaya çıkmaktadır;

- Tasarım ögesi olarak kullanılan yapay su elemanlarının hangi kullanım özellikleri, hangi duyguları çağrıştırmakta ve hangi etkinlikleri yapma isteği uyandırmaktadır?

Bu doğrultuda, tasarım ögesi olarak kullanılan yapay su elemanlarının kullanıcı üzerindeki psikolojik etkileri ele alınmış ve şu varsayımlar ortaya atılmıştır;

- Suyun farklı kullanım özellikleri farklı duyguları çağrıştırmaktadır.

- Farklı etkinlik alanlarına göre, suyun farklı kullanım özellikleri belirlenmelidir.

5.2 Yöntem

Çalışma; tasarım ögesi olarak kullanılan yapay su elemanlarının farklı kullanım özelliklerinin çağrıştırdığı duyguları ve uygun olduğu etkinlik alanlarını incelemek üzere kurgulanmıştır.

Çalışma kapsamında yararlanılacak denekleri, suyun farklı kullanım özelliklerinin var olduğu farklı mekanlara götürmek zor ve kapsamlı bir durum olduğu için görsel anket yöntemi tercih edilmiştir.

Görsel anket, çevreye yönelik araştırmalarda kullanılan önemli bir tekniktir. Bu teknikle beraber, farklı anlatımsal ve algısal bilgiler sözlü olmaktan çok görsel ifadelere dayandırılarak irdelenmektedir.

Görsel anket çalışmasında, suyun farklı kullanım özelliklerinin var olduğu sekiz farklı tasarım seçilerek deneklere yöneltilmiştir. Suyun kullanıcı üzerindeki etkileri, ses ve hareket gibi diğer dinamik öğeler açısından da inceleneceğinden dolayı, seçilmiş olan alanların fotoğrafları değil, video görüntüleri tercih edilmiştir. Deneklerin sıkılmaması adına, görüntülerin maksimum üç dakika izlenmesi önerilmiş, daha kısa süre de değerlendirme yapılması durumunda kendi tercihlerine bırakılmıştır.

Uygulamanın süreci, deneklerin her görüntüyü izlemesinden sonra yöneltilen soruları cevaplamasıyla devam etmektedir. Ankette kapalı uçlu soru tipi tercih edilmiştir. Açık uçlu soru tipi, deneklerin verebileceği sonsuz cevap seçeneğinin olması sebebiyle, anket sonucunun tutarlılığını kaybedebileceği düşünülmüş ve tercih edilmemiştir.

Çalışmada; her video görüntü izlendikten sonra tez kapsamında belirlenen araştırma soruları deneklere yöneltilmiş ve cevaplanması beklenmiştir.

1. soru; “Görüntüdeki su ögesinin çağrıştırdığı hisleri hangi duygusal ifade ya da ifadelerle ilişkilendirebilirsiniz?” şeklinde yöneltilmiştir. Cevap seçeneğinde sunulan 24 farklı duygu, Plutchik’in oluşturmuş olduğu duygu çemberinde yer alan duygusal ifadeleri içermektedir. Bu bağlamda deneklere; coşkunluk, dehşet, hayret, yas, nefret, hiddet, ön sezi, neşe, güven, korku, şaşırma, üzüntü, iğrenme, öfke, beklenti, huzur, onay, endişe, dikkat dağılması, dalgınlık, can sıkıntısı, rahatsız olmak, ilgi ifadeleri sunulmuştur.

2. soru; “Görüntüdeki suyun fiziksel kullanım özelliklerinden hangisi ya da hangileri duygusal çağrışım yapmada etkili olmuştur?” şeklinde yöneltilmiştir. Suyun farklı kullanım özellikleri, insanda var olan 5 temel duyu özelliği ışığında belirlenmiş ve deneklere yöneltilmiştir. Sahip olduğumuz görme, duyma, dokunma, tatma ve koklama duyuları referans alınmıştır. Tatma ve koklama duyuları, suyun tasarım ögesi olarak kullanımı düşünüldüğünde çalışma kapsamında göz ardı edilmiştir. Bu bağlamda deneklere; hareket hızının fazla olması, hareket hızının yavaş ya da durgun olması, hareket biçiminin basit olması, hareket biçiminin karmaşık olması, mekandaki hakimiyetinin yüksek olması, mekandaki hakimiyetinin düşük olması, dokunsal iletişimin mümkün olması, dokunsal iletişimin mümkün olmaması, sesinin derecesinin fazla olması, sesinin derecesinin az olması, berrak görünümde olması, bulanık görünümde olması ifadeleri sunulmuştur.

3. soru; “Görüntüdeki su ögesi mekanın elverişliliği dikkate alınmadan hangi etkinlikleri yapma isteği uyandırıyor?” şeklinde yöneltilmiştir. Mekan içinde yapılması beklenen eylemler, Huang’ın yapmış olduğu sınıflandırma kapsamında deneklere yöneltilmiştir. Huang’a göre eylemler, aktif ve pasif olmak üzere iki çeşit olmaktadır. Aktif eylemler; bireylerin fiziksel katılımında bulunarak diğer insanlarla beraber yaptığı etkinliklerdir. (Dans, oyun, spor vb.) Pasif eylemler ise; bireylerin direkt olarak fiziksel katılımında bulunmadan izleyerek yaptığı etkinliklerdir. (Seyir, oturma vb.) Bu bağlamda deneklere; aktif eylemler ve pasif eylemler olmak üzere iki ayrı ifade seçeneği sunulmuştur.

Denek profili olarak; Dünya Sağlık Örgütü’nün 2017 yılında belirlemiş olduğu yaş dilimleri kategorisindeki 18-65 yaş arası genç kuşak yaş dilimi seçilmiştir. Deneklerin eğitim seviyesi, yüksek öğrenim mezunu olarak belirlenmiştir. Alan çalışması için 100 kişilik denek grubu kullanılmıştır.

Tez kapsamında seçilen video görüntüler ve belirlenen sorularla birlikte anket formatı oluşturulmuş ve 10 kişilik pilot çalışma yapılarak ilk uygulama gerçekleştirilmiştir. Bu uygulama sonucunda gelen eleştiriler dikkate alınarak anket formatı geliştirilmiş ve son halini almıştır. Uygulanan anket, EK B de yer almaktadır.

5.3 Çalışma Alanlarının Seçimi ve Tanımlanması

Çalışma alanları kapsamında, çeşitli özelliklerde su ögesi kullanımını içeren 8 farklı tasarıma yer verilmiştir. Alan seçiminde, su ögesinin mekanın içinde veya çevresinde bir eleman ya da mekanın bir yüzeyi olarak kullanımlarını içeren farklı örnekler tercih edilmiştir. Çalışmanın yönteminde belirlenen su ögesinin farklı kullanım özellikleri (hareketin hızı ve biçimi, sesi, görünümü, mekandaki hakimiyeti, dokunsal iletişimi) tasarımların seçiminde etkili olmuş, belirlenen bu özelliklerin farklı kombinasyonlarını içeren örneklere yer verilmiştir. Alan seçiminde, farklı kullanım özelliklerinin yanı sıra, gelişen teknolojiyle beraber ortaya çıkan su ögesi tasarımlarını deneklere sunmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda; Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya'dan seçilen tasarımlara anket kapsamında yer verilmiştir.

- **Görüntü 1**

Video görüntülerinden birincisi, Japonya'nın Hyoga kentinde yer alan Water Temple (Şekil 5.1) yapısına aittir. Su ögesi, mekanın bir yüzeyi olarak kullanılmıştır. Su ögesinin kullanım özellikleri ise; durgun, sessiz, bulanık, dokunsal iletişime uyumsuz ve mekandaki hakimiyetinin yüksek olmasıdır.

Şekil 5.1 1 no'lu video görüntüsü Water Temple yapısı süs havuzu

- **Görüntü 2**

Video görüntülerinden ikincisi, Japonya'nın Osaka kentinde yer alan tren istasyonu (Şekil 5.2) yapısına aittir. Su ögesi, mekan içerisinde bir eleman olarak kullanılmıştır. Su ögesinin kullanım özellikleri ise; hızlı ve karmaşık hareketli, sesli, berrak, dokunsal iletişime uyumsuz ve mekandaki hakimiyetinin düşük olmasıdır. Seçilen alan, gelişen teknolojiyle beraber ortaya çıkan kullanım şekli için farklı bir örnektir.

Şekil 5.2 2 no'lu video görüntüsü Osaka Tren İstasyonu su perdesi

- **Görüntü 3**

Video görüntülerinden üçüncüsü, ABD eyaletlerinden New Jersey' de yer alan kent meydanına (Şekil 5.3) aittir. Su ögesi, mekan içerisinde çoklu eleman olarak kullanılmıştır. Su ögesinin kullanım özellikleri ise; hızlı ve karmaşık hareketli, sesli, berrak, dokunsal iletişime uyumlu ve mekandaki hakimiyetinin yüksek olmasıdır.

Şekil 5.3 3 no'lu video görüntüsü New Jersey kent meydanı su oyunları

- **Görüntü 4**

Video görüntülerinden dördüncüsü, Türkiye'nin İstanbul kentinde yer alan Capacity alışveriş merkezine (Şekil 5.4) aittir. Su ögesi, mekan içerisinde bir eleman olarak kullanılmıştır. Su ögesinin kullanım özellikleri ise; hızlı ve karmaşık hareketli, sesli, berrak, dokunsal iletişime uyumlu ve mekandaki hakimiyetinin yüksek olmasıdır.

Şekil 5.4 4 no'lu video görüntüsü Capacity Alışveriş Merkezi süs havuzu

- **Görüntü 5**

Video görüntülerinden beşincisi, ABD eyaletlerinden New York’ da yer alan kent parkına (Şekil 5.5) aittir. Su ögesi, mekan içerisinde bir eleman olarak kullanılmıştır. Su ögesinin kullanım özellikleri ise; yavaş ve basit hareketli, sesli, berrak, dokunsal iletişime uyumlu ve mekandaki hakimiyetinin düşük olmasıdır. Seçilen alan, gelişen teknolojiyle beraber ortaya çıkan kullanım şekli için farklı bir örnektir.

Şekil 5.5 5 no’lu video görüntüsü New York kent parkı su oyunları

- **Görüntü 6**

Video görüntülerinden altıncısı, Japonya’ya bağlı Naoshima adasında yer alan Benesse House yapısına (Şekil 5.6) aittir. Su ögesi, mekan içerisinde bir eleman olarak kullanılmıştır. Su ögesinin kullanım özellikleri ise; yavaş ve basit hareketli, sesli, berrak, dokunsal iletişime uyumlu ve mekandaki hakimiyetinin yüksek olmasıdır.

Şekil 5.6 6 no'lu video görüntüsü Benesse House havuzu

- **Görüntü 7**

Video görüntülerinden yedincisi, ABD eyaletlerinden Texas' da yer alan Modern Sanatlar Müzesi'ne (Şekil 5.7) aittir. Su ögesi, çevresel bir eleman olarak kullanılmıştır. Su ögesinin kullanım özellikleri ise; yavaş ve basit hareketli, sesli, berrak, dokunsal iletişime uyumsuz ve mekandaki hakimiyetinin yüksek olmasıdır.

Şekil 5.7 7 no'lu video görüntüsü Modern Sanatlar Müzesi bahçe havuzu

- **Görüntü 8**

Video görüntülerinden sekincisi, ABD eyaletlerinden Nevada’ da yer alan Bellagio yapısına (Şekil 5.8) aittir. Su ögesi, çevresel bir eleman olarak kullanılmıştır. Su ögesinin kullanım özellikleri ise; hızlı ve karmaşık hareketli, sesli, berrak, dokunsal iletişime uyumsuz ve mekandaki hakimiyetinin yüksek olmasıdır. Seçilen alan, gelişen teknolojiyle beraber ortaya çıkan kullanım şekli için farklı bir örnektir.

Şekil 5.8 8 no’lu video görüntüsü Las Vegas su gösteri parkı

5.4 Anket Sonucu

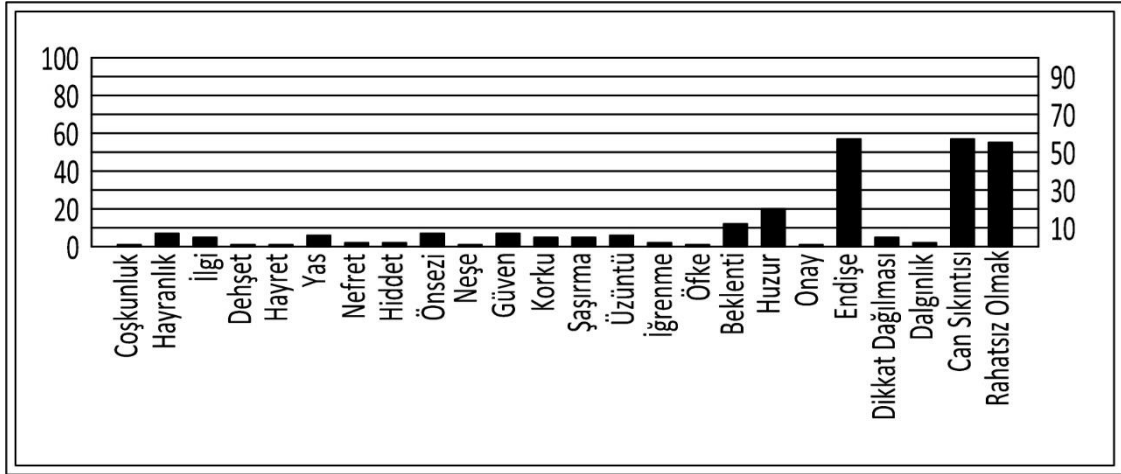
Tez çalışması kapsamında yapılan anket sonuçları her görüntü bazında ayrı ayrı irdelenmiştir. Deneklerin tercihleri, grafikler ve yüzde dilimleri ile gösterilerek değerlendirilmiş, en etkili yüzdeler ifade edilmiştir.

- **Görüntü 1**

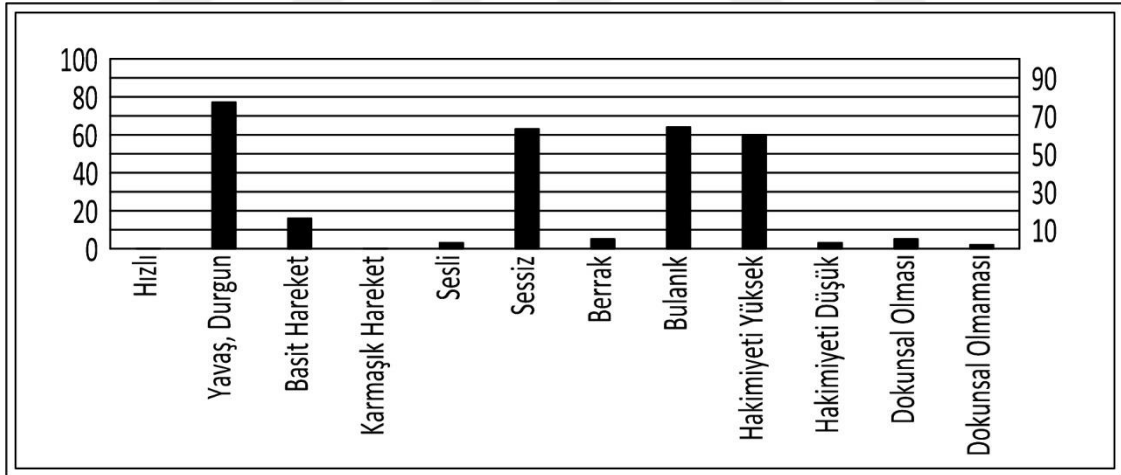
1 numaralı görüntüde izletilen su ögesi, denekler üzerinde 3 farklı duyguyu baskın derecede çağrıştırmıştır. Bunlar; endişe %58, can sıkıntısı %57, rahatsız olmak %55 (Çizelge 5.1) şeklinde olmuştur. Bu duyguların hissedilmesinde en etkili olan su ögesinin kullanım özellikleri ise; hareketinin yavaş veya durgun olması %77, sessiz olması %63, bulanık görünümde olması %64, mekandaki hakimiyetinin yüksek olması %60 (Çizelge

5.2) şeklinde olmuştur. Görüntüdeki su ögesi, hissettirdiği duygular ve kullanım özelliklerine bağlı olarak %97 grafik ortalamasıyla pasif eylemleri, %3 grafik ortalamasıyla aktif eylemleri (Çizelge 5.3) yapma isteği uyandırmıştır. Deneklerin tercihlerine göre saptanan diğer yüzdeler grafiklerde belirtildiği gibidir.

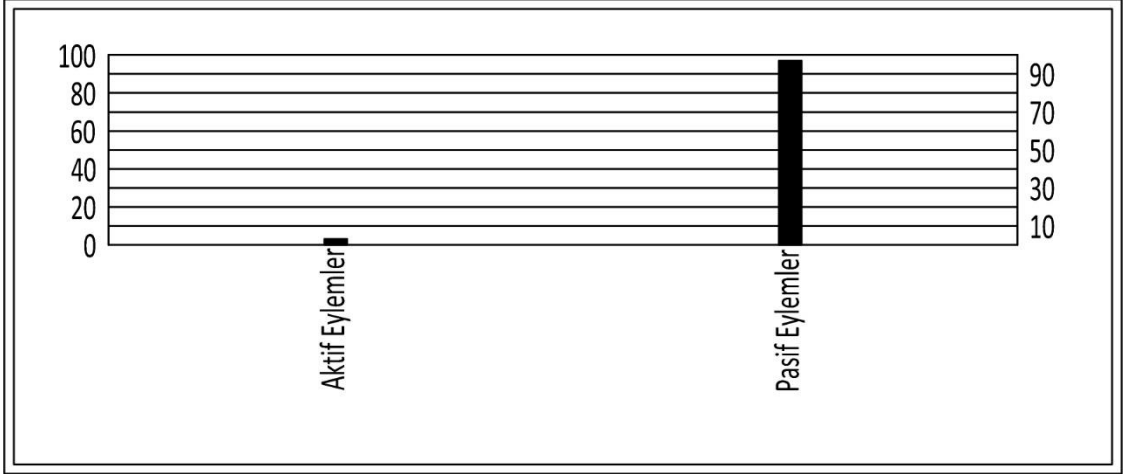
Çizelge 5. 1 Hissedilen duygulara yönelik grafik

Çizelge 5.2 Duygularda etkili olan kullanım özelliklerine yönelik grafik

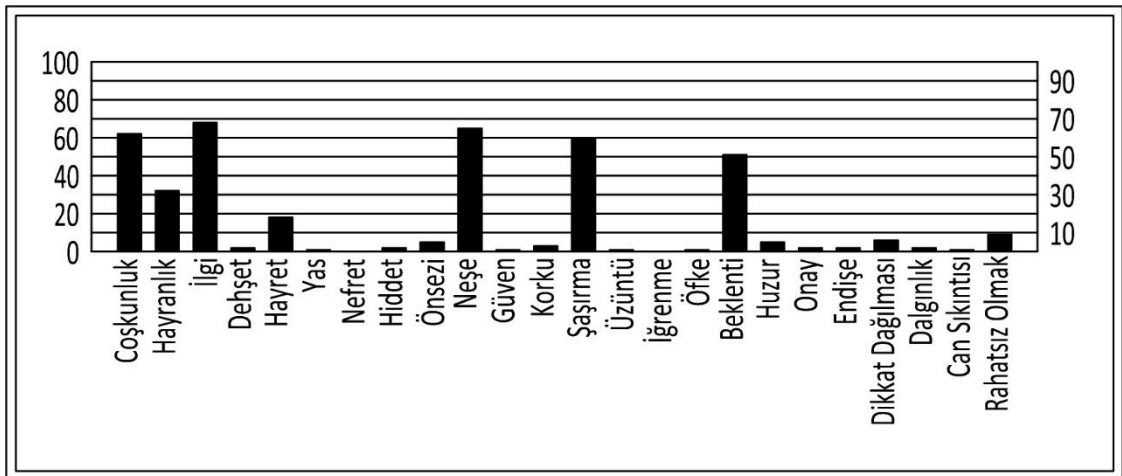
Çizelge 5.3 İstek uyandıran eylemlere yönelik grafik

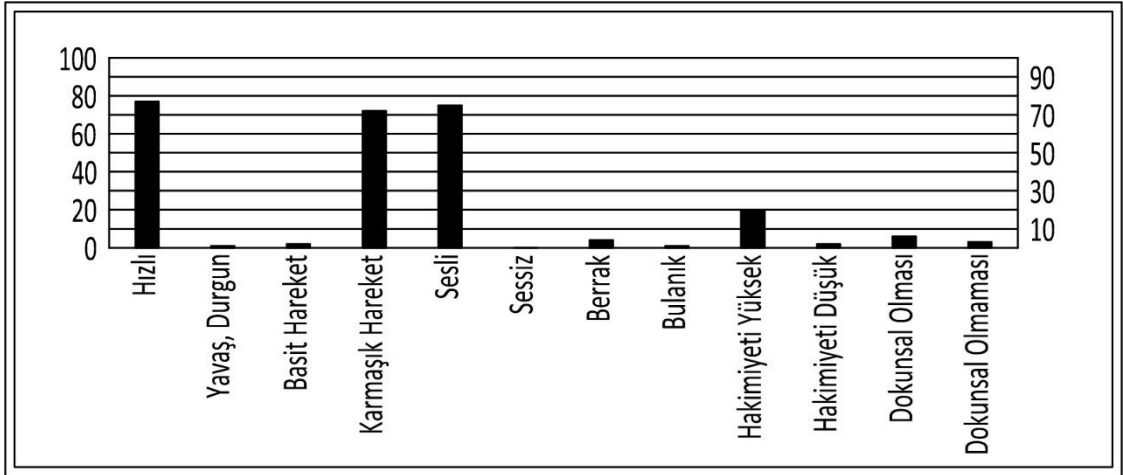
Görüntü 2

2 numaralı görüntüde izletilen su ögesi, denekler üzerinde 5 farklı duyguyu baskın derecede çağrıştırmıştır. Bunlar; ilgi %68, neşe %65, coşkunluk %62, şaşırma %60, beklenti %51 (Çizelge 5.4) şeklinde olmuştur. Bu duyguların hissedilmesinde en etkili olan su ögesinin kullanım özellikleri ise; hareketinin hızlı olması %77, sesli olması %75, hareket biçiminin karmaşık olması %72 (Çizelge 5.5) şeklinde olmuştur. Görüntüdeki su ögesi, hissettirdiği duygular ve kullanım özelliklerine bağlı olarak %82 grafik ortalamasıyla pasif eylemleri, %62 grafik ortalamasıyla aktif eylemleri (Çizelge 5.6) yapma isteği uyandırmıştır. Deneklerin tercihlerine göre saptanan diğer yüzdeler grafiklerde belirtildiği gibidir.

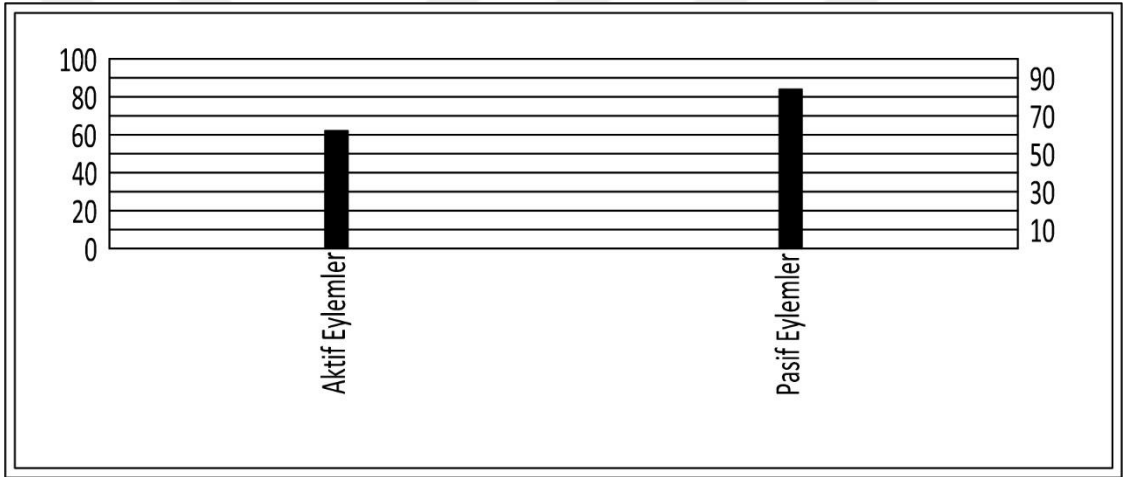
Çizelge 5.4 Hissedilen duygulara yönelik grafik

Çizelge 5.5 Duygularda etkili olan kullanım özelliklerine yönelik grafik

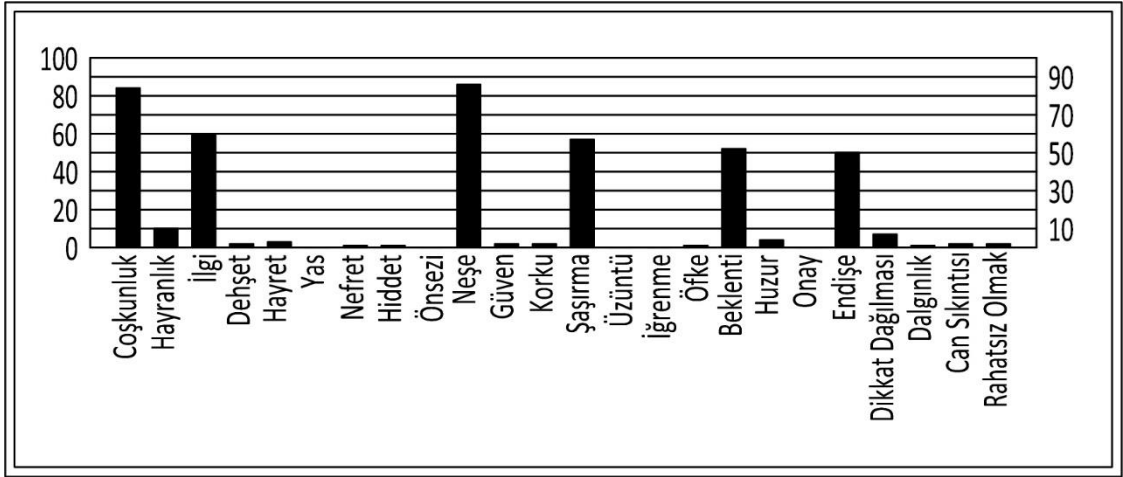
Çizelge 5.6 İstek uyandıran eylemlere yönelik grafik

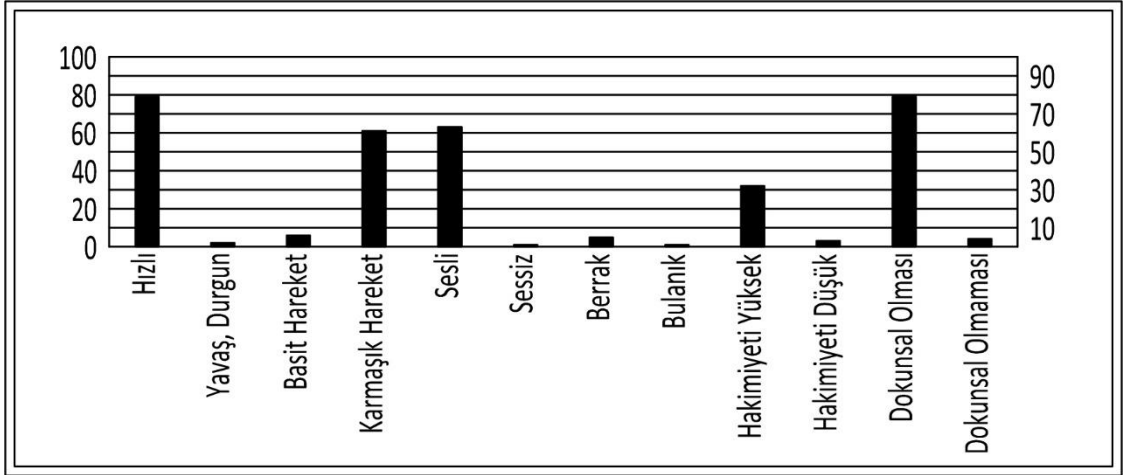
• Görüntü 3

3 numaralı görüntüde izletilen su ögesi, denekler üzerinde 6 farklı duyguyu baskın derecede çağrıştırmıştır. Bunlar; neşe %86, coşkunluk %84, ilgi %60, şaşırma %57, beklenti %52, endişe %50 (Çizelge 5.7) şeklinde olmuştur. Bu duyguların hissedilmesinde en etkili olan su ögesinin kullanım özellikleri ise; dokunsal iletişimin mümkün olması %79, hareketinin hızlı olması %79, sesli olması %63, hareket biçiminin karmaşık olması %61 (Çizelge 5.8) şeklinde olmuştur. Görüntüdeki su ögesi, hissettirdiği duygular ve kullanım özelliklerine bağlı olarak %95 grafik ortalamasıyla aktif eylemleri, %5 grafik ortalamasıyla pasif eylemleri (Çizelge 5.9) yapma isteği uyandırmıştır. Deneklerin tercihlerine göre saptanan diğer yüzdeler grafiklerde belirtildiği gibidir.

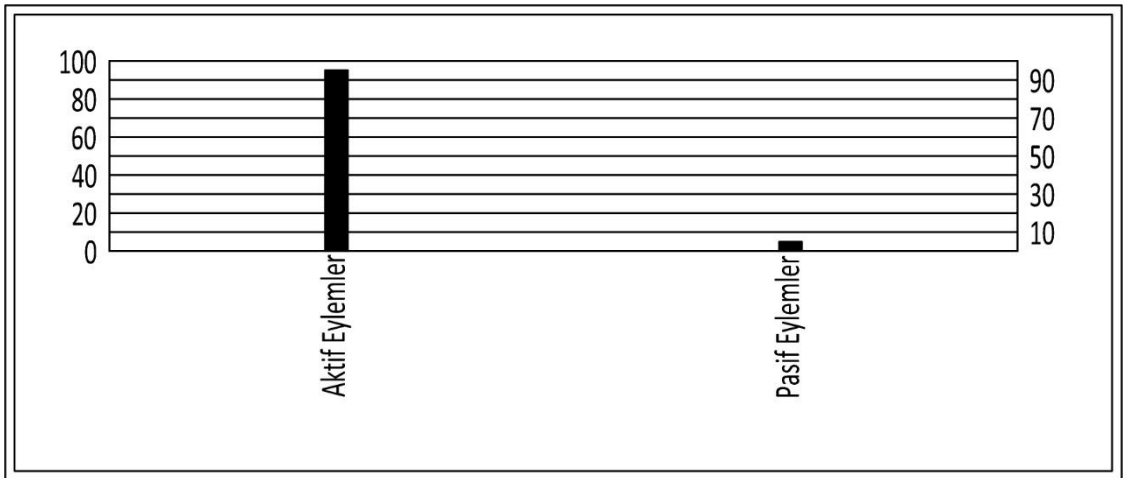
Çizelge 5.7 Hissedilen duygulara yönelik grafik

Çizelge 5.8 Duygularda etkili olan kullanım özelliklerine yönelik grafik

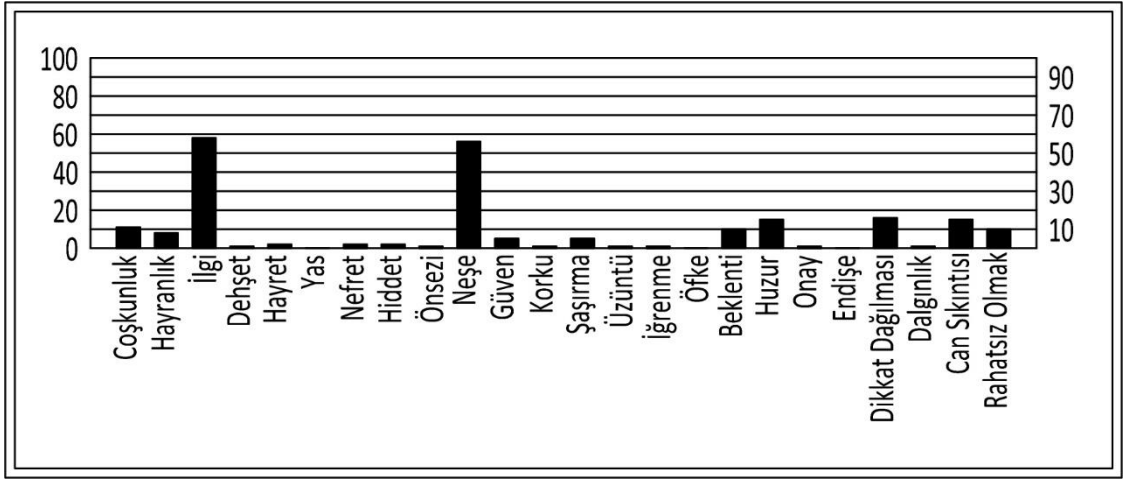
Çizelge 5.9 İstek uyandıran eylemlere yönelik grafik

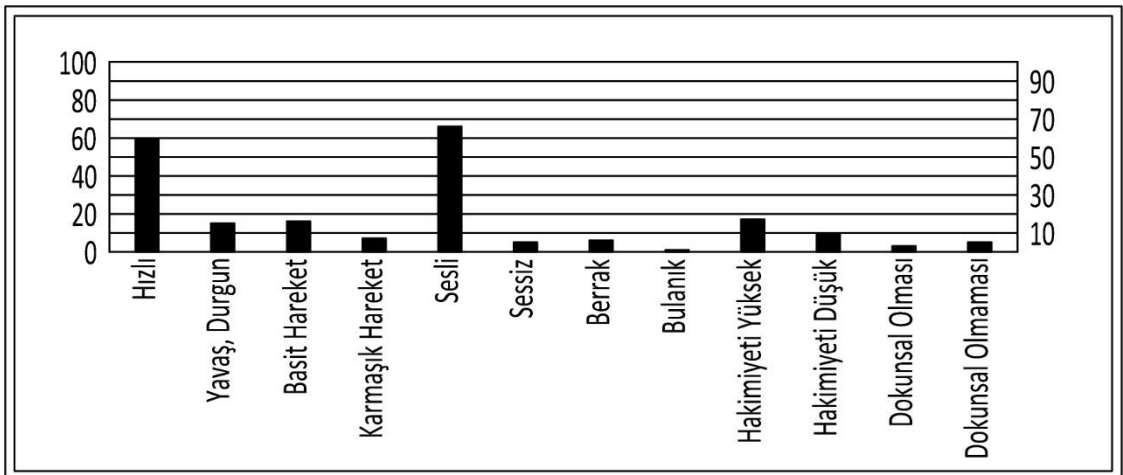
• **Görüntü 4**

4 numaralı görüntüde izletilen su ögesi, denekler üzerinde 2 farklı duyguyu baskın derecede çağrıştırmıştır. Bunlar; ilgi %58, neşe %56 (Çizelge 5.10) şeklinde olmuştur. Bu duyguların hissedilmesinde en etkili olan su ögesinin kullanım özellikleri ise; sesli olması %66, hareketinin hızlı olması %59, (Şekil 5.11) şeklinde olmuştur. Görüntüdeki su ögesi, hissettirdiği duygular ve kullanım özelliklerine bağlı olarak %85 grafik ortalamasıyla pasif eylemleri, %5 grafik ortalamasıyla aktif eylemleri (Şekil 5.12) yapma isteği uyandırmıştır. Deneklerin tercihlerine göre saptanan diğer yüzdeler grafiklerde belirtildiği gibidir.

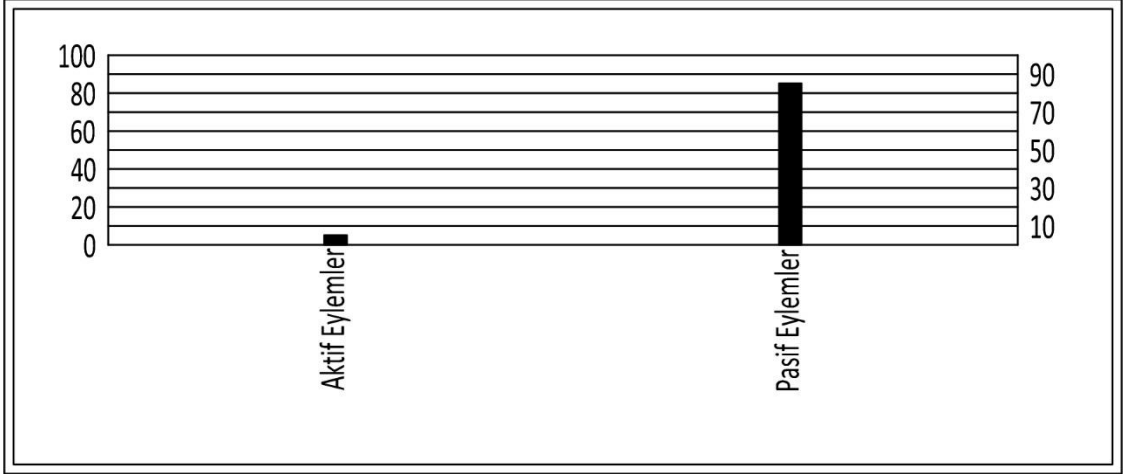
Çizelge 5.10 Hissedilen duygulara yönelik grafik

Çizelge 5.11 Duygularda etkili olan kullanım özelliklerine yönelik grafik

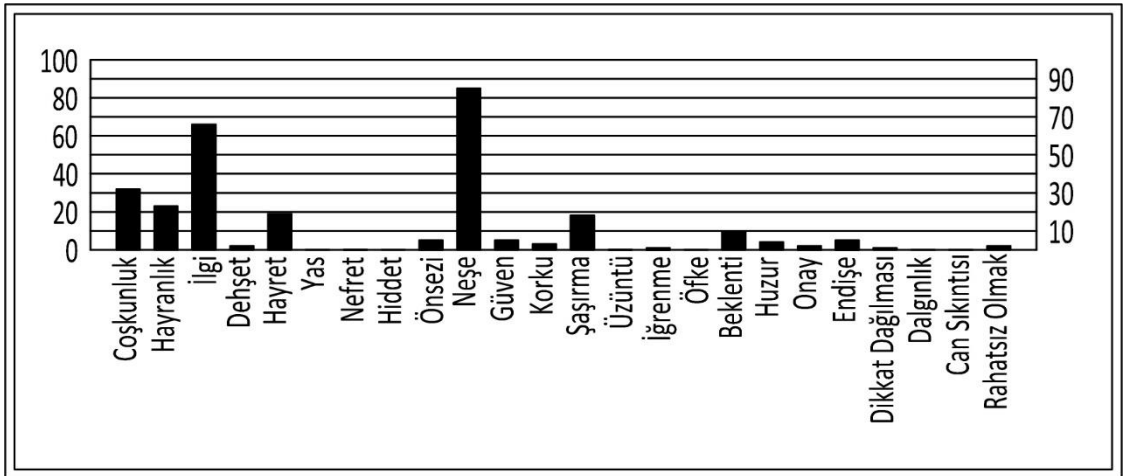
Çizelge 5.12 İstek uyandıran eylemlere yönelik grafik

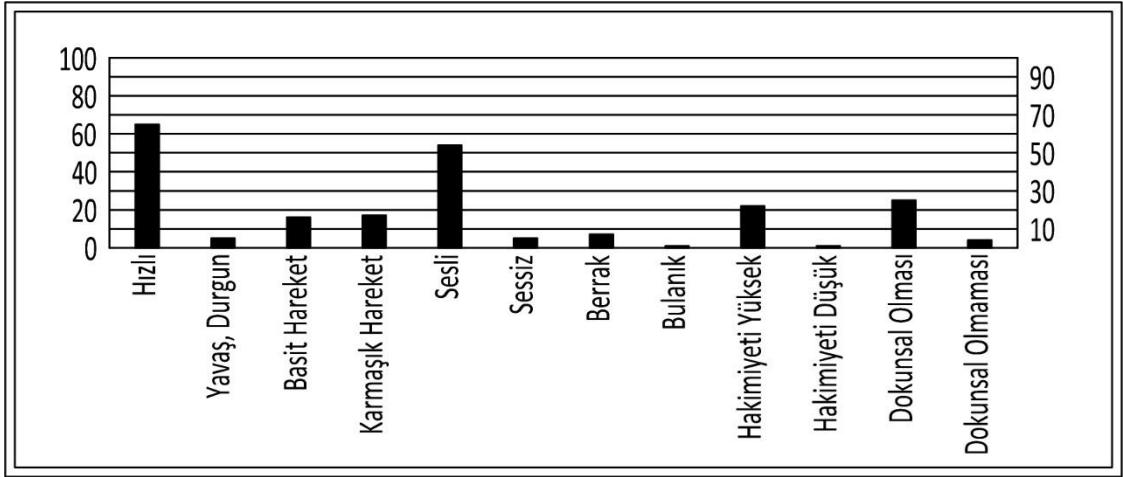
• **Görüntü 5**

5 numaralı görüntüde izletilen su ögesi, denekler üzerinde 2 farklı duyguyu baskın derecede çağrıştırmıştır. Bunlar; neşe %85, ilgi %66 (Çizelge 5.13) şeklinde olmuştur. Bu duyguların hissedilmesinde en etkili olan su ögesinin kullanım özellikleri ise; hareketinin hızlı olması %65, sesli olması %54 (Çizelge 5.14) şeklinde olmuştur. Görüntüdeki su ögesi, hissettirdiği duygular ve kullanım özelliklerine bağlı olarak %58 grafik ortalamasıyla pasif eylemleri, %50 grafik ortalamasıyla aktif eylemleri (Çizelge 5.15) yapma isteği uyandırmıştır. Deneklerin tercihlerine göre saptanan diğer yüzdeler grafiklerde belirtildiği gibidir.

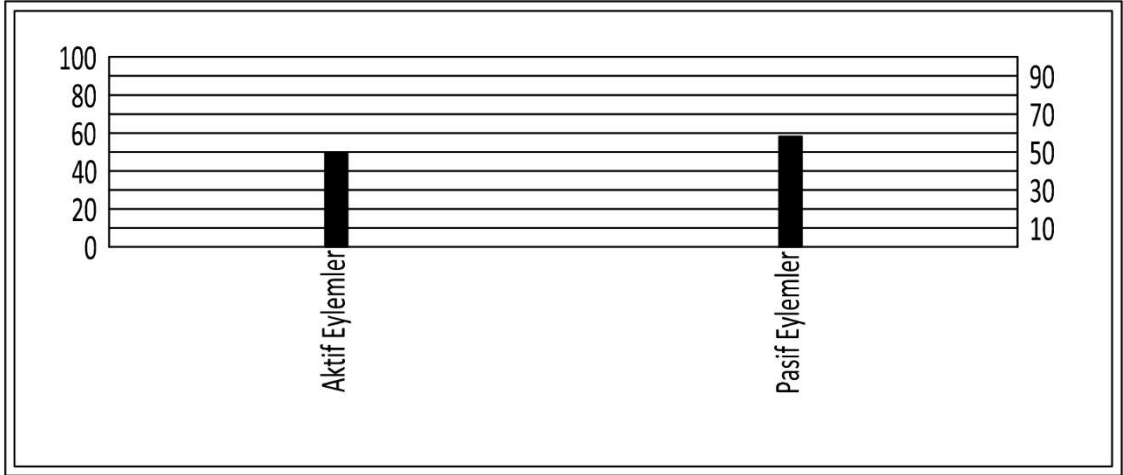
Çizelge 5.13 Hissedilen duygulara yönelik grafik

Çizelge 5.14 Duygularda etkili olan kullanım özelliklerine yönelik grafik

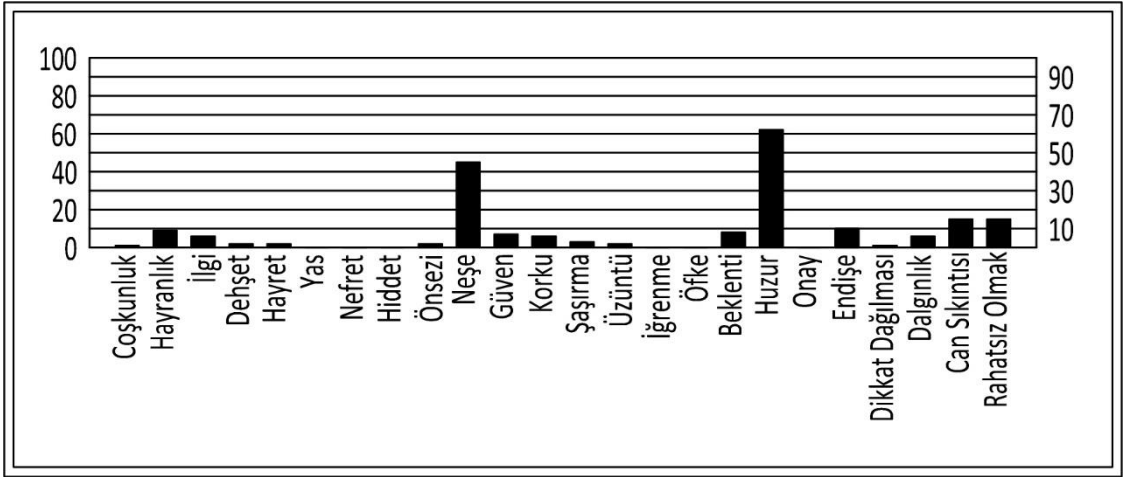
Çizelge 5.15 İstek uyandıran eylemlere yönelik grafik

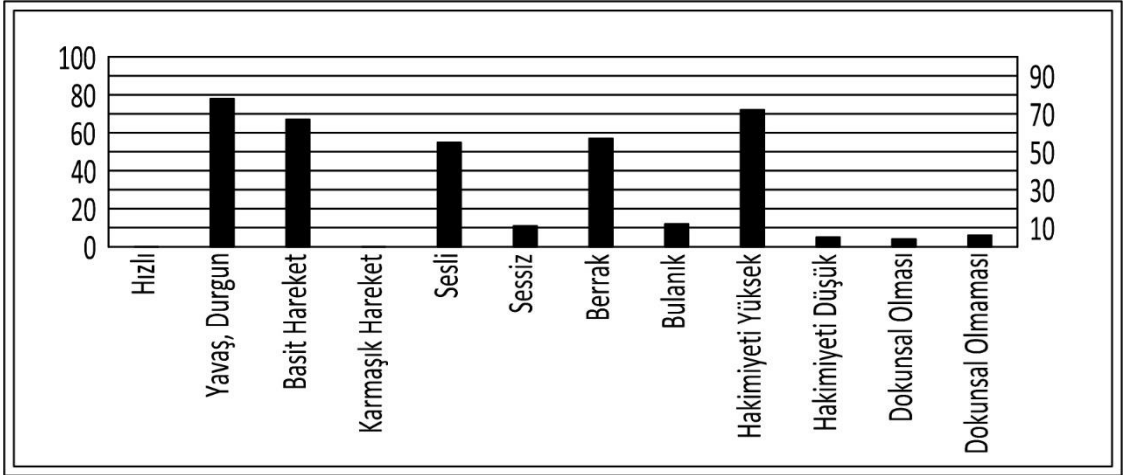
• Görüntü 6

6 numaralı görüntüde izletilen su ögesi, denekler üzerinde 2 farklı duyguyu baskın derecede çağrıştırmıştır. Bunlar; huzur %62, neşe %45 (Çizelge 5.16) şeklinde olmuştur. Bu duyguların hissedilmesinde en etkili olan su ögesinin kullanım özellikleri ise; hareketinin yavaş veya durgun olması %78, mekandaki hakimiyetinin yüksek olması %72, hareket biçiminin basit olması %67, berrak görünümde olması %57, sesli olması %55 (Çizelge 5.17) şeklinde olmuştur. Görüntüdeki su ögesi, hissettirdiği duygular ve kullanım özelliklerine bağlı olarak %86 grafik ortalamasıyla pasif eylemleri, %4 grafik ortalamasıyla aktif eylemleri (Çizelge 5.18) yapma isteği uyandırmıştır. Deneklerin tercihlerine göre saptanan diğer yüzdeler grafiklerde belirtildiği gibidir.

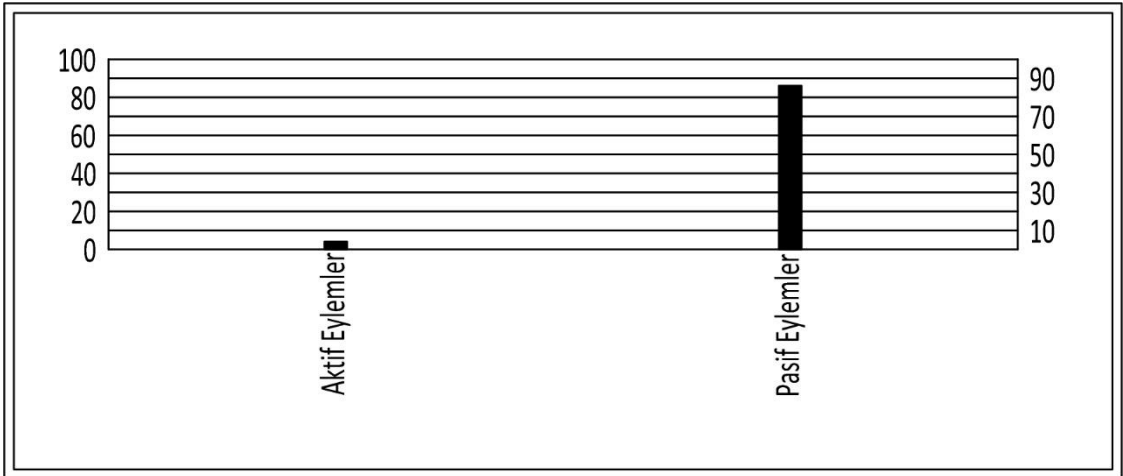
Çizelge 5.16 Hissedilen duygulara yönelik grafik

Çizelge 5.17 Duygularda etkili olan kullanım özelliklerine yönelik grafik

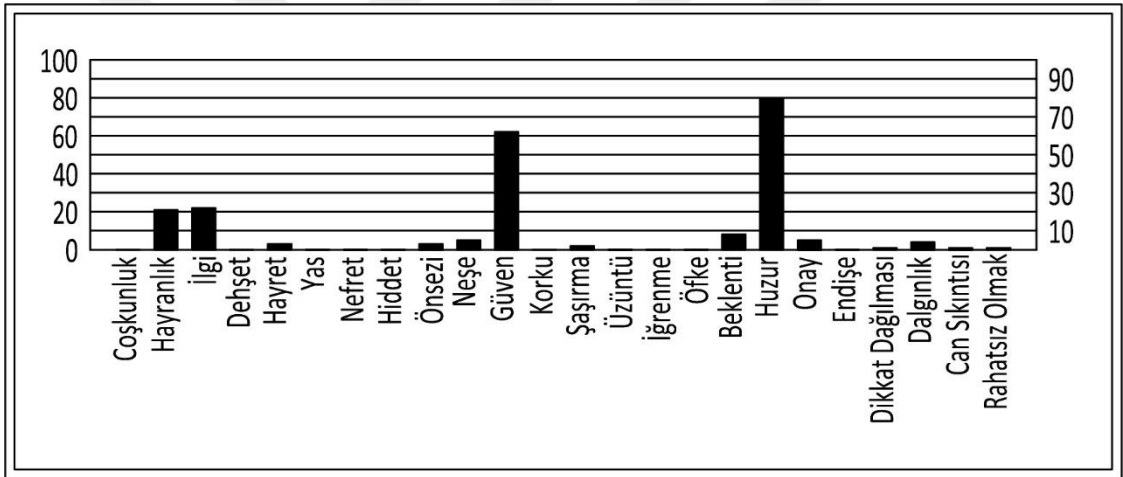
Çizelge 5.18 İstek uyandıran eylemlere yönelik grafik

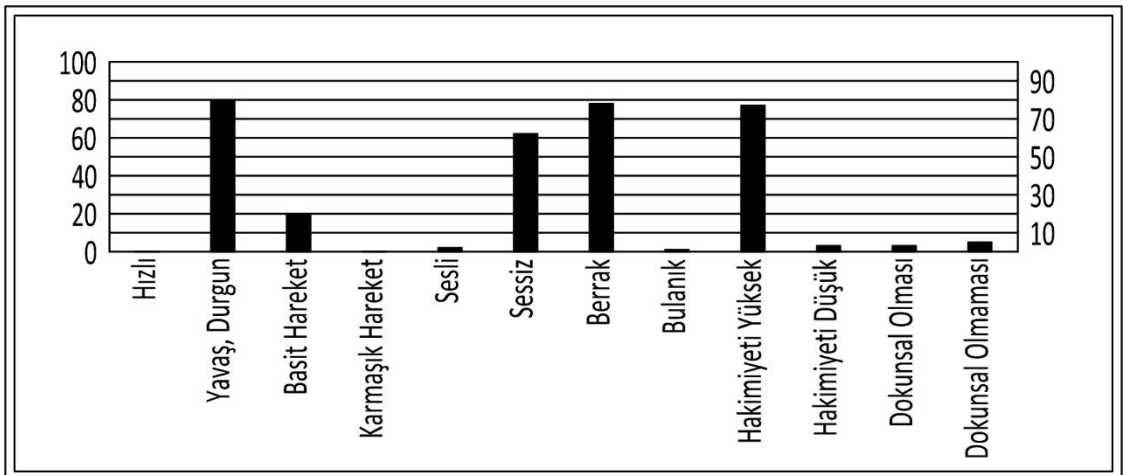
- **Görüntü 7**

7 numaralı görüntüde izletilen su ögesi, denekler üzerinde 2 farklı duyguyu baskın derecede çağrıştırmıştır. Bunlar; huzur %80, güven %62 (Çizelge 5.19) şeklinde olmuştur. Bu duyguların hissedilmesinde en etkili olan su ögesinin kullanım özellikleri ise; hareketinin yavaş veya durgun olması %80, berrak görünümde olması %78, mekandaki hakimiyetinin yüksek olması %77, sessiz olması %62 (Çizelge 5.20) şeklinde olmuştur. Görüntüdeki su ögesi, hissettirdiği duygular ve kullanım özelliklerine bağlı olarak %98 grafik ortalamasıyla pasif eylemleri, %2 grafik ortalamasıyla aktif eylemleri (Çizelge 5.21) yapma isteği uyandırmıştır. Deneklerin tercihlerine göre saptanan diğer yüzdeler grafiklerde belirtildiği gibidir.

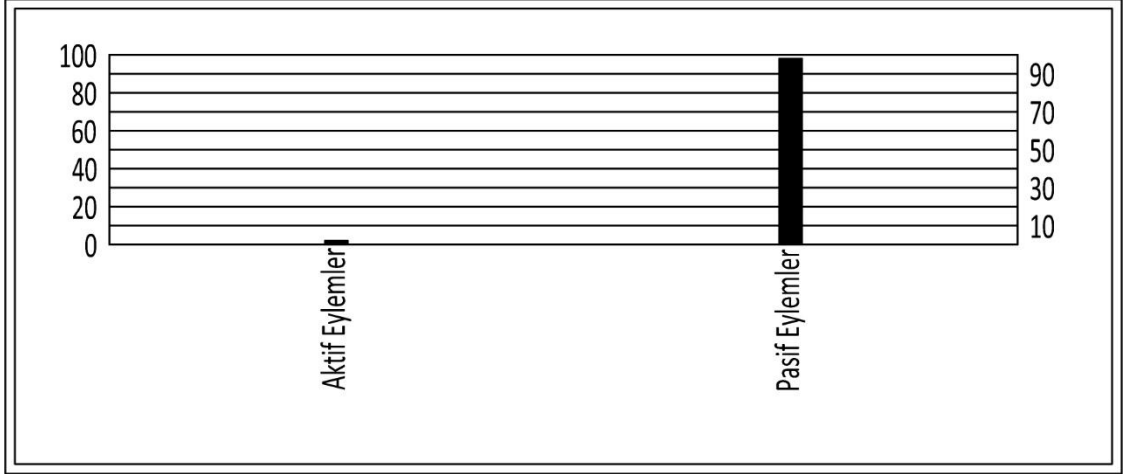
Çizelge 5.19 Hissedilen duygulara yönelik grafik

Çizelge 5.20 Duygularda etkili olan kullanım özelliklerine yönelik grafik

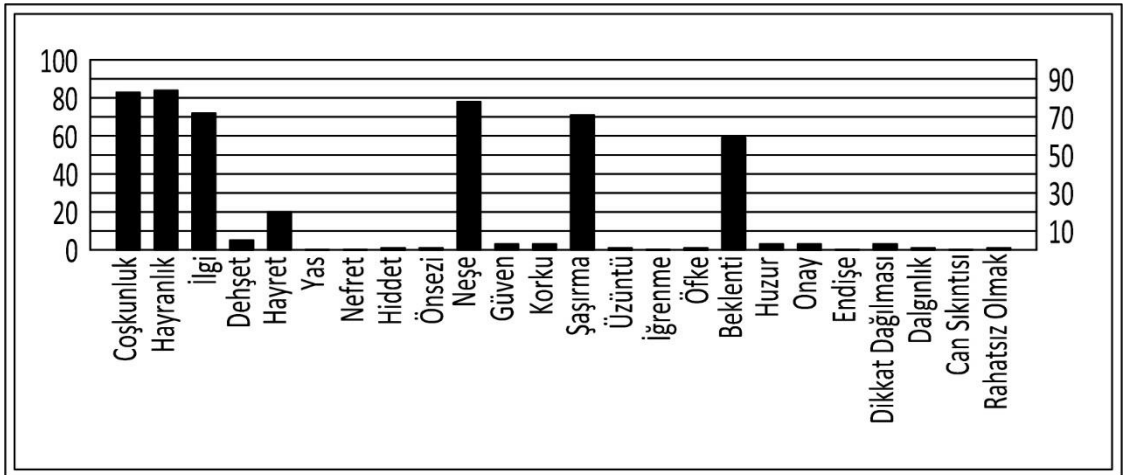
Çizelge 5.21 İstek uyandıran eylemlere yönelik grafik

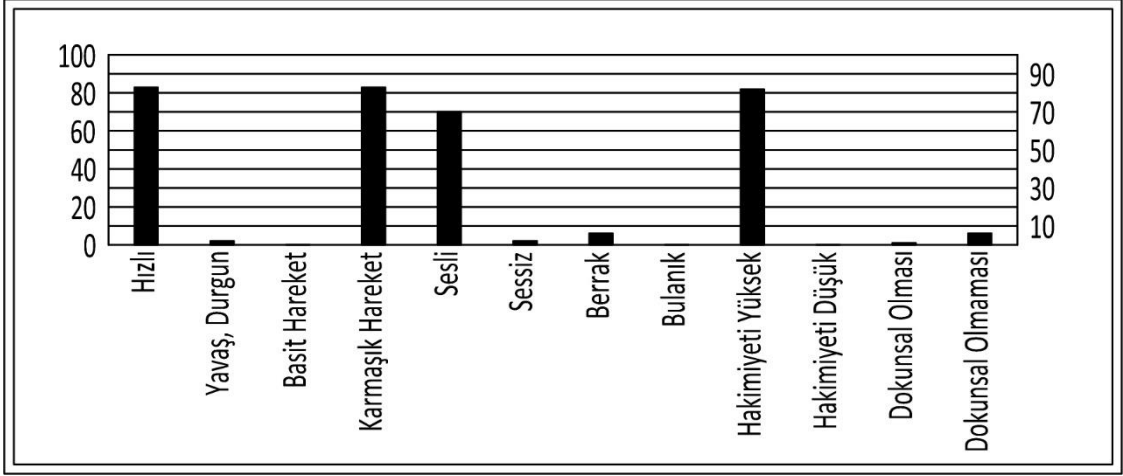
• Görüntü 8

8 numaralı görüntüde izletilen su ögesi, denekler üzerinde 6 farklı duyguyu baskın derecede çağrıştırmıştır. Bunlar; hayranlık %84, coşkunluk %83, neşe %78, ilgi %72, şaşırma %71, beklenti %59 (Çizelge 5.22) şeklinde olmuştur. Bu duyguların hissedilmesinde en etkili olan su ögesinin kullanım özellikleri ise; hareketinin hızlı olması %83, hareket biçiminin karmaşık olması %83, mekandaki hakimiyetinin yüksek olması %82, sesli olması %70 (Çizelge 5.23) şeklinde olmuştur. Görüntüdeki su ögesi, hissettirdiği duygular ve kullanım özelliklerine bağlı olarak %75 grafik ortalamasıyla pasif eylemleri, %70 grafik ortalamasıyla aktif eylemleri (Çizelge 5.24) yapma isteği uyandırmıştır. Deneklerin tercihlerine göre saptanan diğer yüzdeler grafiklerde belirtildiği gibidir.

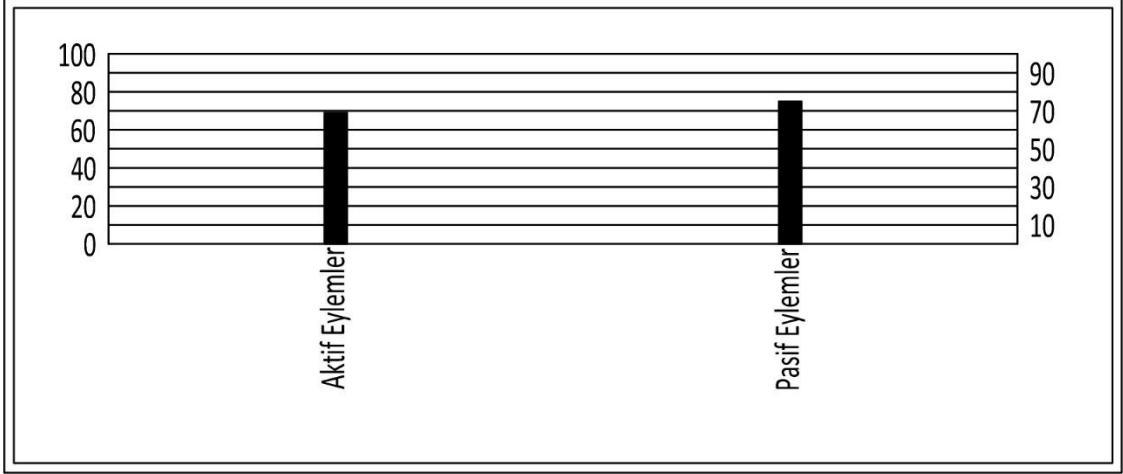
Çizelge 5.22 Hissedilen duygulara yönelik grafik

Çizelge 5.23 Duygularda etkili olan kullanım özelliklerine yönelik grafik

Çizelge 5.24 İstek uyandıran eylemlere yönelik grafik

SONUÇ ve ÖNERİLER

Tez kapsamında yapılan çalışma, tasarım ögesi olarak kullanılan yapay su öğelerinin insanlar üzerinde oluşturduğu farklı psikolojik etkileri ortaya çıkarmak ve hangi tür eylemlerle uyumlu olduğunu belirlemek amacıyla kurgulanmıştır. Yapılan anket çalışması sonucu ortaya çıkan veriler aşağıda belirtildiği üzere yorumlanmaktadır.

- 1 ve 7 numaralı görüntülerde su öğesinin hareketinin yavaş veya durgun olması, mekandaki hakimiyetinin yüksek ve sessiz olması duygu çağrışımında en etkili olan ortak kullanım özelliklerinin olduğu,
- 1 ve 7 numaralı görüntülerde, etkili olan kullanım özelliklerine göre aynı şekilde pasif eylemlerin çoğunluklu yüzde ile tercih edildiği,
- 1 numaralı görüntüde ek olarak su öğesinin bulanık görünümde olma etkisinin ortaya çıktığı ve bu neticede endişe, can sıkıntısı ve rahatsız olma duygularının çoğunluklu yüzde ile çağrıştığı ancak bu etkinin pasif eylem tercihini etkilemediği,
- 7 numaralı görüntüde ek olarak su öğesinin berrak görünümde olma etkisinin ortaya çıktığı ve bu neticede huzur ve güven duygularının çoğunluklu yüzde ile çağrıştığı ancak bu etkinin pasif eylem tercihini etkilemediği,
- 6 ve 7 numaralı görüntülerde su öğesinin hareketinin yavaş veya durgun olması, mekandaki hakimiyetinin yüksek ve berrak görünümde olması duygu çağrışımında en etkili olan ortak kullanım özelliklerinin olduğu,
- 6 ve 7 numaralı görüntülerde, etkili olan kullanım özelliklerine göre aynı şekilde pasif eylemlerin çoğunluklu yüzde ile tercih edildiği,

- 6 ve 7 numaralı görüntülerde, etkili olan kullanım özelliklerine göre aynı şekilde huzur duygusunun ortak olarak çoğunluklu yüzde ile çağrıştığı,
- 6 numaralı görüntüde ek olarak su öğesinin sesli ve basit biçimde hareketinin olma etkilerinin ortaya çıktığı, bu neticede ek olarak neşe duygusunun çoğunluklu yüzde ile çağrıştığı ancak bu etkinin pasif eylem tercihini etkilemediği,
- 7 numaralı görüntüde ek olarak su öğesinin sessiz olma etkilerinin ortaya çıktığı, bu neticede ek olarak güven duygusunun çoğunluklu yüzde ile çağrıştığı ancak bu etkinin pasif eylem tercihini etkilemediği,
- 4 ve 5 numaralı görüntülerde, su öğesinin hareketinin hızlı ve sesli olması duygu çağrışımında en etkili olan ortak kullanım özelliklerinin olduğu,
- 4 ve 5 numaralı görüntülerde, etkili olan kullanım özelliklerine göre aynı şekilde ilgi ve neşe duygularının çoğunluklu yüzde ile çağrıştığı,
- 4 numaralı görüntüde, su öğesinin kullanım özelliklerinden sesli olma durumu, hareketin hızlı durumundan daha yüksek yüzde aldığı neticede ilgi duygusunun neşe duygusundan ön planda olduğu ve pasif eylemlerin ağırlıklı yüzde ile tercih edildiği,
- 5 numaralı görüntüde, su öğesinin kullanım özelliklerinden hareketin hızlı olma durumu, sesli olma durumundan daha yüksek yüzde aldığı neticede neşe duygusunun ilgi duygusundan ön planda olduğu, aktif ve pasif eylemlerin ağırlıklı yüzde ile beraber tercih edildiği,
- 2, 3 ve 8 numaralı görüntülerde su öğesinin hareketinin hızlı, karmaşık ve sesli olması duygu çağrışımında en etkili olan ortak kullanım özelliklerinin olduğu,
- 2, 3 ve 8 numaralı görüntülerde ilgi, neşe, coşkunluk, şaşırma ve beklenti duygularının ortak olarak çoğunluklu yüzde ile çağrıştığı,
- 2 numaralı görüntüde aktif ve pasif eylemlerin ağırlıklı yüzde ile beraber tercih edildiği,
- 3 numaralı görüntüde farklı olarak su öğesinin dokunsal iletişim etkisinin ortaya çıktığı ve bu neticede ek olarak endişe duygusunun çoğunluklu yüzde ile çağrıştığı ve aktif eylemlerin ağırlıklı yüzde ile tercih edildiği,

- 8 numaralı görüntüde farklı olarak su ögesinin mekansal hakimiyetinin etkisinin ortaya çıktığı ve bu neticede ek olarak hayranlık duygusunun çoğunluklu yüzde ile çağrıştığı, aktif ve pasif eylemlerin ağırlıklı yüzde ile beraber tercih edildiği görülmektedir.

Tez kapsamında yapılan anket çalışması neticesinde, tasarım ögesi olarak kullanılan yapay su elemanlarının mekan kullanıcıları üzerinde psikolojik etkiler oluşturduğu hipotezi doğrulanmıştır. Su ögesinin farklı kullanım özelliklerinin insanlar üzerinde farklı duyguları çağrıştırdığı ve farklı türdeki eylemleri yapma isteği uyandırdığı gözükmektedir. Çalışmada ortaya çıkan verilere göre; su ögesinin tasarım içerisinde bilinçli olarak kullanımına yönelik önerileri şu şekilde sıralamak uygun olacaktır. Tasarlanan mekanın;

- Ağırlıklı olarak pasif etkinliklere hizmet etmesi düşünülüyorsa, hareket hızı yavaş veya durgun, hareket biçimi basit, mekandaki hakimiyeti yüksek, sesinin derecesi az veya fazla, görünümü berrak veya bulanık olan,
- Ağırlıklı olarak aktif etkinliklere hizmet etmesi düşünülüyorsa, hareket hızı ve ses derecesi fazla, hareket biçimi karmaşık ve dokunsal iletişime elverişli olan,
- Aktif ve pasif etkinliklere birlikte hizmet etmesi düşünülüyorsa, mekandaki hakimiyeti yüksek, hareket hızı ve ses derecesi fazla, hareket biçimi karmaşık olan,
- Huzur ve güven gibi duyguların çağrıştığı daha sakin ve durağan bir mekan ruhuna sahip olması isteniyorsa, mekandaki hakimiyeti yüksek, hareket hızı yavaş veya durgun, sessiz ve berrak görünümde olan,
- Endişe, can sıkıntısı, rahatsız olma gibi duyguların çağrıştığı gergin bir mekan ruhuna sahip olması isteniyorsa, mekandaki hakimiyeti yüksek, hareket hızı yavaş veya durgun, sessiz ve bulanık görünümde olan,
- Neşe, ilgi, coşkunluk, şaşırma, hayranlık gibi duyguların çağrıştığı heyecan ve mutluluk barındıran bir mekan ruhuna sahip olması isteniyorsa, mekandaki hakimiyeti yüksek, hareket hızı ve ses derecesi fazla, hareket biçimi karmaşık ve dokunsal iletişime elverişli olan su ögesi tasarımına yer verilmesi uygun olacaktır.

- Çalışma, tasarım ögesi olarak kullanılan yapay su öğelerinin insanlar üzerinde çağrıştırdığı farklı duygular ve uygun olduğu etkinlikler konusunda önemli veriler sağlamaktadır. Bu bağlamda, tasarlanan mekanlar ve içerisindeki öğelerin psikolojik boyutları düşünülmeli ve mutlaka irdelenmelidir.
- Çalışma kapsamında kullanılan su öğeleri tamamen yapay bir eleman olup tasarım ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Tasarımda yer alacak su öğesinin kullanım özellikleri, mekanın hizmet ettiği etkinlikler ve sahip olması istenilen mekan ruhuna uygun olarak belirlenmelidir.

KAYNAKLAR

- [1] Sullivan, L., (1947). Ornament in Architecture, Newyork.
- [2] Norberg-Schulz, C., (1971). Existence, Space & Architecture, 1.Baskı, Praeger Yayınevi, New York.
- [3] Tümer, G., (1984). İnsan-Mekan İlişkileri ve Kafka, Sanat-Kooperatifi Yayınları, İstanbul.
- [4] Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr/>, 2 Şubat 2018.
- [5] Hançerlioğlu, O., (2016). Felsefe Sözlüğü, 18.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- [6] Norberg-Schulz, C., (1984). Genius Loci, 1.Baskı, Rizzoli Yayınevi, New York.
- [7] Alver, K., (2008). "Siteril Hayatlar: Kentte Mekansal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler", Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, 19:317-322.d
- [8] Gür, Ş. Ö., (1996). Mekan Örgütlenmesi, 1.Baskı, Gür Yayınevi, Trabzon.
- [9] Tümer, G., (1976). Mimari Mekanın Sistem Kuramı, İletişim Kuramı, İşaretilim, Dilbilim ve Anlambilim Açısından İrdelenmesi Üzerine Bir Deneme, Doktora Tezi, EÜ Güzel Sanatlar Fakültesi, İzmir.
- [10] Kuban, D., (2010). Mimarlık Kavramları, 9. baskı, YEM yayınları, İstanbul.
- [11] Kıran, A., (1986). Rengin Psikolojik Etkilerinin incelenmesi ve Deneysel Psikoloji Yöntemi ile Ülkemiz için 18-25 Yaş Üzerinde Renk Tercihlerinin Saptanması, Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [12] Kahvecioğlu, H., (1998). Mimarlıkta İmaj: Mekansal İmajın Oluşumu ve Yapısı Üzerine Bir Model, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [13] Demirkaya, H., (1999). Mekan Kavramının Tarihsel Süreç içindeki İncelenmesi ve Günümüzde Mekan Anlayışı, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [14] Gürpınar, Ç., (2000). Mekan Kurgusunun Kullanıcılar Üzerindeki Psikolojik Etkilerinin Örneklerle İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- [15] Jammer, M., (2012). Concepts of Space, 2.Baskı, Dover Yayınları, New York.
- [16] Zevi, B., (1993). Architecture As Space, How to Look at Architecture, 4.Baskı, Da Capo press, New York.
- [17] Yıldız, E., 2018, Rönesans Mimarisi, <http://www.academia.edu/>, 3 Şubat 2018.
- [18] Hasol, D., (2016). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, 14.Baskı, YEM Yayınları, İstanbul.
- [19] Altan,İ., Mimarlıkta Mekan Kavramı, <http://dergipark.gov.tr/> , 3 Şubat 2018.
- [20] Çolakoğlu, B. ve Yazar, T., (2007), Mimarlık Eğitiminde Algoritma: Stüdyo Uygulamaları, <http://dergipark.gov.tr/> , 4 Şubat 2018.
- [21] Kara, C., (2016), Değişen Birey-Devlet İlişkileri Bağlamında Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi, <http://dergipark.gov.tr/>, 5 Şubat 2018.
- [22] Kahraman, D.M., (2015). İnsan İhtiyaçları ve Mekansal Elverişlilik Kavramları Perspektifinde Yaşanılabilirlik Olgusu ve Mekansal Kalite, <http://www.journalagent.com>, 14 Şubat 2018.
- [23] Aydın, S., (1986). Mekansal Değerlendirmede Algısal Yargılara Dayalı Bir Model, Doktora Tezi, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- [24] Hall, E.T., (1966). The Hidden Dimension, Anchor Doubleday Books, New York.
- [25] Ersoy. D., (1997). Bina ve Kentsel Mekan Biçimleniş Etkileşimi, Yüksek lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [26] İnan. C., (1996). Kamusal Çevrelerde İnsan-Çevre-Davranış Etkileşim Sistemi Bir alan Çalışması, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [27] Sönmez, F. ve Selçuk, A.S., (2015). "Bir Sınır Ögesi Olarak Koridor ve Kayseri Konutundaki Gelişim Serüveni: 1935-1970", 9. Uluslararası Sinan Sempozyumu, 21-22 Nisan 2015, Edirne.
- [28] Sommer, R., (2013), Sociofugal Space, <http://jeesusjalutasallveelaeval.blogspot.com.tr/>, 5 Şubat 2018.
- [29] Füeg, F., (1980). Mimarinin Temelleri, "Mimari Nedir? " Semineri, İDGS Akademisi, 11-14 Kasım 1980, İstanbul.
- [30] Cüceloğlu, D., (2016), İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları, 28.Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- [31] Atkinson, C.R., Atkinson, L.R. ve Hilgard, R.E., (1983). Introduction to Psychology, 1.Baskı, Harper&Row, New York; Çeviren: Alogan, Y., (2014). Psikolojiye Giriş, 5.Baskı, Arkadaş Yayınları, Ankara.
- [32] Özdemir, K., (2009), Davranış Hakkında Genel Yaklaşımlar, <http://www.rehberogretmen.biz/>, 6 Şubat 2018.
- [33] Geçtan, E., (2015). Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar, 16.Baskı, Metis Yayınları, İstanbul.
- [34] Çakın, Ş., (1988). Mimari Tasarım, İnsan, Toplum ve Çevre, 1.Baskı, Özel Matbaası, İstanbul.

- [35] Özsoy, A., (1983). Gecekondu Biçimlenme Süreci ve Etkenlerinin Analizi, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [36] Balkan, E.A., (1976). Mekan ve Mekan Düzenlemesine Yeni Boyutlar, Doçentlik Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [37] Ertürk, D.Z., (1977). Kullanıcı Konforu Açısından Boyutsal Gereksinmelerin Saptanması İçin Bir Yöntem, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [38] Alp, F.A., (1993). Mekan Düzenlemesi ile Davranışlar Arasındaki İlişkiler Açısından Tiyatro Binalarında Kullanıcıya Ait Mekanların İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [39] Göregenli, M., (2013). Çevre Psikolojisi, 2.Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- [40] Ünügür, M., (1986). "Bina Bilgisi", Ders Notu, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- [41] Maslow, A.H., (2012). A Theory of Human Motivation, 1.Baskı, LLC Yayınları, New York.
- [42] Ak, E., (2006). Bilgisayar Teknolojisi Eşliğinde Mekan Kavramının Dönüşümü-Yeni Mekan Tanımlamaları, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [43] Solak, G.S., (2017). "Mekan-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kurumsal Bir Bakış", Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6(1):15.
- [44] Hesselgren, S., (1960). The Language of Architecture, 1.Baskı, Essex: Applied Science Yayınları, London.
- [45] Aytuğ, A., (1987). Mimaride Doku Kullanımının Psikolojik Etkileri Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [46] Lang, J.T., (1987). Creating Architectural Theory: The Role of The Behavioral Sciences in Enviromental Design, 1.Baskı, Van Nostrand Reinhold Yayınları, New York.
- [47] Erkman. U., (1973). Mimaride Etki ve Görsel İdrak ilişkileri, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [48] Küller, R., (1980). Architecture and Emotions, 1.Baskı, Rinehart & Winston Yayınları, New York.
- [49] Boğa, D., (2012), Duygu Çemberi, <http://duygubuga.blogspot.com.tr/>, 1 Nisan 2018.
- [50] Balcioğlu, İ., Motivasyon ve Dürtü, <http://194.27.141.99/dosya-depo/ders-notlari/>, 17 Şubat 2018.
- [51] Bektaş. C., (2003). Su ve İnsan, 1.Baskı, Literatür Yayınları, İstanbul.
- [52] Eokul-Meb, Suyun Canlılar İçin Önemi Hakkında Kısaca Bilgi, <http://www.eokul-meb.com/>, 20 Aralık 2017.
- [53] Hançerlioğlu, O., (1995). Düşünce Tarihi, 6. Baskı, Remzi Kitap Evi, İstanbul.
- [54] Sarı, İ., (2016). Sümerler, 1.Baskı, Net Medya Yayın Evi, İstanbul.

- [55] Kuran Fihristi, Su ile İlgili Ayetler, <http://www.kuranfihristi.net/fihrist/su>, 23 Aralık 2017.
- [56] Witcombe, C., Water and the Sacred, <http://witcombe.sbc.edu/sacredplaces/sacred-ness.html>, 23 Aralık 2017.
- [57] Uplifers, Suyun Dinler için Önemi, <https://www.uplifers.com/>, 23 Aralık 2017.
- [58] Habertürk, Milyonlar Mağaranın Suyuna Akın Ediyor, <http://www.haberturk.com/>, 21 Ocak 2018.
- [59] Bilgi Ustam, Zemzem Suyu ve Sırları, <http://www.bilgiustam.com/>, 21 Ocak 2018.
- [60] Sözcü, Abdest Nasıl Alınır, <http://www.sozcü.com.tr/>, 21 Ocak 2018.
- [61] Architecture Week, Postcard from Varanasi, <http://www.architectureweek.com/>, 23 Aralık 2017.
- [62] Darga, M., (1992). Hitit Sanatı, 1.Baskı, Anadolu Sanat Yayınları, İstanbul.
- [63] Llyod, S. Ve Müller H.W., (2004). Ancient Architecture, 1.Baskı, Rizzoli Yayınları, Londra.
- [64] Gizemli Gerçekler, Nuh Tufanı Nasıl Oldu, <http://www.gizemligercekler.com/>, 21 Ocak 2018.
- [65] Aljazeera, Dünya’da Büyük Depremler, <http://www.aljazeera.com.tr/>, 21 Ocak 2018.
- [66] Gölbaş, A., (2016). “Yerleşim Yerlerinin Seçiliş Biçimleri”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9: 319-320.
- [67] Akurgal, E., (2014). Anadolu Uygarlıkları, 1.Baskı, Phoenix Yayın Evi, İstanbul.
- [68] Arkeofili, Mezopotamya ve Levant’ta Suyun Tarihi ve Susuzluk, <http://arkeofili.com/>, 24 Aralık 2017.
- [69] Aysel, N.R., (2004). Mimari Tasarımın Biçimlenmesinde Bir Çevre Faktörü Olarak ‘Su’ ve Boğaziçi Örneği, Doktora Tezi, MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [70] Duran, T., (2004). “Orta Asya’dan Anadolu’ya Türklerde Su Kültürü”, Deniz Ticaret Odası Dergisi, 1:60.
- [71] Özcan, K., (2005). “Orta Asya Türk Kent Modelleri Üzerine Bir Tipoloji Denemesi”, Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 2:251.
- [72] İnan, A., (2015). Tarihte ve Bugün Şamanizm / Materyaller ve Araştırmalar, 8.Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayın Evi, İstanbul.
- [73] Yavuz Tanyeri, Göktürk Yazısını Öğrenme Kılavuzu, www.bilgicik.com, 21 Ocak 2018
- [74] Kalafat, Y., (1995). Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri, 1.Baskı, AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- [75] Atsız, N., (2015). Türk Edebiyatı Tarihi, 8.Baskı, İrfan Yayın Evi, İstanbul.

- [76] Varis, A., (2004). Tarihteki Efsanevi Turan Alp Er Tunga Hakkında, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Dergisi, 35:2.
- [77] Yılbır, S., (2006). Türk Destanlarında İnanç ve İnanışlar, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- [78] Ögel, B., (2010). Türk Mitolojisi, 1.Cilt 5.Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara.
- [79] Yaklaşan Saat, Kur'an'da Su, <http://www.yaklasansaat.com/>, 21 Ocak 2018.
- [80] Meal İhya, Kur'an'da Cennet, <http://meal.ihya.org/>, 21 Ocak 2018.
- [81] Aykut, M., (1990). Türk Sivil Mimarlığında İç Mekanda Su Ögesi ve Değerlendirilmesi, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [82] ESİN, E., Akyıldız, A. ve Ağır, A., (2008). Sa'dullah Paşa ve Yalısı, 1.Baskı, Yem Yayınevi, İstanbul.
- [83] Eğitim Kütüphanesi, Türklerde Su Kültürü, <http://www.egitimkutuphanesi.com/>, 21 Ocak 2018.
- [84] Seyahat Dergisi, Beylerbeyi Sarayı, <https://seyahatdergisi.com/>, 21 Ocak 2018.
- [85] Çiftçi B., Sırçalı Medresesi, <http://mimaritasarimatolyesiavlu.blogspot.com.tr/>, 21 Ocak 2018.
- [86] Harris, C. W., Dines, N.T., (1988). Time Saver Standards For Landscape Architecture, 1.Print, McGraw-Hill Company, USA.
- [87] Moore, C. W., Lidz, J., (1994). Water + Architecture, 1.Print, Thames and Hudson press, London.
- [88] Zorlu, D., (1992). Tarihsel Süreç İçerisinde Su Ögesinin Peyzaj Planlamada Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [89] Cultural India, Taj Mahal, <http://www.culturalindia.net/>, 5 Mart 2018.
- [90] Fairbrother, N., (1974). The Nature of Landscape Design, 1st edition, Architectural Press, London.
- [91] Kültür Varlıkları, Edirne - Sultan II. Bayezid Külliyesi Sağlık Müzesi, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/>, 1 Mart 2018.
- [92] Ürkmeztürk, C., (2017), Karşınızda Beyin Dalgalarıyla Suyu Kontrol Eden İnanılmaz Sanatçı, <http://www.kolektif-kozmos.com/>, 2 Mart 2018.
- [93] Turgut, T., (2016), Suya Dayalı Rekreasyon, <https://rekreasyonliderleri.wordpress.com/>, 5 Mart 2018.
- [94] Wiztours, İstanbul Vialand Theme And Entertainment Park Transfer, <https://www.wiztours.com/>, 5 Mart 2018.
- [95] Eckbo, G., (2002). Landscape For Living, 1st edition, Hennessey & Ingalls press, Los Angeles.
- [96] Mapio, Esenyurt-Beylikdüzü Bölgesi Havuzlu Kavşak, <http://mapio.net/pic/>, 5 Mart 2018.

- [97] Gençtürk, İ. Z., (2006). Meydanlarda Su Öğesi Tasarımı: Sultanahmet ve Beyazıt Meydanları İncelemesi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [98] Marcus, C.C. ve Francis, C., (1998). People Places: Design Guidelines for Urban Open Space, 2nd edition, John Wiley & Sons press, Canada.
- [99] Odom, J., (2017), Paley Park: Petite Pocket Park Still Powerful, <https://www.totallandscapecare.com/>, 5 Mart 2018.
- [100] Booth, K.N., (2013). Basic Elements of Landscape Architectural Design, 2nd edition, Elsevier press, Miami.
- [101] Flickriver, La Alhambra, <http://www.flickrriver.com/>, 8 Mart 2018.
- [102] Dobisko, Gazi Köşkü Tesisleri, <http://www.dobisko.com/>, 10 Mart 2018.
- [103] Özçelik, İ., (2007), Varlık Felsefesi, <http://historicalsense.com/>, 10 Mart 2018.
- [104] Fengshui, 5 Elementin Duygularımıza Etkisi, <http://www.fengshui-tr.com/>, 10 Mart 2018.
- [105] Ilicak, N., (2012), Mevlana'nın Su Felsefesi, <https://www.sabah.com.tr/>, 1 Nisan 2018.
- [106] Arkitektuel, Su Üzerindeki Kilise, <http://www.arkitektuel.com/>, 3 Nisan 2018.
- [107] Cendere, A., (1998). Su Elemanlarının Kentsel Mekanlarda ve Yeşil Alanlarda Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [108] McDonald, E., (2018). Urban Waterfront Promenades, 1st edition, Routledge press, New York.
- [109] Burmil, S. ve Daniel, T.C. ve Hetherington, J.D., (1999), Human Values and Perceptions of Water in Arid Landscapes, <https://www.researchgate.net/>, 3 Nisan 2018.
- [110] Campbell, M.H. ve Moore, D.E., (2002). An informational approach to the assessment of preference for urban waterscapes, 1st edition, New College of Florida press, Florida.
- [111] Erkman, U., (1982). Mimari Tasarım İçin Bir Veri Üretim Yöntemi Olarak Çevre Analizi, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

ANKET

Bu anket formu YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü'nde yürütölmekte olan "Mimari Mekanda Kullanılan Su Öğesinin Kullanıcı Üzerindeki Psikolojik Etkileri" başlıklı yüksek lisans tez çalışması için yapılmaktadır. Sizlerden edinilecek bilgiler tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Katkılarınız bizim için önemlidir. Şimdiden değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Yıldıray ÇELİKKIRAN

Prof .Dr. Nazlı Ferah AKINCI (Tez Danışmanı)

Yıldız Teknik Üniversitesi F.B.E

Mimarlık Bölümü

Bilgilendirme

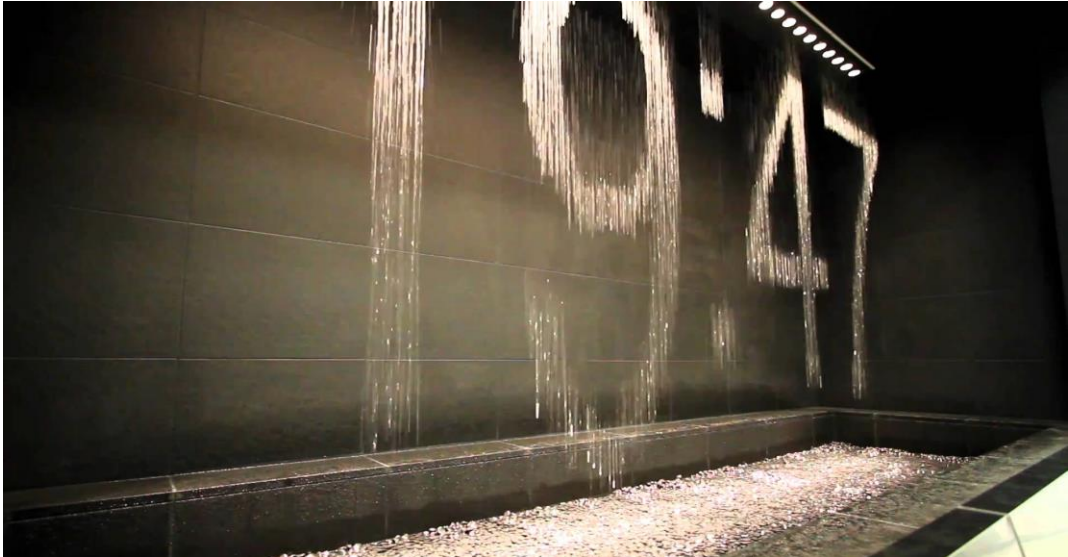
Tasarımda su öğesi kullanımına yönelik 8 adet görüntü mevcuttur. Her görüntü izlendikten sonra aşağıda yer alan 3 farklı soru tipinde ilgili seçenekler işaretlenmelidir. Cevap seçenekleri onay kutucuğu şeklinde olup her görüntü için birden fazla kutucuk işaretlenebilir. 3 dakikadan uzun olan görüntülerde izleme süresi 3 dakika ile sınırlanabilir. Görüntüyü tam ekran olarak izlemek için sağ alt köşede bulunan "YouTube" yazısına tıklamak yeterli olacaktır. Görüntü seslerinin iyi algılanabileceği bir ortamda izlenilmesi önerilmektedir.

- **Görüntü 1**

Diğer görüntüyü izlemeden önce sorularda yer alan "Görüntü 1" sütunundaki kutucukları işaretleyiniz. Sorular kısmı için sayfa sonuna gitmeniz gerekmektedir.

- **Görüntü 2**

Diğer görüntüyü izlemeden önce sorularda yer alan "Görüntü 2" sütunundaki kutucukları işaretleyiniz. Sorular kısmı için sayfa sonuna gitmeniz gerekmektedir.

- **Görüntü 3**

Diğer görüntüyü izlemeden önce sorularda yer alan "Görüntü 3" sütunundaki kutucukları işaretleyiniz. Sorular kısmı için sayfa sonuna gitmeniz gerekmektedir.

- **Görüntü 4**

Diğer görüntüyü izlemeden önce sorularda yer alan "Görüntü 4" sütunundaki kutucukları işaretleyiniz. Sorular kısmı için sayfa sonuna gitmeniz gerekmektedir.

- **Görüntü 5**

Diğer görüntüyü izlemeden önce sorularda yer alan "Görüntü 5" sütunundaki kutucukları işaretleyiniz. Sorular kısmı için sayfa sonuna gitmeniz gerekmektedir.

- **Görüntü 6**

Diğer görüntüyü izlemeden önce sorularda yer alan "Görüntü 6" sütunundaki kutucukları işaretleyiniz. Sorular kısmı için sayfa sonuna gitmeniz gerekmektedir.

- **Görüntü 7**

Diğer görüntüyü izlemeden önce sorularda yer alan "Görüntü 7" sütunundaki kutucukları işaretleyiniz. Sorular kısmı için sayfa sonuna gitmeniz gerekmektedir.

- **Görüntü 8**

Diğer görüntüyü izlemeden önce sorularda yer alan "Görüntü 8" sütunundaki kutucukları işaretleyiniz. Sorular kısmı için sayfa sonuna gitmeniz gerekmektedir.

Soruları cevaplamadan önce yukarıdaki "Bilgilendirme" kısmını mutlaka okuyunuz.

1. Görüntüdeki su ögesinin çağrıştırdığı hisleri hangi duygusal ifade ya da ifadelerle ilişkilendirebilirsiniz? (Uygun olanların tümünü işaretleyin.)

	Görüntü 1	Görüntü 2	Görüntü 3	Görüntü 4	Görüntü 5	Görüntü 6	Görüntü 7	Görüntü 8
Coşkunluk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hayranlık	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dehşet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hayret	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yas	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nefret	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hiddet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Önsezi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Neşe	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Güven	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Korku	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Şaşırma	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Üzüntü	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
İğrenme	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Öfke	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Beklenti	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Huzur	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onay	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Endişe	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dikkat dağılması	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dalgınlık	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Can Sıkıntısı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rahatsız olmak	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
İlgi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

2. Görüntüdeki suyun fiziksel kullanım özelliklerinden hangisi ya da hangileri duygusal çağrışım yapmada etkili olmuştur? (Uygun olanların tümünü işaretleyin.)

	Görüntü 1	Görüntü 2	Görüntü 3	Görüntü 4	Görüntü 5	Görüntü 6	Görüntü 7	Görüntü 8
Hareket hızının fazla olması	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hareket hızının yavaş ya da durgun olması	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hareket biçiminin basit olması	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hareket biçiminin karmaşık olması	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sesinin derecesinin fazla olması	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sesinin derecesinin az olması	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Berrak görünümde olması	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bulanık görünümde olması	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mekandaki hakimiyetinin yüksek olması	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mekandaki hakimiyetinin düşük olması	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dokunsal iletişimin mümkün olması	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dokunsal iletişimin mümkün olmaması	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

3. Görüntüdeki su ögesi mekanın elverişliliği dikkate alınmadan hangi eylemleri yapma isteği uyandırıyor? (Uygun olanların tümünü işaretleyin.)

	Görüntü 1	Görüntü 2	Görüntü 3	Görüntü 4	Görüntü 5	Görüntü 6	Görüntü 7	Görüntü 8
Aktif eylemler : Bireylerin fiziksel katılımı bulunarak diğer insanlarla beraber yaptığı eylemlerdir. (Dans, oyun, spor vb.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pasif eylemler: Bireylerin direkt olarak fiziksel katılımda bulunmadan izleyerek yaptığı eylemlerdir. (Seyir, oturma vb.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Yıldıray ÇELİKKIRAN
Doğum Tarihi ve Yeri : 09.11.1986, İstanbul
Yabancı Dili : İngilizce, Fransızca
E-posta : yildiraycelikkiran@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Y.Lisans	Mimari Tasarım	Yıldız Teknik Üniversitesi	2018
Lisans	Mimarlık	Trakya Üniversitesi	2010
Lise	MF	B.K.Ç.L.	2004

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	Firma/Kurum	Görevi
2018-	DAP Yapı	Dizayn Ofis Şefi
2014-2018	Alaz Albay Mimarlık	Proje Grup Koordinatörü
2013-2014	SEYAŞ	Proje Lideri
2010-2013	M.M.D	Proje Mimarı

YAYINLARI

Bildiri

1. elikkıran, Y., (2017). "Mimari Tasarım İçerisinde Kullanılan Su gesinin Kullanıcı Üzerindeki Psikolojik Etkilerinin İncelenmesi", 1. Uluslararası Mimarlık ve Tasarım Sempozyumu, 1-2 Aralık 2017, İstanbul.

